

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

Analýza konfliktu v Somálsku a role Africké unie při jeho řešení

Diplomová práce

Autor: Tomáš Humpolíček

Studijní program: Politologie

Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Jan Prouza, Ph.D.

Hradec Králové, 2021

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Tomáš Humpolíček

Studium: F19NK0002

Studijní program: N6701 Politologie

Studijní obor: Politologie - africká studia

Název diplomové práce: **Analýza konfliktu v Somálsku a role Africké unie při jeho řešení**

Název diplomové práce AJ: Conflict Analysis of Somalia and role of the African Union in its solution

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cíle práce:

1. Charakterizovat stávající stav konfliktu v Somálsku a zhodnotit v jaké míře se změnilo působení hnutí Al Šabáb v Africkém rohu od okamžiku, kdy byla v Somálsku zahájena mise Africká unie (AMISOM).
2. Vzhledem k plánovanému ukončení mandátu mise AMISOM, zhodnotit zda jsou somálské bezpečnostní sbory schopny jednotky Africké unie nahradit.
3. Zhodnotit možnosti vývoje konfliktu po předání odpovědnosti somálským ozbrojeným silám.

Metody a předpokládaný postup výzkumu pro dosažení stanovených cílů:

Cíl 1: Zpracování dat z veřejně dostupných databází, komparace výstupních statistik za různá časová období.

Cíl 2 a 3: Rešerše veřejně dostupných zdrojů o činnosti mise AMISOM a somálských ozbrojených složek.

HANSEN, Stig. *Al-Shabaab in Somalia: The History and Ideology of a Militant Islamist Group, 2005-2012*. 1. Oxford: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0199327874.

D. WILLIAMS, Paul. *Fighting for Peace in Somalia: A History and Analysis of the African Union Mission (AMISOM), 2007-2017*. 1. Oxford: Oxford University Press, 2018. ISBN 978-0198724544.

BARLOW, Eben. *Composite Warfare: The Conduct of Successful Ground Force Operations in Africa*. 1. Pinetown: 30° South Publishers, 2016. ISBN 978-1928211761.

IISS. *Military Balance 2018*. 1. London: Routledge, London. ISBN 978-1857439557.

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jan Prouza, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.5.2020

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval (pod vedením vedoucího diplomové práce Mgr. Jana Prouzi Ph.D.) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.“

V Prostějově, dne 22. března 2021

Podpis:

Za cenné rady a připomínky při vypracování této diplomové práce děkuji vedoucímu práce Mgr. Janu Prouzovi, Ph.D. Dále bych chtěl poděkovat své rodině, a to především manželce za trpělivost a podporu.

Anotace

Práce se zabývá hodnocením operace Africké unie – AMISOM v Somálsku. Mise AMISOM spadá do kategorie operací na udržování míru vedené regionálními organizacemi, které se rozvíjely především během devadesátých let. Udržování míru je dynamické pole a hodnocení výsledků je důležité pro budoucí mise. S ohledem na důležitost příčin každého konfliktu při jeho řešení je první část práce věnována historickému pozadí občanské války v Somálsku. Další část se věnuje rozpadu Somálské republiky a reakci mezinárodního společenství na vývoj situace v zemi. V kontextu se stále častěji řešenou otázkou ukončení mise, se část práce věnuje nejvýznamnějším aktérům bezpečnostního prostředí a připravenosti somálských národních sil. Hlavní část práce je zaměřena na samotnou intervenci Africké unie v Somálsku. Aplikací sedmi zvolených parametrů se práce snaží zhodnotit úspěšnost a dopady mise na stav somálského konfliktu a somálskou společnost.

Klíčová slova: Africká unie, mezinárodní intervence, operace na udržení míru, Al Šabáb, občanská válka, somálské národní síly, Somálsko.

Annotation

The thesis is based on an evaluation of the African Union operation – AMISOM in Somalia. AMISOM falls into the category of peacekeeping operations led by regional organizations, developed mainly during the 1990s. Peacekeeping is a dynamically evolving field and its results evaluation is necessary for the future mission operations. Given the importance of the conflict causes when attempting to find a solution to the issue, the first part of the thesis characterizes the historical background of the civil war in Somalia. The next part of the thesis describes the disintegration of the Somali Republic and depicts the reaction of the international community to the following situation in the country. The other part of the thesis is focused on the most important actors in the security environment and the readiness of Somali national forces, in the context of the frequently discussed topic of the mission termination. The main part of the thesis covers the African Union intervention in Somalia. When applying seven selected parameters, the thesis aims to evaluate the mission success rate and the impact on the Somali society and the state of the Somali conflict.

Key words: African Union, international intervention, peacekeeping, Al Shabab, Somalia, Somali national forces, civil war.

Seznam použitých zkratk

ACLED – Armed Conflict Location & Event Data Project

AIAI – Al Itihaad Al Islamiyya

AMISOM – Mise Africké unie v Somálsku

ARPCT – Alliance for the Restoration of Peace and Counter-Terrorism

AŠ – Al Šabáb

AU – Africká unie

DPKO – Odbor pro mírové operace

ENDF – Ethiopian National Defense Force

EU – Evropská unie

FGS – Federal Government of Somalia

FMS – Federal Member States

ICU – Islamic Courts Union

ICU – The Islamic Courts Union

JVA – Jubba Valley Aliance

KDF – Kenya Defence Forces

NFD – Northern Frontier District

OAJ – Organizace africké jednoty

ONUC – Operace Organizace spojených národů v Kongu

OSN – Organizace spojených národů

OUM – Operace na udržení míru

RB OSN – Rada bezpečnosti Organizace spojených národů

SAE – Spojené arabské emiráty

SNA – Somali National Aliance

SNA – Somalia National Army

SNF – Somali National Front

SNL – Somali National League

SNL – Somali National League

SNM – Somali National Movement

SNSF Somalia National Security Forces

SPM – Somali Patriotic Movement

SRC – Supreme Revolutionary Council

SSDF – Somali Salvation Democratic Front

SYC – Somali Youth Club

SYL – Somali Youth League

TFG – Transitional Federal Government

UCD – Uppsala Conflict Dataset

UNAMIR – Pomocná mise OSN pro Rwandu

UNHCR – Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky

UNITAF – United Task Force

UNOSOM – United Nations Operation in Somalia

UNOSOM II – United Nations Operation in Somalia II

UNSOA – UN Support Office pro AMISOM

UNTAG – United Nations Transition Assistance Group

USC – United Somali Congress

USP – United Somali Party

Obsah

1 Teoreticko-metodologická část	7
1.1 Teoretické pojetí mírových operací	9
1.2 Regionální a sub-regionální OUM v Africe	14
1.3 Jak hodnotit OUM	16
2 Historické pozadí konfliktu v Somálsku	20
2.1 Historický vývoj	22
2.2 Zrod Somálského státu a jeho postupné zhroucení	25
2.3 Začátek občanské války	28
3 Období intervencí OSN	30
3.1 Vzestup a pád islámských soudů	36
4 Intervence AU	39
5 Somálské bezpečnostní složky	43
6 Hnutí Al Šabáb	47
7 Hodnocení mise AMISOM	54
7.1 Válka a konflikt	55
7.2 Komplexní bezpečnost	65
Závěr	70
Prameny	74
Internetové zdroje	74
Literatura	77
Seznam Grafů	88

Úvod

Somálsko nemá fungující stát od roku 1991, kdy klanové opoziční skupiny svrhly diktátora generála Siad Barreho. V nadcházejícím období mocenského vakuu začaly různé konkurenční klany soupeřit o vliv. V zemi se však neobjevila žádná skupina, která by byla dostatečně silná, aby převzala vedení země (Menkhaus, 2007). Mezinárodní intervence nedokázaly situaci v Somálsku výrazněji stabilizovat (Lewis, 2002). Nezisková organizace „Fund for Peace“ ve výroční zprávě „Fragile state index“¹ z roku 2019 zařadila Somálsko společně s Jemenem, Jižním Súdánem, Sýrií a Demokratickou republikou Kongo do kategorie nejvíce ohrožených zemí světa. Přestože má hodnocení velké slabiny, a to zejména s ohledem na relevantnost dostupných dat, je nezpochybnitelné, že je Somálsko širokou veřejností dlouhodobě vnímáno jako jeden z nejvíce destabilizovaných států světa (The Guardian, 2012).

Občanská válka v Somálsku měla výrazně nepříznivý dopad nejen na bezpečnost a vnitropolitickou stabilitu, ale také na humanitární situaci v zemi. Cyklicky opakující se období sucha v kombinaci s ozbrojenými střety vedly k rozsáhlému hladomoru. Tristní humanitární situace konflikt zintenzivnila do takové míry, že poměry v Somálsku upoutaly pozornost světových masmédií a mezinárodního společenství. Obrazy obyvatelstva sevřeného spasmem násilí a hladomorem vytvořily platformu pro myšlenku mezinárodní intervence (Menkhaus, 2007). Mezi nejvýraznější vnější zásahy patřily operace Organizace spojených národů (OSN), které v zemi probíhaly v letech 1992 až 1995. První operace OSN v Somálsku (UNOSOM I) byla zahájena v srpnu 1992. Hlavním mandátem mise bylo sledovat příměří mezi bojovníky v hlavním městě Mogadišu a chránit humanitární pracovníky. Mise však nedokázala potlačit násilí v zemi a došlo tak k vytvoření společné skupiny UNITAF, která byla v prosinci téhož roku založena na spolupráci UNOSOM I a USA. Uskupení UNITAF bylo pověřeno vytvořením bezpečného prostředí pro distribuci humanitární pomoci civilním osobám a ochranou dodávek potravin před útoky militantů. Tato operace byla označována jako „Operation Restore Hope“ a trvala až do roku 1993, kdy byla nahrazena operací s širším mandátem

¹ Fragile State Index se zabývá měřením stupně rozpadu států od roku 2014, kdy nahradil Failed State Index, jehož historie sahala do roku 2005. Vytvořila ho americká nezisková organizace Fund for Peace ve spolupráci s časopisem Foreign Policy, kde je výsledná zpráva každoročně zveřejňována. FFP k vytvoření indexu náchylnosti států k rozpadu používá analytický přístup zvaný Conflict Assessment System Tool (CAST). Tento nástroj měří zranitelnost států před, během i po ukončení konfliktu a jeho výsledkem je číselná hodnota.

UNOSOM II, která v zemi probíhala do roku 1995. Intervence mezinárodního společenství však nedokázaly situaci v Somálsku vyřešit (Rutherford, 2008).

Od poloviny 90 let v Somálsku chyběla centrální vláda schopná efektivně kontrolovat alespoň hlavní město. Od roku 1991 byla země svědkem celkem 15 pokusů Somálců a mezinárodního společenství o rekonstituci ústřední vlády. Výsledkem patnáctého pokusu bylo vytvoření přechodné federální vlády (TFG), která byla založena v roce 2004 po dvou letech vyjednávání v Keni (Menkhaus, 2007). Přestože existovala silná mezinárodní podpora, TFG získala v Somálsku jen malou legitimitu a fungovala rok v exilu (Lewis, 2011). K první přímé vojenské intervenci došlo v roce 2006 na žádost tehdejšího prezidenta TFG Abdullahi Yusufa Ahmeda. Ten se obrátil na Etiopskou vládu o pomoc v boji proti frakci Svazu islámských soudů (Islamic Courts Union – ICU) (O'kasick, 2007). Ačkoli byl prvotní zásah proti ICU úspěšný, jeho odnož, známá jako Al Šabáb (AŠ), nejenže přežila, ale dokonce upevnila vlastní pozice a stala se hlavním oponentem TFG a jejím zahraničním podporovatelům. Stoupenci AŠ dokázali získat kontrolu nad velkými oblastmi jižního a středního Somálska, které spravovali podle práva šaría. Vzhledem k islámské a džihádistické orientaci ICU a AŠ, mezinárodní společenství začalo pohlížet na konflikt v Somálsku jako na boj proti terorismu. Etiopská vláda si stále více uvědomovala, že její vojenská přítomnost podkopává centrální vládu, ale nebyla ochotná stáhnout své jednotky bez adekvátní náhrady (Williams, 2018). Během tohoto období existovalo v Africe kontinentální uspořádání k provádění mírových operací. V souvislosti s tím byly dne 19. ledna 2007 v Somálsku rozmístěny jednotky Africké unie (AU) pod názvem Mise Africké unie v Somálsku (AMISOM). Tato operace přišla v době, kdy Somálsko prošlo řadou mírových a usmiřovacích konferencí a pro cestu ke stabilitě muselo zajistit, aby byly omezeny činnosti místních ozbrojených skupin (Boulden, 2013).

Od pádu režimu prezidenta Barreho v roce 1991 byl každý pokus o vytvoření federální vlády konfrontován silným vnitřním i vnějším odporem a spoilery odhodlanými konflikt prodloužit. Neustálý tlak klanů, subklanů, válečníků a militantních skupin vedl k vytvoření slabých institucí, které byly snadno svrženy milicemi a dalšími nestátními aktéry (Lewis, 2010). Po mnoha jednáních, konferencích a přechodných vládách trvajících téměř třicet let je v kontextu plánovaného ukončení mise AMISOM v roce 2021 relevantní se ptát, zda lze tuto misi považovat za úspěšnou a zda jsou SNFS připraveny převzít hlavní úlohu v zajištění bezpečnosti Somálska. Operace AU v Somálsku však

dosud nebyla ukončena, přičemž se na půdě OSN vede diskuze k jejímu možnému prodloužení (Organizace spojených národů, 2020). Komplexní hodnocení úspěchu či neúspěchu mise by tak nebylo zcela vypovídající. Po více než deseti letech působení by však měly být zřetelné její základní dopady. A právě na ty se zaměřuje předkládaná diplomová práce.

Dle mandátu mise spočívaly hlavní úkoly AMISOM v zajišťování bezpečnosti a snížení hrozby AŠ, a proto by ukazatele vystihující míru bezpečnosti v průběhu nasazení měly signalizovat určitý kauzální vztah mezi přítomností jednotek AU a úrovní bezpečnostní situace. Ten hodlá práce zkoumat prostřednictvím třech výzkumných otázek přímo navázaných na výše uvedené úkoly mise AMISOM:

- 1) Snížila se za působení operace AMISOM hrozba AŠ a dalších militantních skupin?
- 2) Došlo k redukci operačních schopností bojovníků AŠ?
- 3) Zlepšila se za působení mise AMISOM bezpečnostní situace v Somálsku?

Mise AMISOM byla nasazena do velice nestabilního prostředí a nelze tak předpokládat výrazné odchylky. Minimálně bychom však měli očekávat například to, že počet násilných činů by se měl spíše snižovat, nikoli zvyšovat. Přestože existuje mnoho faktorů, které mají vliv na vývoj bezpečnostní situace, lze předpokládat, že pokud má mít AMISOM pozitivní dopad na bezpečnostní prostředí v Somálsku, mělo by to být spojeno s poklesem počtu násilných úmrtí, konfliktních událostí nebo násilí vůči civilnímu obyvatelstvu. Práce tak nehodnotí celkový program mise, ale relativní změny parametrů, které hlavní cíle operace AMISOM odráží. Konkrétně se jedná o: (1) počet úmrtí v souvislosti s boji, (2) civilní ztráty, (3) počet všech bezpečnostních incidentů, (4) počet incidentů souvisejících s působením AŠ, (5) zabezpečení volebního procesu, (6) násilí proti civilnímu obyvatelstvu, (7) počet vysídlených osob.

Nestabilita v Somálsku představuje zásadní překážku k provádění nezávislého terénního výzkumu. Z tohoto důvodu bude tato práce čelit několika omezením. Nemožnost nezávislého výzkumu znamená, že se tato práce musí opírat o data zveřejňovaná vládními a nevládními organizacemi. Orgány AU a OSN pravidelně zveřejňují dokumenty, které popisují úspěchy a výzvy, kterým AMISOM čelí, a také podrobnosti o některých útocích a informacích o AŠ. Tyto dokumenty však neobsahují data se všemi incidenty a počty obětí, zejména pokud jde o údaje týkající se provládních

sil. Z tohoto důvodu jsou v této práci využívány údaje shromážděné v databázích The Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED) a Uppsala Conflict Dataset (UCD). To však představuje riziko neúplnosti a nižší věrohodnosti zkoumaných dat. Zmíněné zdroje jsou však považovány za jedny z nejlepších a nejsostifikovanějších databází, které jsou veřejně k dispozici. K ověření přesnosti informací poskytovaných v databázi budou ke kontrole údajů použity informace z hromadných sdělovacích prostředků a další vědecké práce. Přes tato omezení, jsem přesvědčen, že informace z oficiálních dokumentů a databází, stejně jako tisku a vědeckých článků, poskytnou dostatečný pramenný základ.

Neschopnost vytvořit stabilní bezpečnostní prostředí v Somálsku má nepříznivý dopad nejen na samotné Somálsko, ale také na celý region. Dokud bude v zemi probíhat ozbrojený konflikt, budou Somálci prchat před násilím do sousedních zemí. Masová migrace může představovat výrazný destabilizační faktor také v okolních zemích, jako je tomu například v případě Keni, která čelí nejsilnějšímu přílivu somálských uprchlíků. Studie tak může dílčím způsobem přispět k existující literatuře o úloze Africké unie při řešení konfliktů a regionální bezpečnosti a stabilitě v celém Africkém rohu.

Práce je rozdělena do tří na sebe navazujících hlavních oddílů. První část poskytuje teoretické uvedení do problematiky mírových operací a jejich dělení. Vzhledem k tomu, že v oblasti OUM panuje v akademické obci silná nejednotnost, a to jak v otázce samotné definice, tak jejího teoretického ukotvení, jsou v práci představeny různé pohledy významných odborníků, jako jsou Alex Bellamy, Paul Williams, Paul F. Diehl, Daniel Druckman a další. Důraz je kladen zejména na generační dělení operací, které je nejrozšířenější a pro cíle práce dostačující. V souladu s cílem práce je zde věnován také prostor problematice OUM zřizovaných regionálními organizacemi. Mimo teoretické ukotvení jsou v teoretické části prezentovány možnosti, respektive názory vybraných odborníků na to, jak by měly být OUM hodnoceny. Nejdůležitějšími zdroji pro teoretickou část se staly publikace Oldřicha Bureše *Operace na udržení míru OSN*, nejnovější vydání knihy *Understanding Peacekeeping* autorů Ballamyho, Williamse a Stuarta Griffina a Diehlova publikace *Forks in the Road: Theoretical and Policy Concerns for 21st Century Peacekeeping* z roku 2000. První se zmíněných zdrojů nabízí stručný přehled nejdůležitějších znaků a rozdělení mírových operací. Naproti tomu další dvě díla jsou obsáhlými studii celé problematiky mírových operací, což má velký

význam pro získání komplexních detailních informací. Pro část zabývající se hodnocením OUM byla stěžejní publikace *Evaluating Peace Operations* z roku 2010 od Diehla a Druckmana. Tato kniha je výsledkem dlouholetého výzkumu a ve svém oboru nelze nalézt srovnatelnou publikaci. Rámec jejich hodnocení je unikátní i ve své univerzálnosti, dá se využít pro všechny mise bez rozdílu vedení, tedy nezáleží na tom, zda je mise vedená OSN, či jinou organizací. Velice přínosný pro pochopení toho, proč lze OUM hodnotit dle různých kritérií byl zápis z konference, které se účastnili mimo již zmíněné odborníky Diehla a Druckmana, také Robert Johansen, William Durch, A. Betts Fetherson a Steven Ratner. Živá výměna názorů expertů s různými postoji k dané problematice přináší řadu zajímavých argumentů, které jsou pro pochopení tak komplikované oblasti neocenitelné.

Další dvě kapitoly tvoří kontextuální část práce, ve které jsou, s přihlédnutím na omezený rozsah a zaměření práce, představeny významné faktory a historické události, které měly na konflikt v Somálsku významný vliv. Důraz je kladen zejména na problematiku vnitřní i zahraniční politiky a s tím také spojenou složitou strukturu somálské společnosti. Nejdůležitější zdroje poznatků o somálských realitách představují odborné publikace mezinárodně uznávaného znalce somálské historie a kultury doktora Ioan Myrddin Lewise a politologa profesora Kenetha Menkhause. Lewis se ve svých publikacích zabývá podrobnou historií somálského lidu od počátků historie až k současnosti, což v kombinaci s příspěvkem Menkhause a dalších poskytuje dostatečný základ k sepsání teoretické části práce. Součástí kapitoly je také oddíl věnovaný reakci mezinárodního společenství na zhroucení Somálského státu a rozbor jednotlivých intervencí OSN k jeho stabilizaci. Pro tuto část lze za stěžejní zdroje označit článek *Somalia: Civil War, Intervention and Withdrawal 1990–1995* od Gerarda Pruniera, příspěvek *The United States Air Force In Somalia* od profesora Daniela Haulmana, články již zmiňovaného Lewise. Zatímco Haulman řeší spíše vojenské aspekty jednotlivých operací, Lewis a Prunier se zabývají spíše sociálně politickými dopady.

Pro čtvrtou kapitolu, zabývající se vojenskou intervencí AU v Somálsku, se hlavním zdrojem poznatků staly příspěvky profesora Paula D. Williamse. Nejprínosnějším z nich byla kniha *Fighting for peace in Somalia*, ve které Williams přináší mimo historické souvislosti také souhrnný přehled desetiletého působení mise AU v Somálsku. V páté kapitole jsou blíže představeny somálské národní síly, jejich

struktura, vojenský potenciál a možné překážky v jejich úplné restrukturalizaci. Vzhledem k tomu, že reforma somálského bezpečnostního sektoru nebyla prozatím zdárně ukončena, neexistují oficiální data o stavu somálských sil. Práce tak čerpá informace pouze ze sekundárních zdrojů. Za nejprínosnější lze považovat relativně aktuální studie zmíněného Williamse a Colina D. Robinsona, kteří ve svých pracích *Building the Somali National Army: Anatomy of a failure* a *The Somali National Army: an assessment* přináší velice podrobné informace o reálném stavu somálských ozbrojených sil. V šesté kapitole je charakterizováno hnutí AŠ. Jeho kapacity, struktura, metody financování a náboru a ideologie. Obdobně jako v případě kapitoly pět byly použity sekundární zdroje jako například odborná studie *AL-Shabab's Military Machine* od Hiraal Institutu, který se řadí mezi přední organizace zabývající se analýzou bezpečnostní situace v Africkém rohu, publikace *Countering the al-Shabaab Insurgency in Somalia: Lessons for U. S. Special Operations Forces* od Jamese Foresta, Jushui Meservey a Grahama Turbivilla, a v neposlední řadě kniha *Al-Shabaab in Somalia: The History and Ideology of a Militant Islamist Group* od Stig Jarle Hansenena. Poslední kapitola představuje hodnocení mise AMISOM, dle zvolených kritérií a závěrečná kapitola shrnuje a uzavírá práci.

1 Teoreticko-metodologická část

Hlavním cílem práce je zhodnocení mise AMISOM, která je zařazena do kategorie operací na udržování míru (OUM). Před tím, než k analýze přistoupíme, je však nutné se nejprve pokusit pojem OUM teoreticky ukotvit. V odborné literatuře však nejen že není shoda v otázce teoretického přístupu, ale také neexistuje univerzálně akceptovaná definice OUM. Velké množství rozdílných vymezení tak způsobuje, že jsou termínem OUM označovány metody a postupy k řešení konfliktů, které mají zcela odlišné parametry (Bureš, 2007). Absence univerzálního teoretického pojetí OUM také v praxi představuje silnou překážku k provedení jejich hodnocení. V publikaci *Understanding Peacekeeping* je jako jeden z možných důvodů komplikovanosti jednotné definice uveden argument, že jednotlivé operace měly vlastní požadavky, charakter, různé cíle a prostředky (Bellamy, Williams, & Griffin, 2010). O složitosti jednotné definice se vyjadřuje také Trevor Findlay, který uvádí: „*pojem peacekeeping byl vytvořen dlouho poté, co začala samotná realizace operací na udržení míru, a jeho vývoj byl vždy charakterizován improvizací*“ (Findlay, 2002, p. 4).

Dle Findlaye a Toma Woodhouse stáli za původním konceptem OUM švédský politik Dag Hammarskjöld a kanadský diplomat Lester B. Pearson na počátku Suezské krize v listopadu 1956. Tehdejší generální tajemník OSN Dag Hammarskjöld označil OUM za operace zřizované na základě „kapitoly šest a půl“ stojící mezi tradičním mírovým řešením sporu (kapitola VI) a více donucujícími operacemi na základě kapitoly VII. Nejasné ukotvení OUM souvisí s tím, že Charta OSN byla sepsána v době, kdy největší hrozbu pro mezinárodní mír představovaly mezistátní konflikty a v souladu s tím byly také navrženy nástroje kolektivní obrany. Geopolitické prostředí se však postupně měnilo a s tím rostly požadavky na zajištění mezinárodního míru a bezpečnosti. Charta OSN však, navzdory vývoji mírových operací, zůstala víceméně stejná a zákonné ustanovení OUM v ní nenajdeme. Jak řekl Butrus Butrus Ghálí, „*OUM lze právem nazvat vynálezem OSN*“ (Ghálí, 1992, p. 13). K problematice právního zakotvení Mírových operací v Chartě OSN se v minulosti zabýval Mezinárodní soudní dvůr, který stvrdil legálnost operací a přijal je jako jeden z možných nástrojů, který má OSN k dispozici pro udržení světového míru (Mezinárodní soudní dvůr, 1962). Dle interpretace OSN jsou OUM zřizovány Radou bezpečnosti, která na základě jí svěřené pravomoci, vyplývající z čl. 24 Charty OSN, nese odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti.

V minulosti se však vyskytly případy, kdy namísto zřízení operace rezolucí Rady bezpečnosti, byly mise zřízeny na základě doporučení Valného Shromáždění. Jako například Pohotovostní jednotky OSN (UNEF I) zřízené dne 7. listopadu 1956 s cílem zabezpečit dohled nad ukončením Suezské krize. Rada bezpečnosti totiž nebyla schopna a ani ochotna zaujmout jednotné stanovisko.

Jednou z nejčastěji uváděných definic OUM vymezil Paul Diehl: „*Peacekeeping je využití neutrálních a lehce ozbrojených intervenčních sil pro zastavení nepřátelských akcí a se souhlasem státu, na jehož území jsou tyto síly nasazeny s cílem odrazovat od obnovení vojenského konfliktu a podporovat prostředí, v němž lze řešit základní spor.*“ (Diehl in Lake, 2002, p. 8). V porovnání se současným komplexním pojetím OUM, však uvedená Diehlova interpretace může působit poněkud zavádějícím dojmem, a to že OUM jsou v praxi „pouze“ vojenské operace, které navíc postrádají dostatečné vynucovací prostředky. Jak bylo již uvedeno, OUM prošly značnou evolucí a chápat je výhradně jako vojenské, i přes to, že zde vojenská složka hraje stále významnou roli, by bylo dosti nepřesné. Nové výzvy OUM spojené se změnou operačního prostředí jsou nastíněny například v dokumentu Agenda pro mír z roku 1992, kde Boutros Boutros Gháli, ve snaze kodifikovat změny v mezinárodním prostředí a případné reakce OSN na ně, definoval OUM jako: nástroj zahrnující rozmístění vojenského a/nebo policejního personálu a často i civilního personálu přímo v poli se souhlasem dotčených stran. Peacekeeping je technika, která rozšiřuje možnosti jak pro prevenci konfliktů, tak pro vytváření míru (Gháli, 1992). Přes určité rozdílnosti jsou uvedené definice v souladu se třemi základními principy OUM, které Bellamy a Williams označili jako „nejsvětější trojici“, a to: (1) souhlas hostitelské země, (2) nestrannost mezi konfliktními stranami a (3) použití síly jednotkami OSN pouze v sebeobraně² (Bellamy et al., 2010). I když se význam a interpretace těchto principů postupně výrazně změnila, zůstávají stále v platnosti.

Obdobně problematiku OUM chápal britský diplomat Murrack Goulding, který v roce 1993 představil OUM jako „...*techniku, která byla vyvinuta především Spojenými národy, aby pomohla kontrolovat a řešit ozbrojené konflikty, pod vedením a kontrolou OSN a finanční podporou poskytovanou členskými státy, s vojenským, civilním*

² Souhlas hostitelské země je nezbytným předpokladem pro zabránění porušení práva hostitelských států na nezasahování; nestrannost je nezbytná k zajištění účinného fungování mise z důvodu zachování důvěryhodnosti všech zúčastněných stran a nepoužití síly odráží myšlenku, že OSN není stranou daného konfliktu, ale spíše přítomností vyslanou na pomoc při jeho řešení (Kenkel 2013).

personálem a materiálem poskytnutým dobrovolně těmito státy, jednající nestraně a používající sílu pouze v krajních případech“ (Goulding, 1993, p. 452). Stejně jako v předchozích definicích, také Goulding uvádí podmínku souhlasu intervenovaného státu. Rozdílné je však to, že vedení operací svěřuje výhradně do rukou OSN, což od devadesátých let 20. století rozhodně neplatí. Operace jsou stále častěji pouze schváleny na půdě OSN, ale jejich praktické nasazení je v režii regionálních organizací (Mezivládní úřad pro rozvoj, Hospodářské společenství západoafrických států, Jihoafrické rozvojové společenství, Hospodářské společenství států střední Afriky). Stejně jako je v této práci řešená mise AU v Somálsku.

Ve snaze přesněji definovat podmínky nasazení David Ramsbotham rozlišuje mezi OUM spadající pod kapitolu VI a operacemi vedenými na základě kapitoly VII Charty OSN. Prvně jmenované označuje za *„operace prováděné se souhlasem válčících stran, na podporu úsilí o dosažení či udržení míru, za účelem prosazení bezpečnosti a udržení života v oblastech potenciálního či skutečného konfliktu“* a operace pod kapitolou VII definuje jako *„operace prováděné za účelem obnovení míru mezi válčícími stranami, jež ne zcela souhlasí s intervencí, a které mohou být zapojeny do bojových akcí“* (Ramsbotham, 1995, p. 2). Významná je zde především pasáž *„jež ne zcela souhlasí“*, která tvoří dělicí linii mezi přístupem k řešení daného konfliktu. Souhlas stran konfliktu, však může být získán až následně, jako v případě OUM ve Východním Timoru. Stejně tak k použití síly, které oba nástroje rozděluje, nemusí v některých případech vůbec dojít. Operace, které jsou zahájeny podle kapitoly VII tak mohou svou povahou připomínat spíše operace dle kapitoly VI.

Je zřejmé, že OUM se i přes svou dlouhodobou existenci nikdy neřídily žádnou striktně stanovenou doktrínou a na jednotné definici ani teorii se odborníci neshodnou. V této práci bude OUM chápáno jako **rozmístění jednotek na určitém území se souhlasem všech stran, kterých se to týká, za účelem předcházení konfliktů, monitorování situace a přispění k nastolení míru.**

1.1 Teoretické pojetí mírových operací

V reakci na měnící se politické prostředí byly na OUM kladeny stále větší nároky a nasazené jednotky byly pověřovány komplexnějšími úkoly. Odlišnosti, které se v průběhu času, mezi jednotlivými koncepcemi OUM projevovaly, Michael Doyle nazval

tzv. „generacemi“ (Bureš, 2007). Kategorizaci dle generací využívá například OSN, která jednotlivé generace rozděluje chronologicky na období po druhé světové válce, po skončení studené války a současné operace. Jak bylo uvedeno výše, při rozdělení operací, periodizaci a stejně tak v otázce terminologie však není odborná veřejnost jednotná.

S pojmem první generace OUM, které jsou často označovány za tradiční OUM, jsou spojovány mise OSN v období studené války. Charakteristickým rysem pro tyto mise bylo jejich působení v souladu s vestfálskou koncepcí udržování míru, kladoucí důraz na zachování vnitřní integrity a politické nezávislosti suverénních států (Bellamy et al., 2010). Tyto mise měly obvykle mandát podle kapitoly VI a u většiny odborníků byly vnímány jako prostředek managementu konfliktů (Woodhouse, 2000). Operace byly zřizovány pouze tam, kde ve skutečnosti mír již existoval, ale bylo jej třeba zachovat. Jednotky OSN byly často rozmístěny mezi frontovými liniemi a tvořily tak nárazníkové pásmo, čímž se měla snížit pravděpodobnost eskalace konfliktu. Mezi další odpovědnosti, patřilo sledování hranic, kontrola demilitarizovaných zón a doplňkové úkoly zakládající se na řešení konfliktů a zaměřené na vytváření politického prostoru pro jednání nebo mediaci (Bellamy, 2010). Kvůli pasivní povaze byly OUM první generace obviňovány z prodlužování konfliktů a tvoření překážek pro jejich skutečné řešení (Kenkel, 2013). Mírové jednotky OSN byly v průběhu studené války v převážné většině případů nasazovány k řešení mezistátních sporů. Jednou z výjimek bylo nasazení mise OSN ve vnitrostátním konfliktu, jako v případě Konžské republiky, ve které byla v roce 1960 zřízena mise ONUC. Zajímavé na operaci ONUC bylo to, že se při svém působení výrazně odchýlila od koncepce operací první generace, a to když byly nasazené jednotky pověřeny bojovými úkoly v provincii Katanga, odkud se stahovala belgická vojska (Hatto, 2013).

Jak uvádí samotná OSN, operace druhé generace přicházejí společně s koncem studené války, kdy v důsledku změny ve světovém řádu dochází ke snaze OSN o reformu mírových misí. Vládní struktury některých států se začaly rozpadat, objevily se případy genocidy a mnohé africké země propadly do etnických konfliktů. Tyto spory již nebylo možné řešit nástroji po vzoru managementu konfliktů, a mírové jednotky začaly postupně přijímat vedlejší úkoly (Holt & Glin, 2009). V důsledku této multidimenzionality se OUM posunuly od vytváření nárazníkových zón a mediace konfliktu až k obnovení schopnosti států zajistit bezpečnost, podpoře volebních procesů, dohledu nad přesídlením uprchlíků

a v neposlední řadě k podpoře sociální a ekonomické obnovy (Department of Peacekeeping Operations, 2008).

Ve stejném období se objevují první komparace jednotlivých operací, ve kterých se autoři zaměřili na funkce, které měli příslušníci OUM zastávat. O několik let později i na způsoby, jak tyto funkce a jejich realizaci co nejvíce zefektivnit (Bureš, 2007). Nově je kladen důraz na snahu o teoretické zasazení OUM do oboru řešení konfliktů, který čerpá zejména z oborů mezinárodních vztahů, bezpečnostních studií a výzkumu míru (Waisová, 2005). Jako hlavní výhodu zasadit OUM do teorie řešení konfliktů označili Diehl, Druckman a Wall v článku *International Peacekeeping and Conflict Resolution: A Taxonomic Analysis with Implications* rozšíření konceptualizace misí až po přístupy, které přispívají k trvalejšímu řešení konfliktů (Diehl, Druckman, & Wall, 1998). Bureš jako jeden z nejzávažnějších nedostatků Diehlovy, Druckmanovy a Wallovy analýzy považuje nedostatečné vysvětlení rozdílů mezi pojmy management konfliktů a řešení konfliktů, které jsou založeny na zcela jiných pohledech na podstatu míru. Nicméně také Bureš se ze stejných důvodů jako uvedená trojice odborníků přiklání k přesunu OUM do teoretické roviny řešení konfliktů (Bureš, 2007).

Na počátku přechodu OUM na tzv. operace druhé generace byla mise UNTAG v Namibii, která byla například zapojena do odzbrojovacího procesu a dohlížela také na volební proces. Nicméně i mise druhé generace byly téměř vždy nasazeny pod záštitou kapitoly VI, což v praxi znamenalo, že nedošlo k žádným změnám jejich pravidel zapojení. Pro úspěch těchto misí tak bylo kruciólní, aby zainteresované strany spolupracovaly. Příznivě nastavené podmínky měly v rámci Afrického kontinentu, mise OSN v Mosambiku a již zmíněné Namibii, které byly hodnoceny jako úspěšné (Howard & Anjali, 2016). Pozitivní přijetí uvedených misí vedl k sepsání Agendy pro mír. Nadšení upadlo po neúspěšných intervencích jednotek OSN v Somálsku, ve Rwandě a v Bosně, které demonstrovaly rostoucí propast mezi úkoly, očekávanými výsledky a dostupnými prostředky (Bureš, 2003). Selhání misí v uvedených zemích zapříčinilo úpadek víry v OSN, jako ručitele světového míru a v konsekvenci s tím i pokles ochoty států přispívat na mírové operace (Urbanovská, 2008). Nicméně Dayal a Howard ve svém příspěvku *The Use of Force in UN Peacekeeping* uvádějí, že mírové operace po neúspěšných misích nevymizely, ale častěji byly vedeny regionálními organizacemi jako například Organizací africké jednoty (později Africká unie) nebo Hospodářským

společenstvím západoafrických států. Největší podíl těchto organizací převzala Severoatlantická aliance (Howard & Anjali, 2016).

Na konci devadesátých let dvacátého století byl zaznamenán narůstající počet mírových misí vyžadujících širší mandát než u misí druhé generace. Zejména genocida ve Rwandě, kde ve stejné době probíhala mise UNAMIR, odhalila hlavní problémy jak s neustranností, tak s nepoužitím síly (Dallaire, 2004). Selhání ve Rwandě a Somálsku podnítilo OSN k vytvoření několika hodnotících zpráv, na základě, kterých bylo mimo jiné nasazovaným jednotkám umožněno přímé použití vojenské síly. Tyto operace se přesunuly spíše pod kapitolu VII Charty OSN a programově se opírají o Brahimiho zprávu³, která umožnila použití síly při vynucování mandátu. Tyto mise se začaly označovat OUM třetí generace. Zatímco v praxi se prokázala větší efektivita těchto misí, sporná je v důsledku přijatých změn jejich legitimita. (Bellamy et al., 2010).

Narůstající zájem o mírové operace přinesl nejen nové teoretické konceptualizace, ale také kritiku samotné podstaty OUM, jakožto nástroje k řešení konfliktů. Jedním z nejostřejších kritiků koncepce OUM je Edward N. Luttwak, který ve svém článku *Give War a Chance* uvádí, že vnější zásah do vnitrostátního konfliktu brání rozhodnému vítězství či vyčerpání jedné ze stran. Dle Luttwaka, například intervencí zavedený klid zbraní, mohou obě strany konfliktu využít k načerpání sil (Luttwak, 1999). Nesouhlasný postoj k nasazení OUM přijímají také například David Shearer a Richard Betts. Shearer poukazuje na to, že ve většině případů občanských válek došlo k dohodě až po vojenském vítězství. Richard Betts argumentoval tím, že v některých případech intervence konflikt prodloužily, přičemž za negativní element uvedl snahu intervenujících jednotek o neustrannost a omezenost prováděných operací (Bureš, 2007).

S kritikou OUM lze v některých uvedených aspektech souhlasit. Nesprávně vedená intervence nebo pouze vojenská intervence nevyřeší všechny důvody, kvůli kterým konflikt vznikl. Klid zbraní skutečně mohou znesvářené strany využít k načerpání sil, zejména pokud jsou podporovány ze zahraničí. Tato realita je patrná například na konfliktu v Jemenu, kde všechny dohody o klidu zbraní mezi povstalci Húthí a silami arabské koalice podporující prezidenta Hádího skončily opětovnou eskalací bojů.

³ Zpráva panelu pro mírové operace OSN, známá jako Brahimiho report, obsahovala hodnocení a doporučení mírových a bezpečnostních aktivit OSN. Dokument byl zpracován na základě pověření tehdejšího generálního tajemníka OSN Kofi Annana v roce 2000 před nadcházejícím summitem.

Z historických zkušeností je také patrné, že vnějším zásahem nemusí být zavedený mír stabilní. Na druhou stranu, ne všechny konflikty se vyřeší samy od sebe. Bez vnějšího zásahu mohou vést etnické či náboženské konflikty k rozsáhlé genocidě. Konflikt může být dlouhodobý jako například v případě burundské občanské války. Jsem toho názoru, že například občanská válka v Somálsku ohrožuje sousední země a iniciativa mezinárodních organizací je tak více než na místě. Otázkou tak v případě Somálska není, zda zasáhnout, ale jak.

Také kategorizace generací dle chronologického řazení není, stejně jako samotná definice, jednotně přijímána. Další dělení přináší Virginia Fortna ve svém článku *Does Peacekeeping Keep Peace? International Intervention and the Duration of Peace After Civil War*, ve kterém rozlišuje mezi misemi pozorovacími, tradičními, multidimenzionálními a donucovacími. Přičemž první tři typy jsou zřizovány podle kapitoly VI Charty OSN a čtvrtý typ mise – donucovací spadají pod kapitolou VII, přičemž nepotřebují nutně souhlas válčících stran (Fortna, 2004). Paula Diehl v roce 2000 uvádí až 12 různých skupin: (1) Tradiční operace, kde jsou intervenující jednotky rozmístěny pro oddělení nepřátelých stran po uzavření příměří. (2) Pozorovací, do kterých jsou zapojeny jen neozbrojené, neutrální jednotky o malé síle. Nasazené jednotky mají souhlas státu, na jehož území se nachází, a jejich úkolem je dohlížet nad dodržování lidských práv, příměří nebo jiné dohody. (3) Kolektivní donucení operace je komplexní vojenská akce, která má za úkol bránit oběti mezinárodní agrese a znovunastolit mír a bezpečnost poražením sil agresora. (4) Mise pro dohled nad volbami mají za úkol pozorování a monitorování příměří, odzbrojení a participaci na realizaci demokratického volebního procesu po uzavření míru. (5) Mise humanitární asistence podporují místní a mezinárodní nevládní organizace v distribuci humanitární pomoci. (6) Jednotky nasazené v rámci operací na budování národa/státu mají za úkol nastolení zákona a pořádku, rekonstrukci infrastruktury, reorganizaci bezpečnostního sektoru a usnadnění přesunu moci od přechodné vlády. (7) Operace vedené pod označením sjednání míru mají potlačit občanské nepokoje, porazit místní ozbrojené skupiny, separovat silou znesvářené strany a udržet právo a pořádek ve všech druzích konfliktu, hlavně pokud jde o porušování lidských práv, rozsáhlé ztráty na životech a ničení majetku. (8) Preventivní rozmístění má za cíl odstrašit případného agresora a zamezit šíření války. (9) Ověření kontroly zbrojení je zaměřeno na kontrolu vojenských zařízení, dohled nad stažením jednotek a další aktivity, které jsou součástí dohody o kontrole zbraní. (10) Ochranné služby jsou

nasazovány k zajištění bezpečné oblasti, ve kterých bude garantováno právo bezpečného průchodu za účelem ochrany civilního obyvatelstva, nebo zabránění přístupu na určitá území bez souhlasu státu. (11) Intervence na podporu demokracie je vojenská operace, jejímž cílem je svrhnout současné vůdce a podpořit zvolení svobodné vlády, nebo operace, která má podpořit demokratickou vládu v případě jejího ohrožení. (12) Sankční donucení využívá vojenské jednotky, které střeží tranzitní body, proti pašování zboží. Trestají také závažné přestupky (porušení lidských práv apod.), které definuje mezinárodní společenství nebo vláda (Diehl et al., 2007). Výhodou podrobné kategorizace, jak uvádí například Diehl, se může jevit to, že bude snadněji hodnotitelný její úspěch či neúspěch a také to, jaké nástroje mají být v daném případě využity. Jsou zde jasně definované úkoly, které by mise měla plnit. Některé operace však mohou nést charakteristiky vícero skupin, je tak komplikované z jistotou určit, kam je nejhodnější danou misi zařadit. To však nopak přináší problém s jejím následným hodnocením. Na jednotlivé operace lze nahlížet z různých úhlů pohledu a obdobně různě je i hodnotit. Vzhledem k tomu se zdá jako vhodnější například kategorizace dle Fortny, nebo členění dle generací.

1.2 Regionální a sub-regionální OUM v Africe

Kromě mezinárodního společenství mohou OUM mimo OSN provádět i jiné mezinárodní organizace, jednotlivé státy či jejich koalice. OUM může zabezpečit také regionální hegemon, koloniální státy, nebo sousedící země. Primárním cílem koloniálních mocností je ochrana vlastních politických a ekonomických zájmů v oblasti. Pohnutkou regionálního hegemona může být prosazení vlastních zájmů a upevnění moci, ale také obdobně jako u sousedních států, může být motivem pouze zamezení eskalace konfliktu a jeho přeshraniční přelévání (Bellamy et al., 2010). Ať už v podobě ozbrojených střetů nebo uprchlické vlny, stejně jako je tomu například v případě Etiopie a Keni, které v Somálsku prosazují jak vlastní zájmy, tak se snaží zajistit vlastní bezpečnost. Nicméně, mezinárodní organizace mají oproti jednotlivým aktérům výhodu větší legitimacy. Ta je odvozena od jejího jedinečného postavení ve vnitřním právu, Charty OSN a souhlasem Rady bezpečnosti OSN (Coning, Hojem, & Detzel, 2008).

Vzhledem k tomu, že tématem této práce je mise AMISOM, tedy operace pod vedením Africké unie, je vhodné si přiblížit také problematiku OUM zřizovaných regionálními organizacemi.

Historicky byly intervence v Africe prováděny zvenčí, a to po vzoru západních principů. Postupně však došlo k několika pokusům o transformaci řešení afrických konfliktů tak, aby samotní Afričané identifikací a realizací vlastních řešení nastolili mír a prosperitu. Jinými slovy, Afričané by měli nejen navrhovat své programy pro mír a bezpečnost, ale měli by také disponovat potřebnými kapacitami pro jejich prosazování. První organizací, která měla roli transkontinentálního partnera OSN převzít, byla Organizace africké jednoty (OAJ). Vzhledem k tomu, že převážná většina členských zemí však měla v této době zavedenu autoritářskou diktaturu, byla tato organizace známá jako „Klub diktátorů“. V souvislosti s tím bylo základním principem OAJ striktní respektování státní suverenity, tedy nezasahování do vnitřních záležitostí. Tento přístup však OAJ značně limitovalo a umožnil národům ignorovat porušování lidských práv sousedními vládami (Reynolds, 2002). K problematice „nezasahování“ se vyjádřil také například Mathews, který dokonce označil za hlavní příčinu neschopnosti OAJ vyrovnat se s vnitřními konflikty, a to zejména těch, které se objevily po studení válce (Karbo & Murithi, 2018). V souvislosti s omezenými možnostmi byla OAJ v roce 2002 nahrazena organizací AU, jejíž hlavními cíly mělo být vedle podpory lidských práv, míru, bezpečnosti a stability také prosazování demokratických zásad a institucí a řádná správa věcí veřejných. (Africká unie, 2007). Dle přijatých dohod měla být AU oprávněna zahájit vyšetřování země podezřelé z genocidy nebo válečných zločinů a následně k uvalení sankcí (Reynolds, 2002). AU se oproti pasivní OAJ chystala aktivně angažovat své členy, v případě potřeby i vojenskou sílu, aby takovým událostem zabránila. Důležitost regionálních organizací pozvedl od svého nástupu do úřadu generálního tajemníka OSN Kofi Annan. V roce 2006 byla AU uznána jako regionální organizace spolupracující s mezinárodním společenstvím na základě kapitoly VII Charty OSN (Lizak, 2016).

Snahu o výraznější zapojení regionálních organizací do řešení konfliktů hodnotí většina odborníků pozitivně. Například Lizak vidí jako výhodu to, že regionální organizace mohou zabránit tzv. zástupným válkám, kdy státy využívají konflikty mimo svá území k řešení vlastních mocenských sporů. K podpoře této myšlenky uvádí to, že státy, které leží v blízkosti konfliktu, budou s ohledem na vlastní bezpečí lačnější po jeho brzkém ukončení (Lizak, 2016). Jako další pozitivum lze označit také to, že domorodé obyvatelstvo by mohlo v jednotkách složených z Afričanů vidět mnohem bližšího partnera, než představují vojáci západních zemí, a to zejména s ohledem na koloniální minulost. Zde je však potřebná určitá obezřetnost. V Somálsku, kde je ústředním

náboženstvím islám, například působí sousední síly z Etiopie a Keni, které jsou převážně křesťanské, což může podkopávat jejich důvěryhodnost.

Obdobně jako u samotných OUM, také na zapojení regionálních organizací se snáší určitá kritika. Nejčastěji skloňovaným problémem je bezesporu financování samotných organizací a potažmo s tím také zajištění jednotlivých operací. Všechny operace AU jsou štědře dotovány Evropskou unií, Spojenými státy, Čínou nebo Světovou bankou (Karbo & Murithi, 2018). Závislost na zahraničních donorech přináší silné pochybnosti o tom, o čí zájem ve skutečnosti jde. Problém se skutečnými zájmy vidí Benedikt Franke také u sousedních zemí, které mohou být s oblastí, kde působí, etnicky spojeny (Franke, 2006). Další kritiku přinesl ve svém článku *Regional Peacekeeping is Not The Way* Walter Dorn, který mimo zmíněné argumenty uvedl také v porovnání s OSN nedostatečnou mezinárodní autoritu regionálních organizací (Dorn, 1998).

Williams a Nina Wilén v *The African Union and coercive diplomacy: The case of Burundi. The Journal of Modern African Studies* označují Africkou unii za poměrně slabou (Wilén & Williams, 2018). Obdobně se ve svém článku *Why the African Union has failed to 'silence the guns'. And some solutions* vyjadřuje také Chris Changwe Nshimbi (Nshimbi, 2020). To je způsobeno několika již uvedenými faktory, Africká unie je do velké míry závislá na finančních prostředcích západních zemí a samotné africké vlády nevnímají tuto organizaci natolik důležitou. Nicméně, západní země často africké země kategorizují a trpí určitou předpojatostí. AU přijala řadu progresivních principů, mezi které patří zákaz uznání vlády, které převzaly moc v rámci vojenského převratu a povinnost sousedních zemí zasáhnout při ozbrojeném konfliktu. Africké státy by měly být významnějšími donory Africké unie. Větší participace členských států na financování by snížilo závislost AU na vnějších zdrojích (zejména na Evropské unii) a zajistilo by členům AU větší prostor pro rozhodování. Africká unie však musí být při svém konání efektivnější a profesionálnější. To zahrnuje také potřebu zajistit lepší koordinaci mezi jednotlivými segmenty AU a účinnější spolupráci s Radou bezpečnosti OSN.

1.3 Jak hodnotit OUM

Od první operace OUM uběhlo již desítky let, přesto neexistuje shoda na tom, v jakém případě lze operaci hodnotit jako úspěšnou. Jinými slovy nadále panuje diskuze o tom, jak a v jakém časovém rámci by měly být jednotlivé operace hodnoceny.

Úspěšnost operace i faktory ji ovlivňující mohou být hodnoceny na základě celé řady rozličných kritérií, a proto lze dojít k různým závěrům. Ne každá OUM může být hodnocena podle stejných standardů, protože ne každá operace je stejná (Bellamy et al., 2000). Například operace zasazené do občanských válek nebudou mít stejné standardy jako operace nasazené v rámci mezistátních konfliktů. Pro potřeby analýzy je však nutné určit, co v daném případě úspěch mise představuje.

Jedním ze standardů pro hodnocení úspěchu OUM je míra, do jaké byl naplněn účel mise, který je specifikován v jejím mandátu. Hodnocení související se splněním mandátu mise je velice rozšířené. Nicméně, považovat operaci za úspěšnou pouze na základě toho, zda splnila svůj mandát, může být poněkud zavádějící. Pokud například operace splní pouze část svých cílů, lze ji i tak považovat za úspěšnou? Navíc jednotlivé mandáty jsou často politickými dokumenty, které mají zprostředkovat široké cíle a maximalizovat úroveň jejich politické podpory (Diehl, Druckman, Durch, Fetherston, Ratner, & Stern, 1997). Často také může dojít v průběhu mise k jejich změně, což celkové hodnocení může komplikovat.

Hodnocení mise na základě mandátu kritizuje například Steven Ratner, který uvádí: *„při hodnocení udržování míru mají praktici v misích, zejména ti v OSN, tendenci zdůrazňovat, do jaké míry mise splnila svůj písemný mandát, a to i včetně krátkodobého dopadu. Je pravděpodobné, že z neúspěchu budou vinit spíše exogenní faktory mimo kontrolu operace“* (Diehl et al., 1997, p. 2). Tento problém řada autorů řeší zkoumáním více proměnných. Například Duane Bratt za míru úspěchu mimo splnění mandátu považuje to, zda mise napomohla k vyřešení konfliktu, zabránila přelití konfliktu do dalších oblastí a zda došlo ke snížení počtu obětí. Uvedená kritéria využil při analýze 39 misí OSN uskutečněné v letech 1945 až 1996. Bratt ve své práci mimo jiné došel k závěru, že jsou výsledky hodnocení úspěšnosti misí dle jednotlivých kritérií rozdílné (Bratt, 1996).

Ratner ve své kritice naráží na další důležitý parametr, a to, zda by měly být hodnoceny dopady v krátkodobém nebo dlouhodobém horizontu. Například Diehl, Durch, Johansen a Ratner se shodují v tom, že jsou důležitá krátkodobá i dlouhodobá hlediska. Poměrně jednotný názor převládá také v tom, že i když mohou být dlouhodobé účinky důležitější, je obtížné je vyhodnotit (Diehl et al., 1997). Diehl se k této problematice dále vyjádřil následovně: *„v krátkodobém horizontu by mezi ukazatele*

mohlo patřit podepsání formální mírové dohody mezi protagonisty a analýza podmínek, za nichž se mírové síly mohly stáhnout. Pokud by se mírové síly stáhly tváří v tvář obnovenému násilí (například Somálsko) nebo se nemohly stáhnout vůbec ze strachu před eskalací konfliktu (například Kypr), naznačovaly by tyto podmínky určitou míru selhání. Místo shromažďování údajů během nasazování mírových sil by se však měl zkoumat násilný konflikt v jedno-, pět-, deset – nebo dvacetiletém období po stažení mírových sil. Taková data by umožňovala zjistit, zda stabilita poskytovaná mírovými silami trvala a jak dlouho.“ (Driehtl et al., 1997, p. 4). Této problematice se ve své práci zabývali Doyle a Sambanis, kteří na vnitrostátních konfliktech z období od 1944 do 1997 zkoumali, zda má přítomnost mírových sil vliv na délku trvání míru. Autoři dospěli k závěru, že zejména komplexní operace pod vedením OSN přispívají k pozitivní změně (Doyle & Sambanis, 2000).

Pro analýzu mise AMISOM jsem se rozhodl použít **hodnocení založené na mandátu mise**, které považuji s ohledem na cíle práce za nejvhodnější. Mise AMISOM je nadále aktivní a její dlouhodobé dopady, či míru naplnění stanovených cílů vyhodnotit nelze. Nicméně, AMISOM je v Somálsku 10 let a za dobu jejího působení by měly být patrné určité změny. Mandát mise AMISOM je založen převážně na řešení bezpečnostních otázek a v souladu s tím byly také vybrány jednotlivé indikátory, které by případné změny v bezpečnostním prostředí měly reflektovat. Zde je však nutné poznamenat skutečnost, že změny ve vybraných parametrech nelze výlučně připsat nasazení jednotek AMISOM. Vybrané ukazatele však zobrazují širší bezpečnostní prostředí, na které mají dopad. Základem pro komparaci je relativní změna indikátorů po zahájení operace. Identifikace jasného úspěchu je obtížná, ale ukazatele dosahující úrovní před nasazením mohou signalizovat skutečné zlepšení situace. Pokud se tyto klíčové ukazatele přinejmenším nesníží, nelze operaci hodnotit jako úspěšnou. Jak již bylo uvedeno, práce nehodnotí celkový program mise, ale relativní změny ukazatelů pomocí 7 zvolených proměnných, založených na jejím mandátu. Konkrétně budou zkoumány (1) počty úmrtí v souvislosti s boji, (2) civilní ztráty, (3) počty všech bezpečnostních incidentů, (4) počty incidentů AŠ, (5) zabezpečení volebního procesu, (6) násilí proti civilnímu obyvatelstvu a (7) počty vysídlených osob. Parametry budou rozděleny do dvou dimenzí (1) válka a konflikt a (2) komplexní bezpečnost. Zatímco první oblast postihuje zejména působení AŠ, změny parametrů druhé oblasti mapují širší bezpečnostní prostředí. S cílem zhodnotit úspěšnost mise budou předloženy převážně popisné

statistické údaje o jednotlivých ukazatelích. Změny u jednotlivých veličin budou zkoumány od zahájení mise AMISOM, tedy od roku 2007 do konce roku 2020.

2 Historické pozadí konfliktu v Somálsku

Téměř tři desetiletí je Somálsko sužováno ozbrojeným konfliktem, který si vybírá těžkou daň nejen na vojenských obětech, ale především na civilním obyvatelstvu. Náklady na válku, pokud jde o ekonomické ztráty, ztracené generace, příležitosti a životní prostředí jsou obrovské. Odhaduje se, že v důsledku války zemřelo více než jeden milion obyvatel (Global Security, 2019). Na řešení konfliktu bylo vynaloženo mnoho prostředků, dosud však v zemi nebyla zajištěna stabilita a bezpečnost. Zhroucení somálského státu a postupný přechod společnosti k anarchii se datuje k roku 1991, kdy byl svržen diktátor Siad Barre. Toto období bezpochyby patří mezi významné okamžiky tamní občanské války, nicméně samotné příčiny je nutno hledat hlouběji v minulosti. Následující kapitola poskytuje základní informace o Somálsku a chronologicky postihuje nejvýznamnější historické události. Abychom porozuměli podmínkám, které vedly k vzestupu radikálního hnutí AŠ, jsou v kapitole představeny primární i sekundární faktory, které dle řady odborníků současnou situaci v zemi nejvíce ovlivnily. Kladen je důraz zejména na strukturu somálské společnosti a úlohu cizích vlivů.

Somálsko patří mezi nejchudší země světa. Jeho geostrategická poloha v blízkosti úžiny Bab al Mandab⁴ a významná naleziště ropy a zemního plynu však představují určitý potenciál, který by tento nepříznivý stav mohl změnit (Vella, 2020). V Somálsku žije přibližně 15 milionů obyvatel, přičemž v posledním desetiletí došlo k obrovskému populačnímu nárůstu. Více než 70 % mladých lidí v Somálsku je mladších 30 let, avšak průměrná míra nezaměstnanosti lidí ve věku 15–64 let je 54 %, zatímco míra nezaměstnanosti populace ve věku 15–29 let je z 67 % – jedna z nejvyšších na světě (UNDP, 2012).

Téměř celá populace vyznává sunnitský Islám, což ze Somálska dělá jednu z nejvíce nábožensky homogenních zemí v Africe. K islámskému vlivu došlo prostřednictvím obchodních kontaktů s Arabským poloostrovem a také prostřednictvím vzájemné migrace, která byla založena již v 9. století. Pobřežní centra, jako je Mogadišu, nabídla obzvláště příznivé podmínky pro ukotvení a šíření islámu ve společnosti, protože

⁴ Bab al Mandab e úžina mezi Jemenem na Arabském poloostrově a Džibuti a Eritreu v oblasti Afrického rohu. Spojuje Rudé moře s Adenským zálivem. Bab-el-Mandeb představuje spojnici mezi Indickým oceánem a Středozezemním mořem přes Rudé moře a Suezský průplav.

tato místa poskytovala základny, ze kterých by neustálé kočovné migrační pohyby, aktuální konflikty a nové šance pro budování státu mohly systematicky šířit islám do všech koutů země (Spilker, 2008). Vzhledem k tomu, že část Somálců žije v Etiopii a Keni, představuje jednotné náboženství mezi etnickými Somálci element sounáležitosti. Somálci tedy žijí v okolních zemích a čas od času se objevuje myšlenka na vytvoření velkého somálského státu, který by sjednotil všechny etnické Somálce do jednoho celku. Tuto myšlenku zvedl například Siad Baré a v současné době také radikální hnutí Al Šabáb. Tento jev vyvolává silné třecí plochy v celém regionu. Zejména pro sousední Keňu a Etiopii, které jsou křesťanské, je Somálská otázka naprosto kruciólní. Téma náboženství se bude v textu objevovat napříč celou somálskou historií. Podrobněji bude řešeno v části, která nejvíce souvisí se současnou situací v Somálsku, a to při nástupu Al Šabáb.

Somálsko je někdy považováno za paradox Afriky, protože je etnicky i jazykově poměrně homogenní. Populace je však rozdělena na klany, které společnost rozděluje v podstatě stejně jako v jiných zemích etnicita (Laitin & Samatar, 1987). Většina Somálců je tradičně kočovná a jejich živobytí závisí na hospodářských zvířatech (Lewis, 1999). V důsledku ekologické degradace však dochází v obdobích sucha k značně omezenému přístupu k vodě a pastvinám (M. F. Giordano, M. Giordano, Wolf, 2005). V zemi protéká jen málo řek nebo jiných spolehlivých zdrojů sladké vody a pouze přibližně 13 procent půdy lze využít pro zemědělské účely. I přesto tyto podmínky je však farmaření pro Somálce základním zdrojem obživy. Nedostatečné srážky ve spojení s dalšími faktory, jako je nadměrné spásání, eroze půdy, narušení kočovných cest a konfliktem zničená infrastruktura zapříčinily hladomory, které si již vyžádaly více než půl miliónů obětí (Lewis & Jansen, 2021).

Již tak obtížné přírodní podmínky jsou zhoršovány řadou konfliktů a potažmo s tím dlouholetou nestabilitou. Země je obklopena Indickým oceánem, ale rybolov nezajišťuje obyvatelstvu dostatečný zdroj obživy. Tento do jisté míry paradox je také odrazem chaotického prostředí. Přílehlé vody jsou pustošeny nadměrným, v mnoha případech nelegálním, neregulovaným rybolovem zahraničních společností. Odhaduje se, že od roku 1950 do roku 2015, zahraniční flotily ulovily v somálských vodách až 2,4 milionu tun ryb, což je o 80 procent více, než vypovídají oficiální statistiky (Makoni, 2017). Nejrychlejší nárůst nastal právě v období mocenského vakua v 90 letech. V rámci

životního prostředí patří v současné době mezi nejpálčivější problémy Somálska změna klimatu, znečišťování vody, odlesňování a zvyšování množství městských a průmyslových odpadů (Lewis & Jansen, 2021). Od roku 1991, tedy od zahájení současného konfliktu, se například odhaduje, že země ztratila přibližně 14 % svých lesů, přičemž převážná většina Somálců je na dřevu závislá jako na jediném zdroji topiva (Thulstrub, Habiman, Joshi, Ouduri, 2020). Praktický ve stejné době bylo také podél somálského pobřeží uloženo velké množství nebezpečného odpadu. Většina z těchto toxických odpadních materiálů přitom pochází ze západních průmyslových zemí (Abdullahi, 2001). V environmentální oblasti však v Somálsku existuje pouze slabý legislativní a politický rámec a chybí kapacity k prosazování stávajících nástrojů. I když například ilegální rybolov nutně neznamená větší pravděpodobnost politických nebo přírodních otřesů, oslabuje schopnost somálských komunit žijících u pobřeží zotavit se z případných přírodních katastrof nebo ozbrojeného konfliktu.

2.1 Historický vývoj

Jak již bylo zmíněno, většina Somálců je tradičně kočovná nebo polokočovná a společnost je rozdělena podle klanové linie. Nedílnou součástí nomádského způsobu života je pohyb z místa na místo, včetně překračování státních hranic. Historicky tak Somálci nebyli, kromě vodních zdrojů a pastvin, spjati s určitým místem (Lewis, 1999).

V době, kdy v somálských oblastech Afrického rohu nebyl žádný uznávaný orgán, představoval klan jediný způsob k zajištění bezpečnosti (Samatar, 1982). Nejvýznamnějšími a zároveň nejpočetnějšími pasteveckými kmeny jsou Isaaq, Darod, Hawaiye a Dir. Žijí zde však také dva převážně zemědělské klany Digil a Rahanweyn (Laitin & Samatar, 1987). Jednotlivé klany byly a jsou k sobě navzájem velice nedůvěřivé a docházelo mezi nimi k ozbrojeným střetům. Vzhledem k tomu, že důvodem agrese bylo buď zabránění pastvin, vodních zdrojů nebo krádež dobytka, byly mezi-klanové konflikty pravděpodobně spojeny s nedostatkem zdrojů. V období sucha však dodržovali nomádští pastevcí některé tradiční normy, které jakékoli konflikty zakazovaly (Lewis, 1999). Kvůli přetrvávajícímu napětí vyvinuli somálští pastevcí tradiční způsob řešení konfliktů. Nejběžnějším přístupem bylo vytvoření užšího spojení s nepřátelskými klany prostřednictvím manželství. Jak se však konflikty mezi komunitami změnily ze sporů o pastviny a vodní zdroje na velkou zpolitizovanou klanovou válku, stávali se muži žijící v mezi-klanovém manželství snadným a častým cílem pomsty (Lewis, 1999).

K prvnímu výraznějšímu posílení rivality mezi klany a s tím spojeným rozdělením společnosti dochází s příchodem koloniální správy. Zájem evropských států o tuto oblast se objevuje v roce 1840, kdy Británie začala využívat Adenského zálivu jako zásobovací stanici pro plavidla na cestě do Indie. Počínaje rokem 1875 si teritoriální nároky na Somálsko podaly Británie, Francie a Itálie. Británie již kontrolovala přístavní město Aden v Jemenu a snažila se tak v oblasti Rudého moře upevnit sféru vlivu. Francouzi se zajímali především o uhelná ložiska v somálském vnitrozemí a Itálie, jakožto dosud nezkušený koloniální stát, převzala kontrolu nad regionem jižního Somálska, které bylo sice územně nejrozsáhlejší, ale nejméně strategicky důležité (Nations Encyclopedia, 2003). Některé místní komunity zahraniční aktéry podporovaly, ale některé je považovaly za nepřátele. Když si kolonialisté tuto nejednotnost uvědomili, začali některé klany podporovat ve výpadech proti svým rivalům (Butler, 2002). Protikoloniální odpor u nepoddajných klanů eskaloval v roce 1889 pod vedením náboženského učence Sayida Mohameda Abdulla Hassana, který vyzýval k odstranění britských a italských kolonií, k porážce etiopských sil, vyloučení křesťanství a vytvoření muslimského somálského státu (Samatar, 1982). Hasan byl znamenitý rétor a jeden z čelních vůdců islámského fundamentalistického hnutí Dervišů⁵, proto ho kolonialisté považovali za náboženského nacionalistu. Vzhledem k tomu, že ne všechny klany myšlenku odporu podporovaly, byla však jeho strategie založena na klanové nikoli náboženské soudržnosti. Darvišský odboj byl jeden z nejdelších a nejkrvavějších antiimperialistických válek v subsaharské Africe. V důsledku dervišského povstání zemřela téměř třetina populace Somalilandu a byla zdevastována místní ekonomika. Partizánskou válku, ke které se Darvišové postupně uchýlili, ukončila až Hassanova smrt v roce 1921. V otázce hlavní síly, která hnutí Dervišů poháněla, však nejsou odborníci jednotní. Některé prameny za hlavní spouštěč považují ekonomickou krizi, jiní ideologii súfiského islámu. Existují však také názory, že konflikt byl reakcí na koloniální predaci a ohrožení nomádského životního stylu (Abdullahi, 2001).

Na začátku druhé světové války byla Itálie donucena veškeré vlastní zdroje soustředit na frontové linie v Evropě. To umožnilo Spojenému království v roce 1941 převzít kontrolu nad celým územím Somálska. Britové založili své hlavní město

⁵ Derviš je arabský termín označující stoupence islámské alternativní religiozity, dervišem je často míněn člen súfiského mystického řádu. Dervišové žijí v extrémní chudobě a většinou mystickou cestou se snaží přiblížit se Bohu.

v Hargeysa (v dnešním svazovém státě Somaliland) a z velké části ponechali právo soudit místním muslimským soudům (Nations Encyclopedia, 2003). V tomto období vzniká první moderní politická strana Somálský klub mládeže (Somali Youth Club – SYC). Pět let po svém založení, v roce 1948, se SYC stala plně fungující a strukturovanou politickou stranou. Lídrem strany byl zvolen Abdillahi Isse a strana byla přejmenována na Somálskou ligu mládeže (Somali Youth League – SYL) (Lewis, 1999). Členové SYL byli významně ovlivněni dřívější náboženskou vzpourou různých náboženských osobností jako byl například Mohamad Hassan. To bylo dáno hlavně tím, že někteří členové byli také náboženskými vůdci, včetně zakladatele SYC Abdikadir Sakhawadina (Abdulahi, 2007). Politika SYL zakazovala klanovost, takže třináct zakládajících členů, přestože zastupovalo čtyři z pěti hlavních klanů Somálska, odmítlo zveřejnit jejich příslušnost ke klanu (Lewis, 1999).

Ačkoli byla země kolonizována různými mocnostmi, SYL se podařilo otevřít pobočky ve všech částech země kromě Džibuti, které bylo kolonizováno Francií. Somálci měli během této doby pouze dva cíle, kterými byly nezávislost a jednota na všech somálských územích na rozdíl od současné situace v zemi, kdy každý malý region v zemi preferuje vlastní správu. Přestože byl SYL v britském Somalilandu velmi populární, byly v této části země vytvořeny některé místní frakce, jako Somali National League (SNL), kterou podporoval dominantní klan Isaaq, a United Somali Party (USP), který byl spojován se všemi ostatními klany z britského Somalilandu (Abdulahi, 2007).

Během posledních, přibližně dvou desetiletí koloniální správy došlo na všech pěti somálských územích k historicky významným událostem formování budoucího somálského státu. V roce 1949, na doporučení komise, přijalo Valné shromáždění Organizace spojených národů rezoluci č. 289, která vymezila Itálii jako správce dané oblasti. Nicméně, strategicky významný severní region zůstal nadále pod britskou nadvládou. Jižní Somálsko ve správě italských úředníků, a za štědré materiální a finanční pomoci OSN, dosáhlo výrazného ekonomického pokroku (Laitin & Samatar, 1984). V roce 1954 se Ogaden, ovládaný Británií, stal součástí Etiopie. V pozdějších letech ke stejnému kroku došlo i v případě Northern Frontier District (NFD), který se stal součástí Keni. Obě území byla ovládána Británií a obě byla poskytnuta sousedním zemím bez vůle tamních obyvatel. Džibuti zůstalo kolonizováno Francií až do její nezávislosti v roce 1977 (Abdulahi, 2007). Dne 1. července 1960 došlo spojením jižního a severního regionu

k založení Somálské republiky. Ještě před tím, než došlo ke spojení obou regionů, vyhlásila britská část Somálska jednostranně nezávislost. Nezávislost trvala pět dní, než došlo ke sjednocení s italským Somálskem. Přestože se pět dnů zdálo jako marginálie, měl tento akt obrovský vliv na budoucí vztahy mezi severním regionem a centrální vládou (Fitzgerald, 2002). Je zřejmé, že všichni Somálci měli již zmíněné dva cíle, kterými byly nezávislost a jednota, a proto se obě území spojila bez jakýchkoli dohod o sdílení moci a dalších budoucích zákonů jednoty. Je důležité poznamenat, že nezávislost britského Somalilandu byla vyhlášena zcela v intencích procesu dekolonizace. Nicméně, tamní populace byla proti samostatnosti. Aden Abdulle Osman se stal prezidentem vlády, Abdirashid Ali Sharmarke předsedou vlády a Haji Bashir Ismail se stal předsedou somálského národního shromáždění (Hoehne, 2010).

2.2 Zrod Somálského státu a jeho postupné zhroucení

Krátce po spojení se začaly projevovat první kritické rozdílnosti. Například nově dosazení somálští vůdci pocházeli z italského Somalilandu, a proto u obyvatelstva sílil pocit, že sjednocení narušilo jejich práva. Po získání nezávislosti se mnoho lidí přestěhovalo do měst, kde se zdroje potřebné k přežití lišily. Nová soutěž se týkala přístupu k participaci na vládnutí, veřejné správě a kontrole zahraniční pomoci. Již za doby vlády prvního Somálského prezidenta Aden Addeho se začaly objevovat zprávy o korupci ve vládě a útlaku konkrétních klanů. Rok a půl po získání nezávislosti se část armádních důstojníků pocházející z britského Somalilandu v prosinci 1961 pokusila o neúspěšný převrat (Hoehne, 2010). V reakci na tlak obyvatelstva došlo v roce 1967 ke změně na postu předsedy vlády a prezidentem se stal Abdirashid Ali Sharmarke. Vláda však byla velmi slabá a zkorumpovaná. Navíc po více než dvou desetiletí cesty k nezávislosti přinesla tato civilní vláda zpět na scénu tribalismus a touha po sjednocení všech Somálců výrazně ochladla. V říjnu 1969 byl prezident Abdirashid Ali Sharmarke zabit členem vlastní ochranky (Payton, 1980). Vládní kritici a skupina armádních důstojníků, pod vedením Salaada Gebre Kediy, ve spolupráci s policií obsadili strategické objekty a převzali moc. Novým řídicím orgánem se stala Nejvyšší revoluční rada (Supreme Revolutionary Council – SRC) a do role předsedy SRC byl zvolen vysoce postavený armádní činitel Muhammad Siad Barre (Fitzgerald, 2002).

Po Barreho nástupu se země začala orientovat na tzv. vědecký socialismus. Veřejně prezentované cíle nového režimu zahrnovaly ukončení tribalismu, nepotismu,

korupce, podporu národních osvobozeneckých hnutí a somálské sjednocení. Země byla přejmenována na Somálskou demokratickou republiku. Dosud platné zákony zděděné po Italské a Britské koloniální nadvládě nahradil v roce 1973 nový občanský zákoník, který mimo jiné omezoval činnosti muslimských soudů. Vojenští a policejní důstojníci vedli vládní agentury, veřejné instituce, dohlíželi na hospodářský rozvoj, finanční řízení, obchod a veřejné služby. Nová vláda také přetransformovala místní samosprávu a rozdělila staré regiony na menší jednotky v rámci rozsáhlého decentralizačního programu, jehož cílem bylo zničit vliv tradičních klanových shromáždění (Fitzgerald, 2002). Nutno poznamenat, že během velmi krátké doby se ekonomika začala rozvíjet. Populace byla organizována tak, aby budovala infrastrukturu, většinou školy a zdravotní střediska. Tisíce studentů, úředníků, vojenských důstojníků a učitelů byly vyslány do venkovských oblastí, aby bojovaly proti analfabetismu a negramotnosti. Režim také vybudoval jedno z nejsilnějších vojsk subsaharské Afriky, protože Sovětský svaz do země dopravil obrovský vojenský arzenál. Mnoho armádních důstojníků navštěvovalo přední akademie v SSSR. Živobytí tisíců nomádských pastevců se změnilo, když byli rekvatifikováni na rybáře a farmáře (Payton, 1980). Vojenská vláda však k prosazení jednotlivých kroků a potlačení opozičních klanů silné represivní praktiky (Abdulahi, 2007). Příkladem může být poprava sedmi náboženských vůdců, kteří veřejně vystoupili proti novému zákonu Siad Barreho, podle kterého byly mimo jiné zrovnoprávněny práva žen a mužů. Náboženští učenci veřejně prohlašovali, že je nově přijatý zákon v rozporu s islámským zákonem šaría. Akt popravy se dočkal silné kritiky široké veřejnosti (Laitin in Khayre, 2016).

Sílicí armáda přivedla Barreho k myšlence naplnění ideje pan-somalismu. V souladu s touhou napravit historické křivdy a připojit Ogaden k Somálsku, v červenci 1977 zaútočila somálská armáda na Etiopii a během velmi krátké doby obsadila téměř celý Ogaden. Sovětský svaz, který Somálsko doté doby podporoval, se však postavil proti somálské ofenzívě, protože vůdce Etiopie Mengistu Haile Mariam byl také spojencem SSSR. Jelikož Etiopie nedokázala somálské ofenzívě vzdorovat a Etiopie byla ze strany SSSR vyhodnocena jako strategicky významnější spojenec, přerušil sovětský svaz se Somálskem vztahy. Na stranu Etiopie se přidali také Kuba a Jižní Jemen. Do země začaly proudit spojenecké bojové jednotky a vojenská technika. V březnu 1978 byl Ogaden opět pod kontrolou Etiopie a somálská vojska byla donucena k ústupu (Laitin in Khayre, 2016).

Po potupném ukončení invaze se Siad Barre a další mocní členové režimu obávali, že důstojníci, kteří s vedením ofenzívy nesouhlasili, svrhnou režim pučem (Laitin in Khayre, 2016). Vojenská junta použila na potlačení opozičních klanů, jejíž členové se Barreho vládě vzepřeli, těžké represivní síly (Abdulahi, 2007). Více než 100 nejlepších důstojníků bylo vybráno jejich veliteli k povýšení, ale ve skutečnosti byli všichni popraveni. Odborníci na somálský konflikt jako jsou například Robinson, Williams a další se shodují na tom, že tato událost byla jedním z hlavních spouštěčů širokého somálského konfliktu mezi klany i politizace klanu a tribalismu. Tento případ ohromně poškodil soudržnost společnosti a jakýkoli další pozitivní pokrok, kterého dosáhl vojenský režim od doby, kdy se dostal k moci (Laitin, 1979). Odpor proti vojenskému režimu však postupně sílil, a to zejména v klanech Marehán a Issaq. Objevují se oficiální opoziční skupiny jako například Somali Salvation Democratic Front (SSDF) a Somali National Movement (SNM) (Bongartz, 1991). Tyto skupiny byly podporovány Etiopií. V prvních letech povstalci dobyli některé oblasti na hranici s Etiopií. V reakci na to režim, který měl stále schopnou armádu, zahájil nájezdy nejen proti povstalcům, ale také proti vesnicím, kde docházelo k zabíjení nevinných civilistů a vypalování jejich domovů. Později se vytvořily další dvě opoziční skupiny na jihu Somálska – United Somali Congress (USC) a Somali Patriotic Movement (SPM) (Paquin, 2010). Režim však nepadl, protože se v regionu začalo v rámci studené války angažovat USA. Situace v Somálsku se stává typickým zástupným konfliktem, který Barreho režim udržel u moci ještě dalších deset let. Ze strany US byly klíčové zejména dodávky zbraní, kterými si režim udržuje kontrolu nad obyvatelstvem.

Na konci studené války se mění struktura mezinárodního systému a pro liberálně demokratické Spojené státy americké, je podpora Barreho nedemokratického systému v Somálsku neospraveditelná. V roce 1990 ukončí USA materiální podporu, další rok propukají masové nepokoje (Miyandazi, 2012). Vzhledem k tomu, že zdlouhavé boje s opozičními skupinami na severu, vojenské schopnosti státu vyčerpaly, nebyla armáda schopna čelit také tlaku na jihu země. S koordinovaným úsilím dokázaly tyto dvě fronty odříznout armádu od Mogadišu. To donutilo v lednu 1991 Barreho k rezignaci (Paquin, 2010).

2.3 Začátek občanské války

V době, kdy vláda Siad Barreho v lednu 1991 padla, byla její autorita omezena pouze na části Mogadiša. Severozápad byl dobyt somálským národním hnutím (SNM), které krátce nato vyhlásilo úplnou nezávislost Somalilandu (Haliaras, 2002). V Somalilandu byla zavedena politická struktura a zejména díky obchodu přes přístav Berbera začala růst ekonomika. Krátce na to vznikl také Puntland a zbytek Somálska ovládly různé miliční skupiny. Hospodářský a politický pokrok byl na severovýchodě pozvolnější, ale také v Puntlandu se podařilo v 90. letech udržet mír a základní právní stát. V kontrastu se situací na jihu tak postupem času měly tyto dvě severní oblasti Somálska čím dál méně společného se svými problémovými sousedy (International Crisis Group, 2003).

Zbytky osobních sil Siad Barreho se po vytlačení z Mogadišu stáhly do Gedo (Džubaland). Do oběhu se dostalo obrovské množství zbraní, které za sebou nechali Barreho vojáci. Všudy přítomného zmatku využila část USC a prohlásila svého vůdce Ali Mahdi Mohameda prezidentem. S tímto krokem však nesouhlasily ostatní opoziční skupiny a následné spory v listopadu 1991 eskalovaly do rozměrů občanské války (Samatar, 1991). Přestože byl tribalismus za Barreho režimu oficiálně zakázán, stal se vládou podporovaný klan Darood hlavním terčem povstání. Ministři a Barreho poradci z jiných klanů tak mohli využít někdejších vlivných kontaktů k pronásledování členů klanu Darood. Ti byli vyhnáni z Mogadiša a dalších lokalit v jižním a středním Somálsku a jejich majetek byl rozkraden nebo zkonfiskován klany Hawaiye (Menkhaus & Prendergast, 1995).

Většina ozbrojených střetů, ke kterým od té doby došlo, byla mimo boje s Al Šabáb, podnícena klanovými spory. Hlavními tématy nespokojeného obyvatelstva se stává korupce a klientelismus. Situace v zemi se stává nepřehlednou a bylo velmi obtížné se zorientovat, kdo bojuje za co. Objevuje se fenomén „warlords“, což byli militantní vůdci, kteří byli schopni kumulovat ve svých rukou moc a byli schopni ovládat omezené území. Stávali se tak vůdci geograficky vymezené lokality, přičemž jejich základním cílem bylo zajistit si vlastní přežití a obohacení (Miyandazi, 2012). Hlavní město však dobyly nejednotné klanové frakce Hawaiye, které politické řešení nehledaly. V Mogadišu i mimo něj eskalovaly další otevřené boje o územní kontrolu. Milice byly pod kontrolou velitelů domobrany a bojovaly hlavně za účelem rabování. Starší klany ztratily kontrolu

nad mladými ozbrojenci v mladistvém věku. Klanové zvykové právo i islámské právo byly považovány za převážně irelevantní jako omezení nezákonného chování. Násilí mezi klany vedlo k masakrům, etnickým čistkám a masivnímu exodu vysídlených osob ve všech směrech. Keňské a etiopské hranice překročily statisíce somálských uprchlíků. Na jihu se krajinou přehnal boj mezi Darood a Hawaiye. Až sto tisíc Somálců uprchlo přes hranice do Keni, Etiopie nebo Jemenu. Narušení většiny obchodních sítí, opakované drancování farem, vymáhání poplatků a skutečnost, že mnoho farmářů a pastevců bojovalo nebo prchalo, místo aby pracovalo, vyústilo v roce 1992 v rozsáhlý hladomor (Menkhaus & Prendergast, 1995). Nejvíce postiženy tak byly osoby, které se bojů vůbec neúčastnily.

Jedním z charakteristických rysů krize v letech 1991–1992 bylo patrné narůstající drancování ekonomiky, do kterého se zapojila široká škála sociálních skupin – od negramotných ozbrojenců, kteří bojovali za kořist, až po válečné obchodníky, kteří například vydělali miliony dolarů na vývozu kovového šrotu z demontovaných továren. Součástí této ekonomiky se staly také mezinárodní humanitární dodávky, protože válečníci bojovali o kontrolu nad klíčovými přístavy. Milice účtovaly vysoké poplatky za „hlídání“ potravinové pomoci a podílely se na odklonu humanitárních dodávek. Do roku 1992 se potravinová pomoc stala hlavní komoditou, o kterou válečníci bojovali. Nouzová pomoc se stala spíše součástí problému než součástí řešení (Prendergast, 1997).

3 Období intervencí OSN

Překvapivě rok 1991, který byl nejintenzivnějším obdobím somálské občanské války, nevyvolával téměř žádnou mezinárodní reakci. To bylo částečně způsobeno tím, že byl mezinárodní zájem směřován na jiné události jako například na válku v Perském zálivu, nebo eskalací situace na Balkáně (Writenet, 1995). První rezoluce Rady bezpečnosti OSN o Somálsku v období pádu Barreho režimu byla přijata v lednu 1992. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 733 požadovala zbrojní embargo, humanitární pomoc a příměří. Přijetí realizace však nemělo požadovaný dopad. Následná rezoluce č. 751 z dubna 1992 vytvořila první Somálskou misi OSN (UNSOM), kterou mělo tvořit 50 vojenských pozorovatelů s doprovodem 500 lehce ozbrojených vojáků. Ti měli sledovat příměří přijaté válčícími stranami v březnu 1992. Pákistánští vojáci, kteří zastávali pozice pozorovatelů, však byly trvale ohroženi válčícími stranami a jejich činnost tak byla velice omezená. V srpnu byl misi rozšířen mandát i na ochranu konvojų humanitární pomoci. V listopadu Aideed napadl pákistánské mírové jednotky na letišti a pohrozil dalším násilím. UNOSOM nebyla schopna zajistit dostatečnou organizaci potřebnou pro efektivní distribuci humanitární pomoci (Lewis, 2008). Mise neměla mandát vynutit si dodržování porušovaného příměří, a právě nedostatečný mandát mise (později nazývané UNOSOM I.) byl některými autory jako Lewis (2003), Menkhaus (1995), Prunier (1996) považován za příčinu jejího neúspěchu.

V souvislosti se zajištěním distribuce humanitární pomoci Rada bezpečnosti OSN schválila 3. prosince 1992 intervenci 37 000 vojáků v rámci mise označenou Unified Task Force (UNITAF), pod vedením USA s 26 000 vojáky v rámci operace Restore Hope (Lewis, 2008). Jednomyslným přijetím rezoluce 794 došlo k prvnímu schválení použití síly k dosažení *“bezpečného prostředí pro humanitární operace“* (Sommer, 1994). Nasazení mise doprovázel široce sdílený, avšak nepodložený optimismus. Například Bernard Kouchner, zakladatel nevládní organizace Lékařů bez hranic prohlásil: *„Mezinárodní intervence uspěje velmi rychle, protože zde čelíme pouze mladým teenagerům se samopaly, kteří jsou na útěku.“* Jeden z kritiků vojenské intervence v Somálsku Gérard Prunier spojuje Kouchnerovu poznámku s krátkozrakostí, naivitou a západní arogancí (Writenet, 1995, p. 12). V komunitě nevládních organizací panovaly, na posílení vojenské přítomnosti smíšené názory. Například Mezinárodní hnutí červeného kříže se veřejně postavilo proti jakémukoli použití síly, protože by pravděpodobně vedlo

k eskalaci konfliktu. Zastánci intervence však věřili, že větší ozbrojená přítomnost odradí loupežné gangy a zvýší bezpečnost humanitárních operací (Sommer, 1994).

Intervence UNITAF probíhala v sedmi z patnácti somálských provincií a přímo se tak dotkla přibližně 60 % obyvatelstva. V poměrně krátké době došlo k převzetí kontroly nad Mogadišem a částečnému zajištění provincie Hirán, Baqool, Bay, Dolního Šebele a Dolní Džuby. Do oblastí začala efektivněji pronikat humanitární pomoc a hladomor postupně ustupoval (Hansch, 1994). Přítomnost jednotek UNITAF měla pozitivní dopad na bezpečnostní situaci v Somálsku a na účinné poskytování humanitární pomoci. Z tohoto hlediska byla operace UNITAF považována za úspěšnou (Writenet, 1995). Úspěch UNITAF podporuje i Závěšický, který uvedl že „*mise UNITAF byla poměrně úspěšná. Somálské klany tváří v tvář vojenské síle omezily své výpady a násilí se zmírnilo.*“ (Závěšický, 2003, p. 190).

Pokud by se úspěšnost operace posuzovala pouze podle snížení násilí a zajištění distribuce pomoci, lze misi UNITAF považovat úspěšnou. V širší perspektivě však byly v rámci mise uskutečněny kroky, zejména politické, které na úspěšnost mise vrhají stín pochybností. Poměrně rychlé, a ne zcela uvážené akce usmíření, založené na spolupráci se dvěma nejvlivnějšími veliteli rozdělené USC, nevedla a ani nemohla vést k postupné stabilizaci bezpečnostní situace. „Warlordy“ nebyly vůdci klanu, ale pouze silné osobnosti, které se po rozpadu státu ujali vedení různých frakcí. Somálská veřejnost, tak očekávala minimálně jejich uvěznění (Writenet, 1995). Před míro-tvorbou mezi „Warlordy“, ke které si mezinárodní společenství chystalo, varoval mimo jiných uznávaný odborník na Somálsko I. M. Lewis který uvedl, že tento akt může být účelný pouze krátkodobě a sám o sobě nemůže vést k vytvoření životaschopné vlády. Dokud bude k dispozici vojenská podpora, OSN může organizovat klanové shromáždění a mezi klanová setkání. Pokud však efektem americké intervence bude posílení moci Aideeda, Aliho Mahdiho a dalších pochybných osobností, které mnozí Somálci považují za válečné zločince, bude to mít katastrofální dopady. (Lewis, 1992).

Přes varování Spojené státy však neměly v zemi dlouhodobé zájmy a chtěly situaci vyřešit co nejrychleji. Postoj USA nastínil ve svém prohlášení tehdejší ministr zahraničí Lawrence Eagleburger, který uvedl „*Účelem americké vojenské přítomnosti v Somálsku je přinést humanitární pomoc těm, kteří ji potřebují, nikoli stát se stálým policejním sborem*“ (Eagleburger in Writenet, 1995). Tento postup však neschvalovalo

OSN, podle které měly být učiněny kroky k odzbrojení jednotlivých ozbrojených frakcí (Agence France Presse, 1992). Nicméně hlavním finančním a vojenským podporovatelem mise bylo USA. Přes varování uznávaných odborníků tak byla právě tato alternativa přijata zvláštním vyslancem USA Robertem Oakleyem a schválená i přes určité pochybnosti zbytkem mezinárodního společenství (Canada, 1992).

Organizace spojených národů se snažila zapojení USA v Somálsku udržet, avšak vyslanec USA Robert Oakley v lednu 1993 oznámil postupné stažení. Protichůdné postoje v Somálské otázce postupně vztahy mezi vládou USA a OSN značně ochladily (Allard, 1995). Ve stejném období uspořádalo OSN v Addis Abebě dvě konference usmíření, na kterých se pokusily o prosadit rychlá řešení konfliktu. Uzavřené dohody však somálští reprezentanti nepovažovali za závazné (Prunier, 1993). V prvním čtvrtletí prezident Clinton stáhl většinu amerických jednotek a přenesl odpovědnost za distribuci humanitární pomoci na OSN. V zemi zůstalo pouze 1400 amerických vojáků. Dne 26. března 1993 přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci 814, která se odkazovala na kapitolu VII Charty OSN, tedy prosazování míru. Vedoucí roli v následné operace nazvané Continue Hope převzala OSN. Mise UNITAF byla nahrazena další operací nazvanou UNOSOM II (Haulman, 2015).

V rámci operace Continue Hope generální tajemník OSN Boutros Boutros Ghali, určil nový směr mezinárodní intervence a to „budování národa“. Zároveň zpochybnil autoritu „warlordů“, jejichž boje krizi v zemi způsobily. Na pozici velitele intervenčních sil byl nominován turecký generál Cevik Bir a převážná část amerického kontingentu se tak dostala pod velení OSN. Mise UNOSOM II byla tvořena přibližně 16 000 vojáky z 21 zemí. Mimo velení OSN zůstaly pouze americké jednotky rychlé reakce (Haulman, 2015). Základní myšlenkou OSN bylo obnovení jakéhosi fungujícího somálského státu a znovu-sjednocení země. Tehdejší prezident Ali Mahdí využil kontaktů z období mise UNITAF a velice rychle začal se zástupci OSN spolupracovat. Odpovídajícím způsobem však vzrostlo napětí mezi OSN a táborem Aideeda, který začal cizince považovat za spojence svého soka (Prunier, 1996). V červnu 1993 došlo, při bezpečnostní operaci OSN, ke střetu mezi Aideedovými milicemi SNA (Somálská národní aliance) a mezinárodními silami. Při incidentu bylo zabito 24 pákistánských vojáků sloužících pod vlajkou OSN. Následujícího dne přijala Organizace spojených národů rezoluci 837, která vyzvala členské země, aby „použily všechna nezbytná opatření“ k zatčení a zadržení osob

odpovědných za útok. Ačkoli se rezoluce konkrétně nezaměřovala na Aideed, byla do značné míry interpretována jako vyhlášení války proti němu a síly OSN následně zahájily pětiměsíční vojenskou kampaň (Stewart, 2003). Vojenskou ofenzívu podpořil americký prezident Clinton a do Somálska se začaly přesouvat vojenské bojové prostředky. Na zjetí Aideeda byla dokonce vypsána odměna ve výši 25 000 USD (Haulman, 2015). Během léta 1993 boje eskalovaly takovým způsobem, že americký kongres začal o americkém zapojení v Somálsku vyjadřovat určité pochybnosti. Tajemník OSN se zoufale snažil udržet americké síly, protože si byl vědom, že jejich stažení bude tentokrát konečné a ukončí celý politický projekt OSN v Somálsku (Writenet, 1995).

Největší bitva v Mogadišu vypukla 3. října 1993, kdy se úderná skupina amerických sil pokusila zajmout dva Aideedovi klíčové důstojníky. Během operace byl sestřelen jeden z podpůrných amerických vrtulníků a původně rychlá operace se postupně změnila v dlouhý intenzivní boj. Americké síly v důsledků bojů ztratily 18 vojáků a na somálské straně bylo zabito až 1000 osob (Haulman, 2015). Hrůzné video, zobrazující bezvládné tělo amerického pilota taženého ulicemi, se během příštích 48 hodin opakovaně zobrazovalo na televizních obrazovkách po celých Spojených státech. Tyto události podnítily prezidenta USA ke stažení amerických sil. Navzdory rozhodnutí o vystoupení Clinton také povolil dočasné zvýšení amerických sil a zbraní v Somálsku, aby bylo zajištěno bezpečné stažení do konce března 1994 (Poole, 1994). Na mezinárodní politické úrovni se situace pro OSN stala velmi obtížnou. Rezoluce 878, přijatá po vojenské porážce 3. října, obezřetně prodloužila přítomnost OSN pouze do 18. listopadu 1993. Mandát však byl později prodloužen na dalších šest měsíců. Postupně se začaly stahovat všechny evropské jednotky (Writenet, 2005).

Navzdory rozhodnutí o ukončení přítomnosti, Clinton povolil dočasné zvýšení amerických sil a zbraní v Somálsku, aby bylo zajištěno bezpečné stažení do konce března 1994 (Poole, 1994). Do konce března 1994 byly všechny evropské síly staženy a UNOSOM zůstal výlučně obsazen kontingenty třetího světa. Tyto velmi špatně placené jednotky začaly prodávat drahé vybavení, což dále přispělo k posílení různých klanových milicí (Writenet, 2005). Mise UNSOM 2 byla ukončena k 31. březnu 1995. V dubnu se Mohammed Farah Aideed objevil na Panafrickém kongresu v Kampale v Ugandě a vyhlásil vítězství ve válce. Dokonce požadoval, aby mu OSN zaplatila odškodné. 20. května, po cestě do Keni, se vítězoslavně vrátil do Mogadiša a poděkoval tisícům

povzbuzujících příznivců za obranu Somálska proti tomu, co nazval „cizími agresory“ (Wheeler & Roberts, 2003).

Po stažení sil OSN ozbrojené střety v zemi kupodivu neeskalovaly. Nadále docházelo ke klanovým bojům, ale mnohem častěji měly násilnosti kriminální charakter. Život v zemi pokračoval téměř ve stejné podobě jako v pozdním období UNSOM II. Prunier setrvávající stav připisuje interakcí mezi třemi faktory: ekonomickými zdroji, rozvoji, formami politické autority a skupinovou vojenskou kontrolou (Writenet, 2005). Obdobně se k situaci vyjádřili Ken Menkhaus a John Prendergast, kteří uvedli: „*Před rokem 1991 byly odstředivé směry klanové politiky překonávány kombinací sponzorství podporovaného zahraniční pomoci a vojenského nátlaku. I když vůdci milic stále mají schopnost zastrašit vedení místní komunity, zdaleka nedisponují tak dobře financovaným bezpečnostním aparátem jako Siad Barre*“ (Menkhaus & Prendergast, 1995, p. 3). Stejní odborníci dále poznamenali „*...rostoucí počet somálských podnikatelů vnímá, že jejich obchodním zájmům bude nyní lépe vyhovovat vytvoření a uznání jakési autority, která bude koexistovat s šedou ekonomikou, ze které tito obchodníci profitují.*“ (Writenet, 1995, p. 4).

Určitý pokles násilí by však neměl být zaměňován s mírem či obnovou jakékoli formy m centralizované autority, která neměla ani finanční, ani vojenské prostředky k existenci a která, jak už jsme uvedli v předchozí kapitole, neměla v somálské společnosti oporu. Během mezinárodních intervencí si vůdci klanových milic vydělali spoustu peněz, které někteří z nich investovali do obchodu, ne do zbraní. Somálští válečníci neměli nic proti něčemu, čemu se říkalo „stát“, kdyby to mohli ovládnout a použít to k násilnému ovládnání venkovských oblastí a k odčerpání velkého množství „zahraniční pomoci“. Neměli však zájem o vznik entity, která by je mohla ovládat, jaká existovala v dobách Siad Barre. Mnozí válečníci si však uvědomili, že v dohledné budoucnosti nebude existovat žádný „stát“, který by zvítězil a vládl, a že k vykonávání jejich činnosti je přesto zapotřebí nějakého řádu (Writenet, 1995). S odchodem UNOSOMu síla frakcí okamžitě oslabila. Jejich finanční základnou byly peníze UNOSOM. Nyní jim zbyla vyhlídka, že buď budou hladovět a budou mezi sebou divoce bojovat o ubývání zdrojů, nebo o vytvoření nějakého vzájemně přijatelného způsobu podnikání (Menkhaus & Prendergast, 1995). Somálská politika tak poprvé od roku 1991

nefunguje jako soutěž o „národní“ kontrolu, ale spíše jako soutěž o lokální politický a ekonomický vliv. Výsledkem bylo, že se různé regiony vyvíjely odlišně.

Na hodnocení působení OSN v Somálsku je možné použít různá kritéria. Například zda se misi podařilo splnit svěřený mandát, ale také v širším smyslu, zda byl snížen počet obětí konfliktu, zmírněn jeho dopad na civilisty nebo zda byly vytvořeny podmínky pro vyřešení konfliktu. Operace UNSOM nedokázaly, i přes svůj rozsah vytvořit prostor pro politické usmíření ani prostředí pro trvalou a efektivní distribuci humanitární pomoci. Humanitární organizace se postupně staly významným zdrojem pro jednotlivé ozbrojené skupiny. Kritici operací OSN v Somálsku jako Karin von Hippel a Prunier se shodují na tom, že mise UNSOM byla od počátku obrovským neúspěchem. Například Hippel poukazuje na nedostatečný mandát jednotek OSN, díky němuž musely jen pasivně přihlížet probíhajícímu násilí. Dále za selhání misí OSN považuje odzbrojení pouze některých skupin a ztrátu neutrality (Hippel, 1998). Prunier obdobně jako Hippel za jeden z hlavních důvodů neúspěchu první fáze, kdy měla být zajištěna humanitární pomoc, považuje tradiční přístup OSN, založený na respektování suverenity a nevměšování se. Stejně tak za přešlap OSN považuje silové pojetí k odstranění „warlordů“, v tomto případě Generála Aideeda, který byl Somálci v reálu považován za útok na klan Habar-Gidir Hawaiye. To umožnilo Aideedovi mobilizovat řadu Somálců (Prunier, 1996). Menkhaus navzdory neúspěchu v nastolení míru v zemi však uvádí že, intervence od počátku roku 1992 do poloviny roku 1996 s výjimkou několika období výrazně snížila intenzitu konfliktu. Boje se také staly více lokalizovanými a méně nákladným z hlediska lidských životů a s menšími škodami na majetku. Současně se zvěrstva a rabování staly méně častými a „warlordi“ se stali méně důležitým faktorem vzhledem k závažnosti vnitro-klanových konfliktů (Menkhaus, 2004).

Z uvedených poznatků je patrné, že na úspěch/neúspěch mise měla zásadní vliv zejména struktura, principy a schvalovací procesy OSN a USA. Situaci také výrazně komplikovaly rozpory mezi OSN a Spojenými státy ve vedení a cílem operace. Strategie operací jsou často plánována zaměstnanci, kteří zřídka kdy navštíví oblast zájmu a o místních sociokulturních realitách nemají dostatečné povědomí. Následné kroky, které jsou učiněny, mohou jakékoli snahy odsoudit k nezdaru hned na jejich počátku. Clarke a Herbst tvrdí, že jednou z kolosálních chyb mise bylo neschopnost odzbrojit

válečníky (Clarke & Herbst, 1996). Pouze lokální odzbrojení některých válečníků v okolí Mogadišu by však problém pravděpodobně nevyřešilo. Jak poznamenal bývalý generální tajemník Organizace spojených národů: „*Mírové operace, aby byly skutečně úspěšné, musí zahrnovat komplexní úsilí o identifikaci a podporu struktur, které budou mít tendenci upevňovat mír a rozvíjet pocit důvěry a dobré pověsti. Být mezi lidmi*“ (Ghali, 1992, p. 5).

3.1 Vzestup a pád islámských soudů

Po ukončení mise OSN přešel mezinárodní patronát v Somálsku na dárcovské vlády, koordinované prostřednictvím Somálského koordinačního orgánu pomoci, předsedané Evropskou komisí. Při absenci hladomoru nebo rozsáhlých konfliktů byl nastaven nový směr a somálské problémy byly nově definovány se zaměřením na rozvoj. Mezinárodní pomoc se tak změnila z „pomoci“ na „rozvoj“ a „místní řešení“. Role OSN jako hlavního donora v Somálsku na počátku 90. let byla postupně zastíněna EU a dvoustrannými dárci (Klujiver, 2018). V rámci úsilí o obnovu somálského státu byly pořádány mezinárodní konference, které však měly spíše negativní dopad. Pro účastníky poskytovaly mírové rozhovory prostor k přístupu k mezinárodnímu financování a získání politického vlivu v rámci komunity. Menkhaus poukázal na skutečnost, že s každou mírovou konferencí se objevila nová vojenská frakce, které tvrdila, že zastupuje nějakou komunitu, což nebyla pravda. Oznamení nového kola mírových rozhovorů obvykle vedlo k frakční nebo regionální vůdce k boji o nadvládu nad klanem nebo regionem. Mírové rozhovory Arta z roku 2000 a později rozhovory Eldoret z roku 2002 vedly ke konfliktům v několika provinciích (Menkhaus, 2003). Celkově bylo Somálsko od roku 1991 svědkem 15 pokusů o rekonstituci ústřední vlády (Pham, 2007). Patnáctý pokus vyústil ve vytvoření TFG, která byla zřízena v roce 2004 po dvou letech jednání v Keni (Menkhaus, 2007).

Zásadní změnu mezinárodního přístupu k otázce Somálska přinesly teroristické útoky, které byly provedeny 11. září 2001 ve Spojených státech amerických. Bezprostředně po útocích bylo Somálsko identifikováno jako možné ohnisko terorismu. Jediná známá islamistická frakce v Somálsku, Al Itihaad Al Islamiyya a její vůdce Hassan Dahir Aweys byli, kvůli předpokládaným vazbám na Al-Káidu a bombové útoky z roku 1998 na velvyslanectví USA v Keni a Tanzanii, zapsáni na seznam teroristických skupin (Klujiver, 2018). Neexistovaly však žádné důkazy o tom, že by se v Somálsku skrývali

teroristé nebo že Somálci podporovali mezinárodní terorismus (Le Sage & Majid, 2002). Rozhodnutí označit Somálsko za potencionální ohnisko terorismu bylo založeno na předpokladu, že „selhávající státy“ představují pro teroristické organizace ideální útočiště jako například Afghánistán. Tuto myšlenku podporoval například James Phillips v publikaci *“Somalia and al-Qaeda: Implications for the War on Terrorism”* (Phillips, 2002). Americká administrativa měla v té době jen málo přímých znalostí o Somálsku. V říjnu 2001 hromadné sdělovací prostředky uvedly, že Al-Káida převádí svůj arzenál a vedení z Afghánistánu do Somálska. Spojené státy nedbaly na odborné názory Menkhause a dalších, že v Somálsku neexistují žádné známky implementace Al Káidy a že je vysoce nepravděpodobné, že by k němu došlo a do země vyslaly operativce (Klujiver, 2018). V roce 2002 USA zřídily v kempu Lemonnier v Džibuti společnou pracovní skupinu CJTF-HoA, která se zaměřovala na monitorování a eliminaci teroristické hrozby v oblasti Afrického rohu, většinou pomocí tajných operací (Le Sage, 2004).

Rozpadající se somálská politická scéna vytvořila mocenské vakuuum, které zaplnily krajové islámské soudy. Ty nejprve řešily různé spory, ale později se jejich portfolio rozšířilo na poskytování dalších veřejných statků jako vzdělání a zdravotní péči. Soudy také působily jako lokální policejní složky, které byly placeny místními podniky ke snižování trestné činnosti. Jako alternativa přechodné vlády, došlo v roce 1999 ke spojení 11 samosprávných celků pod označením Unie Islámských soudů (The Islamic Courts Union – ICU). Do konce roku 2006 unie ICU ovládla většinu území jižního a středního Somálska s drtivou většinou obyvatel včetně velkých měst jako Jowhar, Kismaayo, Beledweye a hlavní město Mogadišu. Rostoucí moc ICU však za hrozbu považovala sousední Etiopie a stejně tak USA, které proti nim začaly podporovat koalici bojovníků Hawaiye. V únoru 2006 vznikla Aliance pro obnovení míru a boj proti terorismu (ARPCT). Většina členů ARPCT byli z klanu Abgaal a Murusade, zatímco opozici tvořili bojovníci z klanu Habar-Gidir, čímž se tento boj proti terorismu transformoval do další kapitoly v boji mezi klany Hawaiye (Menkhaus, 2007). Během několika měsíců porazila ICU, všechny válečníky a poprvé od roku 1990 bylo Mogadišo pod jedinou autoritou. Ve všech oblastech kontrolovaných ICU implementovaly jejich bezpečnostní síly přísné bezpečnostní právo a pořádek založený na šarii. Mezi přijatá opatření patřil zákaz západních kulturních projevů, zákaz populárního Qátu a zvýšení daní pro podnikatelskou komunitu (Hartley, 2006). Etiopie však sílící islámské hnutí

považovalo za přímou hrozbu a během vojenského zásahu v letech 2007 až 2009 ICU z Mogadišu vytlačila (Menkhaus, 2007). Etiopský režim formálně zásah v Somálsku odůvodnil na základě práva na individuální a kolektivní sebeobranu proti teroristické hrozbě (Warbrick & Yihdego, 2006).

Etiopská invaze však svrhla vcelku populární režim a narazila tak na silný odpor somálského obyvatelstva (Menkhaus, 2007). V důsledku neúčinného vládního systému a z toho pramenící nejistoty posilovaly alternativní formy autority. Jendou z nich byla skupina Ai Ittihad Al Islamiya (AIAI), která byla založena v roce 1984 jako nacionalistická organizace zaměřená na svržení Bárreho režimu a později se zaměřila na „osvobození“ regionu Ogaden v Etiopii. Řada členů AIAI se později stala prominentními členy hnutí Al Šabáb (AŠ). Jedním z nich byl také Hassan al – Turki, který později vedl brigádu Ras Kamboni, od roku 2009 spojence AŠ (Somalia Report, 2012). Když bylo vedení ICU nuceno v prosinci 2006 ustoupit, prohlásilo, že přechází k partyzánské taktice a přislíbilo spojení s Al-Káidou (Scahill, 2011). Intenzita incidentů opětovně vzrostla, přičemž se cíli útoků stalo TFG a etiopské síly. Nové taktiky zahrnovaly sebevražedné atentáty, silniční bomby a cílené atentáty (Menkhaus, 2007). Povstání nebylo výlučně islámské a spojovalo různé klanové milice a válečníky. Teprve od roku 2008 se stalo AŠ hlavní povstaleckou silou v Mogadišu a ve zbytku Somálska. Do konce roku 2008 bylo hnutí AŠ schopno dobýt většinu oblastí jižního Somálska (Dagne, 2011).

4 Intervence AU

Hnutí AŠ se postupně ukázalo jako hrozba pro regionální i mezinárodní mír a bezpečnost. Po porážce ICU v prosinci 2006 etiopskými silami proto měly mezinárodní a regionální organizace, stejně jako sousedé Somálska, potřebu podporovat dočasnou federální vládu k obnovení státní moci v zemi (Blyth, 2019). Přítomnost zahraničních sil, a to zejména Etiopanů a Američanů, přilákala do hnutí AŠ další domácí i zahraniční bojovníky. Vzhledem k historii byly etiopské jednotky považovány za okupanty a současně jako zdroj vážného porušování lidských práv (Bruton, 2010). Spojené státy byly vnímány jako etiopští spojenci, protože v lednu 2007 bombardovaly pozice ICU, které si vyžádaly mnoho civilních obětí (Menkhaus, 2007). Odchod Etiopie se také stal podmínkou, požadovanou některými militantními frakcemi, pro jejich účast na plánovaných mírových rozhovorech v Džibuti. V zásadě byl etiopský vpád a jeho neschopnost dosáhnout míru definitivním důkazem toho, že žádný ze sousedů Somálska nebyl schopen stabilizovat somálský stát bez pomoci (Wondemagegnehu & Kebede, 2017). V souvislosti s tím zřídila Africká unie 19. ledna 2007 Africkou misi pro Somálsko – AMISOM. Nasazení mise AU poskytlo OSN příležitost obnovit její angažovanost v Somálsku, kde byla kritizována za to, že se v předchozím desetiletí vzdala své odpovědnosti (Williams, 2013). OSN však neměla vůli zahájit vlastní intenzivní vojenskou kampaň. Oproti tomu AU se naskytl příležitost splnit jeden ze svých hlavních výzev, a to převzít odpovědnost za konflikty v Africe (Wiklund, 2013). Rada bezpečnosti OSN misi AMISOM schválila dne 21. února 2007 s mandátem podle kapitoly VII Charty (Williams, 2018). Operace, jejíž hlavním úkolem měla být podpora TFG, výcvik SNSF a boj s AŠ, měla zahrnovat až 8 000 vojáků, ale do konce roku v Somálku působilo pouze 1 700 příslušníků z Ugandy a Burundi. Ještě další dva roky nebyl AMISOM schopen nasadit více než polovinu své povolené síly. Neschopnost odvést závazek přispívajících zemí byla způsobena hlavně nebezpečným prostředím operací a nedostatkem stabilního financování a schopností (Williams, 2009).

V lednu 2009 se frakce ICU spojila s TFG a vytvořila v parlamentu vítěznou koalici. Hlavou státu se stal bývalý velitel ICU Šejch Šaríf Ahmed (Bruton, 2010). Somálské síly společně s jednotkami AMISOM však nebyly schopny zajistit bezpečnost a TFG se musela opírat o jednotky EDNF. V souvislosti s tím bylo na mezinárodní konferenci v Bruselu rozhodnuto navýšit kompenzační příspěvky za každého nasazeného vojáka z 50 USD na 1 028 USD, což významně posílilo zájem zapojených zemí

(Williams, 2009). V polovině roku 2010 provedli radikálové AŠ v Kampale dva sebevražedné bombové útoky, při nichž zahynulo více než 70 osob. V reakci na to Uganda vyslala do Somálska další jednotky (Rice, 2010). S cílem posílit schopnost mise plnit stanovený mandát, Rada bezpečnosti OSN později požádala Africkou unii (AU) o navýšení sil AMISOM na 12 000 vojáků (United Nations Security Council, 2010).

Do poloviny roku 2011 bylo v zemi rozmístěno přibližně 10 000 vojáků, díky tomu mohly provládní síly hnutí AŠ výrazně oslabit a donutit ke stažení z hlavního města (Bruton & Williams, 2014). Po únosech AŠ v Keni v září a říjnu téhož roku a příchodu statisíců somálských uprchlíků do keňských uprchlických táborů, se Keňa na konci roku 2011 rozhodla vojensky zasáhnout. Keňskou intervenci však somálský prezident označila za porušení státní suverenity (Kron, 2011). Ke stejnému kroku se rozhodla také Etiopie, která začala ofenzívu proti klíčovým pozicím AŠ u Etiopských hranic (Williams, 2013). V roce 2012 mise dosáhla plného nasazení 17 000 mužů a od tohoto okamžiku velení AMISOM rozdělilo prostory odpovědnosti jednotlivých zemí do čtyř pozemních a dvou námořních sektorů. Ty byly v průběhu času revidovány a do roku 2018 AMISOM působil v šesti pozemních a dvou námořních sektorech (Bruton & Williams, 2014). V období od 2012 a 2014 byla většina ENDF a KDF integrována do uskupení AMISOM, ačkoli obě země v Somálsku také působily nezávisle (Williams & Hashi, 2012). Díky začlenění KDF a ENDF se počet vojáků AMISOM zvýšil na více než 20 000. S tímto nárůstem kapacity se uskupení AMISOM podařilo rozšířit svoji přítomnost do celého středního a jižního Somálska (Williams, 2018).

V prostředí relativních úspěchů byly v roce 2012 uspořádány volby, v rámci kterých byla ustanovena nová federální vláda (FGS) v čele s prezidentem Hassan Šejch Mahamudem. V následujících letech však několikrát došlo k politickým neshodám a většina ministrů nezůstala ve své pozici déle než rok. Přestože jednotky AU a Somálska za vojenské pomoci Spojených států postupovaly napříč zemí v boji s AŠ, nadále byli radikálové AŠ schopni sebevražedné útoky, které způsobily desítky i stovky mrtvých jak z řad civilistů, tak jednotek AU. AŠ v reakci na vlastní ztráty výrazným způsobem navýšil počty útoků v sousedních zemích, zejména v Keni (Country Watch, 2018). Jeden z nejvýznamnějších zahraničních výpadů provedli militanti AŠ 21. září 2013 proti obchodnímu středisku Westgate v Nairobi a zabili přibližně 67 lidí (Connel, 2015). Tento incident, kterému se dostalo značné mediální pozornosti, jen upevnil mezinárodní názor, že řešení situace v Somálsku je klíčové pro celosvětový boj proti terorismu a v listopadu

2013 OSN znovu navýšila povolené množství nasazených vojáků v rámci AMISOM na 22 126 (Bruton & Williams, 2014).

Od roku 2015 se však bojové úsilí provládních sil pozastavilo a AMISOM/SNSF se začali soustředit spíše na zajištění již dobytých území. To bylo dáno zejména tím, že SNA ani AMISOM neměly dostatečné kapacity na dlouhodobější zajištění dalších oblastí. Vanda Brown ve své studii s názvem *The Problem with Militias in Somalia* k tomu uvádí, „*Pokud jsou nové útočné operace proti AŠ prováděny pozemními silami, jsou většinou prováděny klanovými milicemi a místními warlordy a jejich bojovníky. Tyto operace jsou někdy podporovány lokální nebo státní policií známou jako darawish (jedná se většinou o více institucionalizované milice)*“ (Felbab-Brown, 2018). V roce 2016 Uganda, která měla v zemi nejpočetnější kontingent, oznámila své plány na stažení svých jednotek s tím, že dosáhla svého cíle stabilizovat Somálsko (Business Insider, 2016). Obdobně vystoupila Etiopie, která ve stejném roce část jednotek ze středního Somálska relativně neočekávaně stáhla. Uvolněné pozice byly okamžitě obsazeny radikály AŠ (African Arguments, 2016).

Na konci roku 2016 byly v Somálsku zahájeny nové volby. Vzhledem k bezpečnostním rizikům byl opět přijat nepřímý volební systém hlasování, i když s výrazně větším počtem voličů, než kolik se účastnilo předchozích nepřímých voleb v roce 2012 (African Arguments, 2016). V únoru 2017 zvolili zákonodárci prezidenta Mohameda Abdullahiho „Farmaajo“, který ihned po své inauguraci slíbil, že zahájí ofenzívu proti AŠ a osvobodí oblasti, ve kterých se nacházejí. Bojovníkům také nabídl beztrestnou 60denní lhůtu na složení zbraní (Hussein, 2017). Krátce na to somálská administrativa s pomocí mezinárodních aktérů obnovila vojenské operace proti AŠ. V reakci na to radikálové 5. května při útoku v Mogadišu zabili operativce amerických speciálních sil, což vyvolalo odvetu, v rámci které byli o dva dny později při bojovém náletu zabiti tři regionální vůdci AŠ (Associated Press, 2017).

Pouhé tři měsíce poté, co se Farmaajo ujal úřadu, se FGS a FMS dohodly na podobě architektury národní bezpečnosti. To zahrnovalo jasně definovaný počet příslušníků somálské armády a policie, civilní dohled nad výkonnou mocí a ozbrojenými silami a rozložení sil na federální a státní úrovni. Nebyly však řešeny otázky ohledně přidělování finančních prostředků, federálním a státním velením ani složení a vyvážení sil. Architektura byla podpořena paktem o bezpečnosti, na kterém se v květnu 2017

v Londýně dohodlo čtyřicet dva mezinárodních partnerů na somálské konferenci. Signatáři paktu se dohodli, že „bezpečnostní opatření začnou přecházet z AMISOM na somálské vedení“ a stanoví „klíčové prvky a politické závazky usnadňující schopnost Somálska přejít ze situace nejistoty a závislosti na silách AU do situace, v níž je schopen převzít odpovědnost za ochranu svých občanů a zachování bezpečnosti“. (Blyth, 2019).

Odborníci se shodují na tom, že působení mise AMISOM radikální hnutí AŠ do jisté míry oslabilo, avšak militanti si nadále udržovali dostatečné kapacity pro vedení efektivních asymetrických útoků. To potvrzuje například incident z ledna 2016, kdy byla dobytá předsunutá základna AMISOM v El Adde a padlo více než 140 příslušníků provládních sil (Williams, 2016). Dle Williamse však Africká unie nedisponuje prostředky, aby mohla AŠ zcela potlačit. Toto tvrzení podporuje i fakt, že během bojů mezi Africkou unií a AŠ zemřel největší počet vojáků v historii regionálních OUM (Williams, 2018). Radikálové nadále provádí sebevražedné útoky zasahující nejen příslušníky ozbrojených sil, ale také civilní obyvatelstvo. Jako například incident z října 2017, kdy bylo při útoku AŠ v Mogadišu zabito 500 osob (Hiiraan, 2018). I z tohoto důvodu členské země již odmítají nasazovat vojáky do mise AMISOM a její budoucí působení je tak nejisté. Mise měla být již několikrát ukončena, ale vždy došlo k prodloužení mandátu, především z důvodu obav, že existující somálské státní instituce by nedokázaly bez podpory mise fungovat (Maruf, 2017). V květnu 2020 se konala videokonference Rady bezpečnosti OSN o situaci v Somálsku, během níž někteří členové rady vyjádřili své názory na misi AMISOM. Přestože se zástupci evropských velmocí shodli na tom, že AMISOM hraje v Somálsku v otázce bezpečnosti zásadní roli, upozornili na nutnost snížení finanční podpory. Současně však byly vzneseny silné pochybnosti o schopnosti národních sil převzít více odpovědností za bezpečnost v zemi. Zástupce USA prohlásil, že plán přechodu přijatý v roce 2018, neplní stanovené termíny (Security Council report, 2020).

5 Somálské bezpečnostní složky

Na konci roku 2000 existovaly dva hlavní důvody pro vybudování efektivní somálské armády. Zaprvé to bylo považováno za zásadní element ke vzkříšení fungujícího somálského státu, který by mohl stabilizovat zemi a chránit její občany a za druhé se tento proces stal jedním z klíčových bodů přijaté strategie k ukončení mise AMISOM (Williams & Hashi, 2016). To se však ukázalo i přes více než desetileté úsilí mezinárodních aktérů jako velice složitý úkol. V rámci výcvikových misí, poradenství a další podpory při budování somálských ozbrojených složek působí v Somálsku vícero zemí. Vlastní výcvikové střediska mají v Somálsku například Turecko, SAE, EU (EUTM), ale také USA a Velká Británie. Důstojníci SNA jsou pravidelně vysíláni na odborné kurzy do zahraničí (Williams, 2018). Do restrukturalizace bezpečnostního sektoru nalily mezinárodní partneři od roku 2012 více než jednu miliardu dolarů, avšak SNA nadále chybí dostatek bojových kapacit a místo toho se spoléhá na mezinárodní síly a klanové milice (Felbab-Brown, 2018).

Jedním z důvodů, proč se budování nového SNA ukázalo velice složitým, byl jeho historicky komplikovaný vývoj. Zatímco policejní sbory byly založeny v roce 1943, SNA vznikla až v dubnu 1960. Během 80. let se ozbrojené síly stále více politizovaly a jejich důstojnický sbor byl složen z upřednostňovaných klanů Siad Barreho, a to zejména Marehan a příbuzného Darood. Po pádu Barreho režimu se tak ozbrojené složky začaly rozpadat (Robinson, 2016). K prvnímu úsilí o jejich „vzkříšení“ došlo v roce 2000 v Džibuti zřízením přechodné národní vlády, která přijala nezávislé milice a členy Barreho sil. Část z těchto jednotek se v roce 2004 transformovala do sil TFG, která poté jednotky přesunula do Jowhar. V rámci jednotek působily také polovojskové milice z Puntlandu a dalších klanů z oblasti Jowhar, později se připojily také milice z Baidoa (Mubarak, 2014). Platformou pro dnešní podobu SNA se stala dohoda z Džibuti z roku 2008, kde bylo schváleno vytvoření společných sil TFG a Aliance pro osvobození Somálska (Alliance for the Re-Liberation of Somalia – ARS). Společné síly zahrnovaly přibližně 5 000 vojáků, z toho 3 000 TFG a 2 000 ARS (Williams, 2018). Od té doby však bylo velice obtížné odlišit příslušníky klanových milic od regulérních sil a počty tak byly pouze odhadovány.

K dalšímu připojení klanových milic k TFG došlo v lednu 2009, a to včetně obrovského kontingentu vedeného bývalým vůdcem Jubba Valley Aliance (JVA)

velitelem Goobaalem. Vzhledem k tomu, že bojovníci JVA pocházeli z Galgadudu ve středním Somálsku, to znamenalo, že armáda TFG od té doby měla zastoupení téměř všech hlavních klanů jižního a středního Somálska. Nicméně, byly zapojeny pouze velké, dobře vyzbrojené klany, a to z toho důvodu, že zpočátku bylo nutné si při registraci do somálských sil přinést vlastní zbraň (Mubarak, 2014). Mimo zastoupení menších klanů, se později jako problém ukázalo také to, že tito bojovníci byli začleněni v rámci celé skupiny. Mnoho nově přijatých jednotek dostalo pouze brožury o svém zařazení do struktury SNA, ale nezískalo další výcvik či pokyny týkající se velení a řízení. Výsledkem bylo, že nově vytvořené jednotky SNA zůstaly silně spojeny s klany v jejich domovských oblastech (Felbab-Brown, 2018).

V červnu 2009 podepsala TFG dohodu s milicemi Ahlu Sunna Wal Jama'a (ASWJ), která měla dle odhadů něco mezi 10 000 až 12 000 bojovníky, z toho 3 000 v Mogadišu (Williams, 2018). V listopadu 2009 odhadovala monitorovací skupina OSN 10 900 aktivních příslušníků TFG, přičemž zhruba 3 500 bylo označeno za neakceschopné, nebo tzv. mrtvé duše. Dle výstupu monitorovací skupiny OSN z roku 2011 měly somálské síly, dle odhadu přibližně 10 000 příslušníků, a to bez milic ASWJ. Hodnocení však poukazovalo na vysokou míru protekce, korupce a špatné evidence. Do konce roku 2011 bylo, dle hodnocení mise AMISOM, ve struktuře SNA aktivních přibližně 10 300 vojáků rozdělených do pěti brigád a dalších 10 000 bojovníků v různých milicích. Dle hodnocení AU však někteří z přeběhlíků AŠ byli integrováni do SNA bez důkladného prověření a nebyly tak zjištěny skutečné motivy (Williams, 2020). V roce 2015 FGS ve spolupráci s mezinárodními partnery vydalo dokument nazvaný „vítězný plán“, který obsahoval nedostatky v SNA a doporučení k jejich odstranění. Kritici plánu však poukazovali na to, že v plánované struktuře SNA měl ústřední roli klan Hawaiye. Uvnitř somálské vlády se objevily také stížnosti na to, že někteří mezinárodní partneři prosazovali jednotky SNA, které byly podporovány UNSOA (UN Support Office pro AMISOM).

V době konání londýnské konference o Somálsku v roce 2017 se síla SNA odhadovala na přibližně 2 100 důstojníků, 18 700 vojáků a poddůstojníků a téměř 3 900 neakceschopných (Williams, 2020). Nicméně hodnocení připravenosti z roku 2017 odhalilo, že jednotky SNA ve skutečnosti operovaly pouze přibližně dvěma třetinami oficiálně uváděných sil. Většině praporů chybělo základní vybavení, včetně zbraní, střeliva, komunikačních prostředků a techniky. Z výsledků bylo zřejmé, že přes veškeré

vynaložené investice se somálská armáda omezuje pouze na obranné a lokální operace, přičemž je často odkázaná na ochranu mise AMISOM a OSN, zajišťující její hlavní zásobovací trasy. Jako jediná plně fungující byla označena speciální jednotka Danab, která byla silně podporována UNSOA a za výcvik byla odpovědná americká soukromá bezpečnostní agentura Bancroft Global Development. Za zmínku stojí také to, že Danab je složená bez ohledu na klanovou identitu a je zcela oddělena od ostatních jednotek SNA (Robinson, 2019).

U odborníků na Somálsko, respektive na SNA, jako jsou například Williams a Robinson, panuje shoda v tom, že za nejvýraznější negativní faktory ovlivňující nasazení SNA lze považovat vysokou míru korupce, špatnou morálku, negramotnost, nedostatečné materiální a finanční zajištění a v neposlední řadě silnou klanovou animozitu. Colin Robinson při své analýze somálských národních sil dospěl k závěru, že ačkoli somálské politické elity nepřijímají automaticky rozhodnutí na základě své klanové identity, klanová politika výrazně komplikuje cíl budování efektivní národní armády. Robinson označil za hlavní překážku obnovy efektivní národní armády to, že loajalita klanu převyšuje loajalitu vůči centru. (Robinson, 2016). Podobně se k problematice jednotné armády staví autoři Paul R Camacho a Ibrahim Mohamed Abukar v publikaci *Somalia's Security The Reconstruction of the Somali National Army*. Autoři se shodují na tom, že bez ohledu na konečný vzorec navržený pro složení SNA, je nejdůležitějším parametrem požadavek integrace. Autoři dále uvedli: „...pokud drtivá většina vojáků nestaví národní identitu a národní věrnost nad úroveň klanu, regionu a válečníka – pak jde o neúspěšné úsilí a jsou ohroženy vyhlídky na sjednocené Somálsko“ (Camacho & Abukar, 2017, p. 7).

Tristní stav somálské armády dokládají některé útoky AŠ, do kterých byly údajně zapojeni také příslušníci SNA. Například v červenci 2016 byla přepadena a následně vyrabována základna SNA v Lanta Buur. Krátce na to se objevily informace o tom, že armádní důstojníci, uzavřely s AŠ dohodu a základnu předali bez odporu. Věrohodnost informace podporuje skutečnost, že krátce na to byla celá jednotka zrušena (Robinson, 2019). Příslušníci SNA byli také opakovaně obviňováni z předávání informací o „high-profile“ cílech v Mogadišu (Williams, 2020). Další incident, který vypovídá o reálných možnostech SNA, se stal na konci roku 2019, kdy musely být v okolí Mogadišu přerušeny plánované vojenské operace k zajištění hlavních komunikací, a to z toho důvodu, že

téměř 40 procent příslušníků pověřených tímto úkolem jednoduše zmizelo (Felbab-Brown, 2018).

Amanda Sperber ve svém článku *Somalia Is a Country Without an Army* poukazuje na další zajímavý faktor, který je překážkou pro budování somálských národních sil a to, že mezinárodní partneři v rámci výcviku nepůsobí dle jednotné doktríny. Každá země má vlastní modely výcviku, financování a velení. Jak již bylo řečeno, Turecko má v Mogadišu vlastní výcvikovou základnu, stejně tak SAE. Britové provádějí výcvik ve vlastním středisku v Baidoa a Spojené státy a soukromé bezpečnostní firmy spolupracují se zmíněnými speciálními operačními silami Danabu na letecké základně Baledogle (Sperber, 2018). Nejednotnost ve výcviku, vybavení, komunikaci a mnohdy i financování rozhodně nepředstavuje vhodný základ pro jednotné národní síly.

V březnu 2018 představila federální vláda plán přechodu, který stanovil cíle, priority a vizi přechodu na bezpečnost v Somálsku. Plán byl rozdělen do tří fází – 1. fáze do června 2019, 2. fáze od června 2019 do prosince 2020 a 3. fáze od ledna do prosince 2021 – plán formuloval úkoly do roku 2021, kdy se měly konat volby. Somálská rada národní bezpečnosti, kabinet a Rada pro mír a bezpečnost AU schválily plán přechodu a Rada bezpečnosti tento krok uvítala. Plán navíc získal širokou mezinárodní podporu v Mogadišu a na setkáních v Bruselu v květnu a červenci 2018. Tento přístup měl zohlednit somálské „mikrokonflikty“, včetně střetů vyvolaných dlouhodobým napětím mezi klany a komunitami, nedostatkem mechanismů pro řešení otázek souvisejících s vlastnictvím půdy nebo problematiku soukromých milic nezávislých na federálních a státních bezpečnostních složkách (ACSS, 2018).

K úspěšné realizaci přijatého plánu přechodu je však mimo jiné potřebná spolupráce jednotlivých svazových států s FGS. Za současné vnitropolitické situace se však tato spolupráce jeví jako velice nepravděpodobná. Prezident Farmajo je opozicí obviňován ze záměrného zdržování volebního procesu, čímž se snaží prodloužit své funkční období o další rok, jako tomu bylo v případě předchozího somálského prezidenta. Zástupci Džubalandu a Puntlandu, kteří jsou mimo Somaliland největšími kritiky FGS, obviňují prezidenta Farmaja z centralizace moci, což považují za ohrožení vlastní míry autonomie. O vzájemném napětí vypovídá například situace v provincii v Gedo v Džubalandu, kde dne 25. 1. 2021 došlo k otevřenému střetu mezi regionálními silami JSF a SNA (Garowe, 2021). Přestože situace pravděpodobně eskalovala kvůli

připravovaným volbám, lze si těžko představit, že ve světle dlouhodobé vzájemné nedůvěry budou regionální státy ochotny transformovat vlastní jednotky do společných národních sil.

6 Hnutí Al Šabáb

Z předchozích kapitol je zřejmé, že provládní síly, i přes řadu obtíží, uskutečnily za posledních více než deset let řadu rozsáhlých bezpečnostních operací s cílem eliminovat hrozbu militantních protivládních skupin. Tyto operace byly zaměřeny převážně proti radikálům hnutí AŠ, které, jak jsme již několikrát zopakovali, protivládním silám dominuje. Po rozsáhlé intervenci mezinárodních sil si však radikálové AŠ udržují nadále zjevné schopnosti vést efektivní teroristické operace, které způsobují mnohačetné ztráty na životech. Z tohoto důvodu se tato část zaměří na faktory, které jsou pro přežití AŠ zásadní. Rovněž budou posouzeny způsoby, jakými bylo formováno a přizpůsobeno jádro organizace v souvislosti s měnícím se operačním prostředím. Na závěr oddíl končí diskuzí o tom, jak se organizace měnila v rámci udržení své vnitřní legitimacy prostřednictvím taktických rozhodnutí, která skupině umožnilo rozšířit působnost až za hranice Somálska.

Hnutí Harakat al Šabáb al Mujahideen, známé spíše jako Al Šabáb, bylo založeno v roce 2002 čtyřmi somálskými veliteli Godane (šejch Abu Zubayr), Ibrahim Haji Jamaa al Afghani, šejch Mukhtar Robow Ali (Abu Mansur) a Ayro (Abu Muhsen al Ansari). Všichni čtyři byli džihádisty, kteří absolvovali výcvik v teroristických táborech na blízkém východě. První vůdce skupiny, Aden Hashi Ayro, prošel výcvikem v Afghánistánu a principy AŠ modeloval po vzoru Talibanu (Center for International Security and Cooperation, 2019).

Jako samostatná skupina vystupuje AŠ od konce roku 2006. Pro organizaci byla zásadní etiopská invaze do Somálska, která vyvolala odpor vůči cizím okupačním mocnostem. Ačkoli se AŠ soustředil na boj s intervenujícími jednotkami, skupina se také pokusila spojit s širším džihádistickým hnutím, zejména přilákáním zahraničních bojovníků a zesílením vztahu s Al-Káidou. V květnu 2008 byl vrchní velitel Ayro zabit při americkém vzdušném úderu a do čela organizace se postavil Ahmed Abdi Godane aka Mukhtar Abu Zubeyr. Nový velitel měl o budoucnosti AŠ jednoznačné představy: užší vazby s Al Kaidou a připojení organizace ke globálnímu džihádu. Taktika radikálů začala zrcadlit *modus operandi* Al-Káidy, což bylo patrné zejména na výrazném zvýšení počtu

sebevražedných útoků (CISAC, 2019). Skupina se oficiálně stala přidruženou organizací Al-Káidy v roce 2012 (CNN, 2012).

Další polovojenskou skupinou, která se postavila proti přítomnosti etiopských vojsk v Somálsku, bylo Hizbul Islaami, které se zformovalo sloučením čtyř islamistických skupin a v roce 2010 se po silných sporech uvnitř organizace sloučilo s AŠ. V září 2012, poté, co AŠ utrpěl řadu vojenských neúspěchů a kritiky, skupina Hizbul Islami vydala prohlášení, ve kterém oznamuje odtržení od AŠ. Tento krok byl podle mluvčího Hizbul Islami způsoben dlouhodobými ideologickými rozdíly, jako například odpor skupiny proti spolupráci se zahraničními bojovníky (BBC, 2012).

AŠ je hierarchická organizace vedená jejím emírem (vrchním velitelem). Emíru je přímo podřízena deseti členná rada regionálních velitelů, kteří jsou odpovědní za aktivity bojovníků ve čtyřech hlavních geografických regionech, a to Bay a Bokool, jih a střed zahrnující také Mogadišu, oblasti v údolí Džuba a poloautonomní regiony Puntland a Somaliland (Abdi, 2012). Přestože nelze s určitostí říci kolik má organizace AŠ skutečně stoupců, a to z důvodu problematické věrohodnosti zdrojů a silné fluktuaace osob uvnitř organizace, většina relevantních pramenů pracuje s počtem mezi 4 000 až 8 000 militanty (Country Reports on Terrorism, 2019). Vanda Felbab-Brown uvádí „pouze“ dva až tři tisíce aktivních bojovníků, ale dodává, že v roce 2017 došlo k intenzivnějšímu náboru mnoha nezaměstnaných mladých mužů (Felbab-Brown, 2018). Důležitou roli v hierarchii organizace hrají bojovníci Al Kaidy, kteří dle odhadů tvoří více než polovinu výkonné rady. Pravidelné jednotky čítají 700 až 1 000 mužů a speciální jednotky přibližně 300 mužů. Kromě toho má brigáda záloh dalších 500 mužů (Hiraal, 2018). Pod vojenskou frakci, která je nejdůležitější pobočkou organizace, spadají jednotky Džaiš Al-'Usr a soudní, sociální a ekonomické divize Džaiš Al-Hisbah (Abdi, 2012).

Organizace byla oslabena v polovině roku 2013, kdy vypukly uvnitř skupiny mocenské boje. Předpokládá se, že při střetech bylo zabito přibližně 200 členů sítě „Amniyat“, která v rámci organizace tvoří tajnou policii. Různými způsoby bylo od moci odstaveno 22 vůdců AŠ, kteří se postavili proti veliteli Godanovi. Tato událost poukázala na různou míru důvěry ve skupinu a její ideály. Jednotní jsou bojovníci pouze v tom, že vidí skupinu jako svoji jedinou možnost. I když velitelé AŠ často zastávají negativní názory na politiku organizace, bojí se o nich veřejně diskutovat ze strachu

z pronásledování. Na rozdíl od řadových bojovníků by však byla jejich dezerce trestána smrtí (Menkhaus, 2014).

Po vojenském zásahu keňských sil v roce 2012 se skupina vzdala kontroly nad většinou městských center a její taktika se posunula směrem k asymetrické válce, která je charakteristická sebevražednými atentáty, útoky s využitím improvizovaných výbušných zařízení a útoky typu „hit-and-run“. To skupině umožnilo bojovat s jednotkami AMISOM a vystavit hrozbě smrti méně jejich bojovníků. V souladu se změnou taktiky se skupina stále více spoléhala na svou síť bojovníků Amniyat. Tento posun v taktice naznačoval změnu v širší strategii, která se zaměřila na destabilizaci bloku jakýkoli pokrok federální vlády, normalizaci života v hlavním městě a diskreditaci provládního bezpečnostního aparátu v čele s jednotkami AMISOM. Zatímco Amniyat je používán k poškození místní správy a prosazování zákonů AŠ na nepřátelském území, cílem Džabahat je oslabení morálky spojeneckých sil a prodloužení doby trvání války. Regionální Džabahat je využíván k přepadům zařízení regionální správy, jako jsou objekty provládních sil, kontrolní stanoviště a léčky na logistické a vojenské konvoje podél hlavních komunikací. Jednotky Džabahat sídlí v buši poblíž svých oblastí zájmu, maskovaní v malých týmech, aby se skryly vzdušným průzkumem koaličních sil. Jejich vyzbrojená vozidla nebo „technici“ jsou ukryti ve městech a jsou nasazeni jako podpůrné jednotky pouze v případě útoku většího rozměru (Hiraal, 2018).

Stejně jako jiné teroristické a povstalecké organizace ve světě, si také AŠ musí zajistit dostatečné finanční prostředky pro vlastní přežití. Ty jsou zajišťovány jak „legální“, tak nelegální cestou. Jedním z hlavních zdrojů AŠ je vydírání a únosy místních podnikatelů. Tyto praktiky byly dle pozorovatelů OSN výnosné zejména v Mogadišu. Dále se AŠ zapojil do výběru daní od místního obyvatelstva, a to jak v konceptu Zakatu⁶ tak Sadaqi⁷. Další zdroje příjmu tvoří poplatky na nelegálních kontrolních stanovištích, umístěných podél hlavních komunikací. Ty AŠ dle dostupných zdrojů přinášejí tisíce dolarů denně (Kiley, 2018). Jeden přeběhlík AŠ uvedl, že jediný kontrolní bod na cestě do Baidoa v oblasti zálivu generuje sumu ve výši 30 000 \$ za den, což je přibližně 10 milionů \$ ročně (OSN, 2018). Významný přísun finančních prostředků zahrnoval také nelegální obchod s dřevěným uhlím v Džubalandu, které bylo přes přístav v Kismayu

⁶ Zakát (očistění) je označení jednoho z pěti pilířů islámu, náboženské daně z majetku a z příjmů, určené k dobročinné pomoci.

⁷ Sadaqa (charita, shovívavost) moderním kontextu znamená dobrovolná charita. Podle Koránu toto slovo znamená dobrovolnou nabídku, jejíž výše je na vůli darujícího.

pašováno do sousední Keni. Přestože v říjnu 2012 jednotky AMISOM získaly nad Kismayem opět kontrolu, OSN uvedla, že AŠ ve vývozu uhlí pokračovalo v jiných oblastech, jako je například město Barawe (CISAC, 2019). Objevily se také zprávy, že AŠ v jižním Somálsku těžilo z distribuce humanitární pomoci Světového potravinového programu (WFP) (Forest, Meservey, & Turbiville, 2014).

Nemalé finanční prostředky by mohly přinášet také pirátské útoky, které v nedávné minulosti představovaly pro komerční plavidla operující podél somálského pobřeží a Adenském zálivu značnou hrozbu. Nebyly však získány žádné důkazy o přímém propojení AŠ s piráty, kteří se proti ideologickým myšlenkám AŠ veřejně distancovali. Propojení mezi AŠ a piráty tak pravděpodobně bylo spíše nepřímé v rámci klanové nebo komunitní příslušnosti (Shapiro, 2011). Nicméně počet případů spojených s piráctvím, v důsledku zásahu mezinárodní společnosti, výrazně poklesl, což velice pravděpodobně snížilo motivaci AŠ považovat piráctví za potenciální dlouhodobý zdroj financování.

Hnutí AŠ však nezískává prostředky pouze v oblastech vlastního vlivu, ale také ze zahraničí. Mezi hlavní sponzory AŠ patří somálská diaspora a zahraniční bojovníci. Vlády USA a Somálska obvinily také Eritreu, že AŠ poskytovala zbraně a finanční prostředky. Eritrea tato obvinění popřela (CISAC, 2019). Příliv kapitálu z Eritrei však dle zprávy OSN v důsledku silné mezinárodní kontroly výrazně poklesl. I když eritrejská vláda nesdílí ideologii AŠ, předpokládá se, že podporovala militantní organizaci jako prostředek boje proti Etiopii. Stejně jako u ostatních výše zmíněných financích prostředků je prakticky nemožné vysledovat přesná čísla v rámci podpory somálské diaspory a zahraničních bojovníků (Vilkko, 2011). V roce 2013 však zpráva OSN odhadovala, že v rámci podpory somálské diaspory do země proudí přibližně 1,3 miliardy dolarů ročně. Převážná část těchto peněz do země proudí prostřednictvím organizací zabývajících se převodem peněz a systému Hawala⁸. Tyto mimo bankovní anonymní systémy umožňují nejen rychlé převody peněz do míst, které nejsou pod státním dohledem, ale mohou také velice umně skrývat peněžní toky. Například v srpnu 2010 bylo čtrnáct Američanů obžalováno za materiální podporu a získávání finančních prostředků pro AŠ (Department of Justice, 2010).

⁸ Hawala je systém převodu peněz, který funguje mimo bankovní systém. Hawala dar přijímá hotovost a spolu se svou vlastní hotovostí ji má na svém účtu. Spolupracuje se svými kolegy, obvykle rodinnými příslušníky, členy klanu nebo přáteli v cílové destinaci, kteří vyplatí složenou částku sníženou o malý poplatek příjemci, který se mu dohodnutým způsobem prokáže.

Přestože AŠ pro rozšíření členské základny využívá různé praktiky, nejvýznamnějším katalyzátorem radikalizace v Somálsku byla bezesporu etiopská vojenská invaze v roce 2006. Po svržení ICU došlo k dramatickému vzestupu radikalismu a násilného extremismu jak v zemi, tak mezi diasporami, které považovaly za nutnost pomoci AŠ k odražení etiopských agresorů. AŠ zároveň začal budovat trvalé vztahy v Somálsku tím, že vyvinul snahu o vzájemnou spolupráci s vůdci klanu a zajišťoval prosazování práva. Jak podotkl Hansen, „*AŠ sice neunikl před klanovou realitou Somálska, ale byl mimořádně schopný v její překonání.*“ (Hansen, 2013, p. 46). Zvládnutí klanové politiky AŠ pomohlo vytvářet aliance a nasazovat velitele jako zástupce jejich vlastních klanů, což mělo za následek značný nábor a přijetí mezi různými somálskými klany (Taarnby & Hallundbaek, 2010). Co se týče práva, AŠ v rámci striktního prosazování Šarija zajistil na úrovni komunity právo a pořádek. K tomu Hansen uvedl: „*aspekt zákona a pořádku ve vládních strukturách AŠ byl západními médii možná nejvíce přehlížen, ale byla to nejsilnější karta při získávání místní podpory*“ (Hansen, 2013, p. 84).

Hnutí AŠ se dlouhodobě a intenzivně snaží rozšířit vliv za somálské hranice. Mezi hlavní nástroje propagandy patřily rozhlasové stanice a sociální sítě (Forest et al., 2014). Jako například při útoku AŠ na nákupní centrum Westgate v Keni dne 21. 3. 2013 (Fassrainer, 2020). AŠ také finančně podporuje radikální imámy a pravidelně vydává propagandistická videa, která se často produkují a distribuují v Keni. Rétorika AŠ je však zaměřena hlavně na šíření ideologického poselství o společném džihádu a sjednocení všech Somálců. Hnutí pracuje, stejně jako v minulosti Siad Baré, také s myšlenkou pan-somalismu.

Jak bylo uvedeno v úvodu práce. Somálsko je hluboce náboženská země. Devadesát devět procent Somálců jsou sunnitští muslimové hlásící se k Šáfiovské právní škole, přičemž většina praktikuje Sufismus⁹, mystickou tradici islámu. Súfi bratrství jsou hluboce zakořeněná ve společnosti. Vztahy mezi súfisty a klany se tradičně doplňovaly, světská moc ležela v rukou vůdců klanu, náboženská autorita v rukou súfistů. Na druhé straně byly klanové úřady respektovány, protože neměly vlastní politickou agendu

⁹ Sufismus je často označován jako „islámská mystika“. Jeho stoupenci („súfisté“ nebo „derviši“) usilují o horlivé sjednocení s Bohem tím, že se vzdají svých vlastních přání a tužeb. Bůh je prožíván jako „milovaný“ nebo jako čistá láska. Toto jádro sufismu, vnitřní vztah k Bohu, ho činí do značné míry apolitickým. Sufismus dosáhl svého teologického zenitu kolem 12. století (Spilker 2008)

(Spilker, 2008). Lewis hovoří o solidaritě, která přesahuje všechny dílčí zájmy a rozdělení, včetně těch mezi Somaali a Sab, a představuje skutečné vědomí společné národnosti a náboženství (Lewis in Kapteijns, 2004). V souvislosti s náboženstvím je však nutné zmínit skutečnost, že AŠ je formováno salafistickou¹⁰ ideologií a mnoho súfijských praktik, zejména uctívání předků považuje za kacířské a v důsledku toho znesvětilo hrobky několika súfijských svatých a údajně popravila jednoho z respektovaných kleriků (Lewis, 2011). Nicméně, pro lety frustrované obyvatelstvo je představa salafistické renesance velice přitažlivá. Mladí muži přesvědčení o pravdě Salafismu cítí morální nadřazenost. V Somálsku se prosazuje forma Salafismu, která klade velký důraz na džihád (CISAC, 2019).

Nově rekrutovaní bojovníci se však pravděpodobně k hnutí AŠ více než z ideologických důvodů připojují z důvodů zcela pragmatických. Tuto myšlenku podporuje také skutečnost, že řada Somálců v minulosti vyměnila stranu, za kterou bojovala, pouze proto, aby naplnila vlastní zájmy. Přestože se násilné chování radikálů rozšířilo i na nábor nových členů, jako je například násilný nábor dětí, pro mladou somálskou populaci je vstup k militantnímu hnutí mnohdy tou nejpřijatelnější alternativou. Mladí muži k AŠ vstupují také s vidinou možného finančního zajištění a získání či spíše vynucení respektu. Tento faktor je lákavý zejména pro populaci patřící do skupiny menších marginalizovaných klanů, které připojením k AŠ sledují možnost dosáhnout postupu v somálské sociální hierarchii (Hansen, 2013).

Mnoho stoupců hledá u organizace AŠ ochranu před konkurenčními klany, nebo možnost pomsty. Regionální nábor AŠ se za posledních několik let vyvíjel a nyní také posiluje vlastní kapacity z řad neetnických Somálců, což do jisté míry potvrzuje rozhodnutí vydávat propagandistická videa v angličtině, svahilštině a arabštině. Jak již bylo zmíněno, hnutí AŠ má nejen regionální, ale také přeshraniční dosah, přičemž dokázalo přilákat bojovníky z celé řady okolních zemí. Zahraniční bojovníci tvořili významnou roli ve strukturách AŠ. Řady radikálů rozšiřovali zejména etničtí Somálci z Etiopie, Keni, ale také Tanzanie. Sousední Keňa je však dlouhodobě největší „baštou“

¹⁰ Salafismus je jedním z novodobých směrů islámu. Název pochází z termínu pro ctihodné předky víry, as-salaf as-sálih, k nimž směřuje toto hnutí ve snaze po obrodě a očištění islámu od cizorodých novot a pověr. Salafismus je navíc zakotven na společné náboženské víře (aqiida), která zdůrazňuje jednotu Boha (tawhid) a odsuzuje použití lidského rozumu, vlivu a vlastního zájmu. Toto udržuje Salafismus jako jedinou interpretaci pravdy Božích příkazů a zároveň s vyloučením islámského pluralismu. Podle Salafismu je navíc ochrana před inovacemi pro islám zásadní, protože každý, kdo praktikuje bidi'a (inovace), mění náboženství, a proto je předurčen do pekla (Spilker, 2008).

somálských radikálů, která je do jisté míry považována za „inkubátor somálského džihádu“. Nejaktivnější jsou radikálové ve velkých uprchlických táborech jako je například tábor v Dadábu (Forest et al., 2014).

Mimo tyto země se však k AŠ připojili také zahraniční bojovníci, kteří se již narodili mimo Somálsko, ale v zemi měli své kořeny. Nejsilnější somálské diaspory nalezneme v USA, Británii či Nizozemsku. Zahraniční bojovníci zastávali pozice polních velitelů, kde aplikovali taktiku guerillového vedení boje z Afghánistánu a Iráku (Helfont, 2010). Se svými válečnými zkušenostmi představovali zahraniční bojovníci pro AŠ významnou bojovou sílu. Zahraniční bojovníci často nejednali v zájmu místních komunit, což vyvolávalo vlnu nespokojenosti nejen uvnitř skupiny, ale také u civilního obyvatelstva (Mahmoud, 2012).

7 Hodnocení mise AMISOM

Jak již bylo opakovaně uvedeno, posouzení celkového účinku udržování míru na místní bezpečnostní situaci je složitým úkolem. Je třeba uznat, že změny ve vybraných sedmi ukazatelích nelze výlučně připsat nasazení jednotek AMISOM. Nelze tedy tvrdit, že jde o kauzální dopad v užším slova smyslu, a to z toho důvodu, že působnost mise nelze oddělit od ostatních příčin konfliktu. OUM by mělo být považováno za faktor přispívající k míru, ale lze jej jen stěží považovat za jedinou relevantní podmínku. Základem pro komparaci je relativní změna indikátorů po nasazení mise v roce 2007 do konce roku 2020. V souladu s výzkumnými otázkami, které jsou navázány na cíle mise AMISOM, byly vybrané proměnné rozděleny do dvou oblastí: 1) Válka a konflikt a 2) Komplexní bezpečnost. Pro větší přehlednost je uvedené rozčlenění znázorněno v tabulce číslo 1.

Oblast	Indikátor	Zdroj
Válka a konflikt	Počet násilných úmrtí	• ACLED, UCD
	Civilní ztráty	• ACLED, UCD
	Počet všech incidentů	• ACLED
	Počet incidentů AŠ	• ACLED
	Zabezpečení volebního procesu	• ACLED
Komplexní bezpečnost	Násilí proti civilnímu obyvatelstvu	• ACLED, UCD
	Počet vysídlených osob	• UNHCR

Schéma č. 1 Zvolené indikátory a použité zdroje.

Indikátory v první oblasti jsou generovány ze dvou různých zdrojů, kterými jsou datové projekty Armed Conflict Location & Event Data (ACLED) a datová sada Uppsala Conflict Dataset (UCD). Důvodem k použití dvou zdrojů je snaha o větší relevantnost dat. Nicméně, za hlavní zdroj je zvolena databáze ACLED, která obsahuje podrobné informace přesahující počty násilných úmrtí, což je standardní metodika UCD. ACLED totiž na rozdíl od jiných zdrojů, jako například právě datová sada UCD, zaznamenává všechny konfliktní události, ať už fatální, nebo ne.

Rozdílné koncepce datasetů ACLED a UCDP jsou patrné na grafu č. 1, kde jsou zobrazeny celkové počty násilných úmrtí. Zejména od roku 2013 jsou zjevné silně

rozdílné hodnoty mezi oběma databázemi. Ty jsou dány faktem, že databáze ACLED eviduje všechna násilná úmrtí, včetně některých násilných trestných činů spáchaných neznámými osobami. ACLED je tak schopen zahrnout mnohem více konfliktních událostí. UCDP oproti tomu přináší větší jistotu, že všechny události obsažené v jeho datovém souboru jsou skutečně konfliktními událostmi, ale na úkor vyloučení mnoha rozptýlených a neidentifikovatelných akcí, ke kterým dochází v kontextu občanské války. Ty je sice ACLED schopen zachytit, ale jen na úkor výše uvedené koncepční nejednoznačnosti.

Je také velice důležité si uvědomit, že se kvalita sběru dat v jednotlivých letech liší. Obě sady jsou silně závislé na veřejných sdělovacích prostředcích. Jejichž dosah v případě Somálska, mimo jiné ovlivnila přítomnost a postupné rozšiřování působnosti jednotek AMISOM. Relevantnost dat se tak v jednotlivých letech může lišit. V níže uvedených grafech jsou zkoumány kumulativní i jednotlivé změny indikátorů za sledované období.

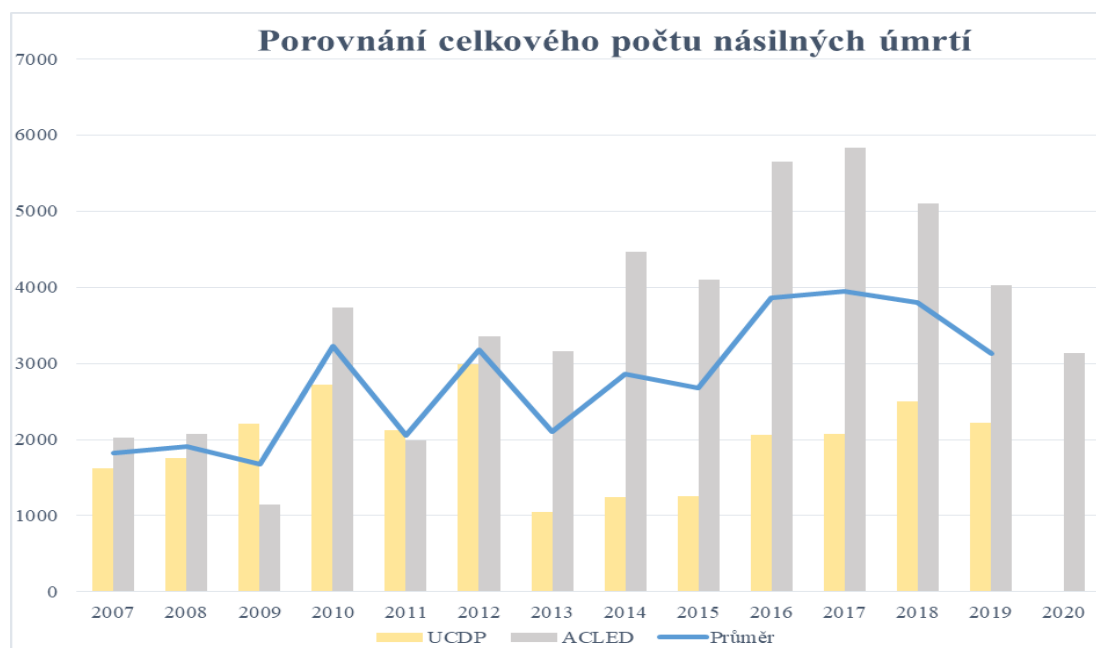
7.1 Válka a konflikt

Data první dimenze indikátorů se zaměřují na intenzitu konfliktu a jako takové je lze považovat za klíčové ukazatele pro udržování míru. V rámci toho se zaměříme na různé kategorie počtu úmrtí a bezpečnostních incidentů. Do této sekce je zařazen také parametr „zajištění volebního procesu“, a to z toho důvodu, že období voleb bývá často provázeno nárůstem bezpečnostních incidentů, a právě jednotky AMISOM měly být hlavních garantem zajištění volebního procesu. Pro větší přehlednost je období voleb oproti ostatním časovým úsekům hodnoceno samostatně, ne v rámci celého roku.

Všechny události UCDP zahrnují úmrtí související s bitvami, zatímco data ACLED zahrnují mnohem širší kategorie událostí souvisejících s konflikty, které nemusí nutně zahrnovat smrt. Tyto poznatky jsou nezbytné pro zodpovězení základní otázky, zda má mise AMISOM pozitivní dopad na bezpečnostní situaci. Pokud například celkový počet obětí za sledované období poklesl, jedná se o pozitivní jev, tedy je možné hodnotit tento aspekt jako úspěšný. Graficky jsou zobrazeny všechny data o obětech, které UCDP poskytuje, nicméně pro potřeby analýzy jsou využita data označovaná jako „nejlepší odhad“. Civilní oběti jsou uvedeny zvlášť, protože je tato proměnná jedním z našich vybraných parametrů. Jak již bylo nastíněno výše, databáze UCDP poskytuje v rámci každého incidentu vícero údajů. Konkrétně jsou zde uvedeny počty obětí v nejvyšším

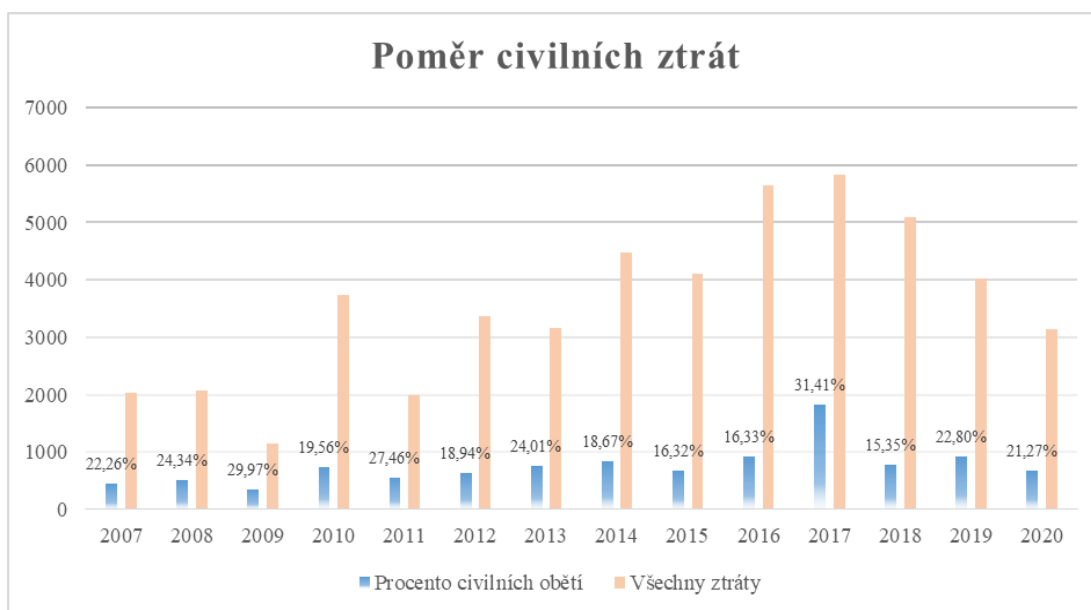
odhadu, který je specifikován jako nejvyšší spolehlivý odhad počtu obětí plynoucí z dané situace; počty obětí v nejnižším odhadu specifikovaném jako nejnižší spolehlivý odhad počtu obětí plynoucí z dané situace a nejlepšího odhadu, který představuje součet všech obětí včetně osob neznámého statusu a civilistů. Pro rok 2020 nebyly v době tvorby práce k dispozici data k roku 2020 proto je zohledněna pouze datová sada ACLED.

Graf č. 1 Přehled všech násilných incidentů.

Zdroj: Autor dle ACLED (2021) a UCDP (2020)

Graf č. 2 Poměr civilních ztrát.

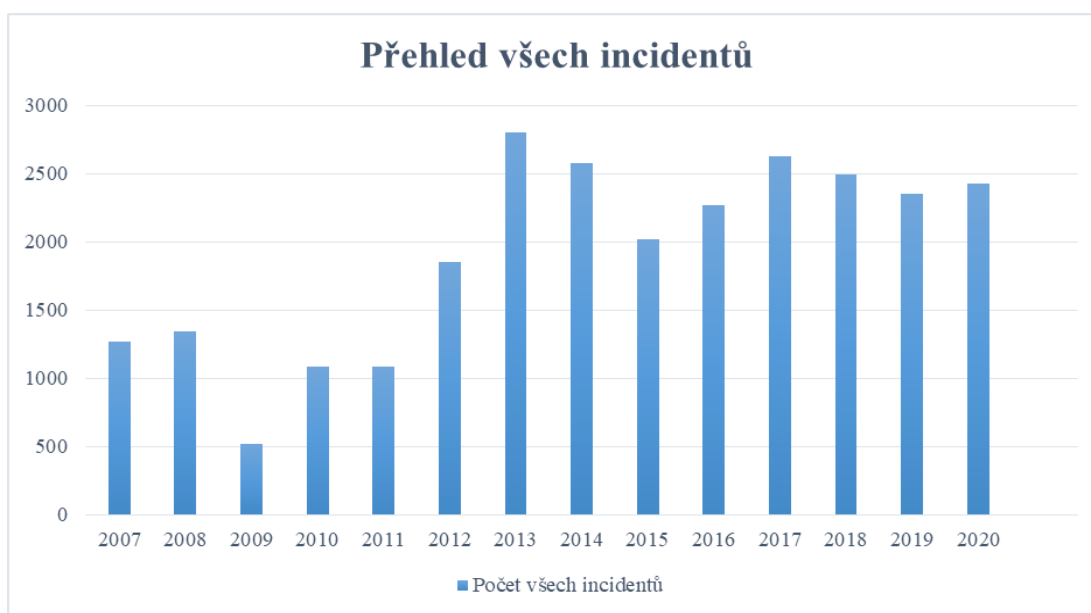
Zdroj: Autor dle ACLED (2021).

Prvním hodnoceným indikátorem je „celkový počet násilných obětí“ od zahájení mise AMISOM, tedy od 19. 1. 2007 do konce roku 2020. Na první pohled lze konstatovat, že počet násilných úmrtí, i přes dílčí sestupné tendence, od nasazení mise značně narostl. K výraznému nárůstu obětí došlo v letech 2010 a 2012 a v období let 2016 až 2017. Počty padlých v letech 2010 a 2012 pravděpodobně odrážejí těžké boje o Mogadišu a zahájení ofenzivních operací KDF a ENDF v jižním a středním Somálsku. Poté došlo určitému útlumu, nicméně počty násilných úmrtí se nadále pohybovaly výrazně nad hranicí 1 000 obětí za rok, což je dle definice UCDP považováno za válečný konflikt. V případě civilních ztrát jsou hodnoty v průběhu nasazení mise AMISOM poměrně konzistentní. Zjevnou anomálii v roce 2017 způsobil útok v Mogadišu, který si vyžádal více než 580 obětí. Rozsah tohoto útoku však byl ojedinělý a vypovídá spíše o schopnostech radikálů AŠ, ne o celkovém trendu. V případě porovnání datové sady o celkových ztrátách na životech a civilních obětech je patrné, že změny hodnot násilných úmrtí se neodráží na poměru civilních ztrát. To je pravděpodobně dáno tím, že v případě zahájení vojenských operací, jako tomu bylo například ve zmiňovaném roce 2012, civilní obyvatelstvo postižené oblasti opustí.

Další sledovanou proměnou představuje celkový počet konfliktních událostí. Do hodnoceného vzorku byly zařazeny všechny události, tedy i incidenty, které nebyly přímo spojeny s AŠ. Není sice pochyb o tom, že radikálové AŠ mají na bezpečnostní situaci

v Somálsku nejsilnější vliv, avšak nejsou jedinou ozbrojenou skupinou, která v zemi působí. Dalším důvodem je také to, že ne všechna data nesou informace o aktérech. Není tedy určen iniciátor, který konfliktní událost způsobil. Jak jsme již naznačili, jsou tyto mezery patrné zejména v počátečních letech operace. Hlavním důvodem pro analýzu všech incidentů je však to, že získáme relevantnější poznatky pro zodpovězení otázky, zda jednotky AMISOM přispěly ke zlepšení bezpečnostní situace.

Graf č. 3 Souhrn všech bezpečnostní incidentů.

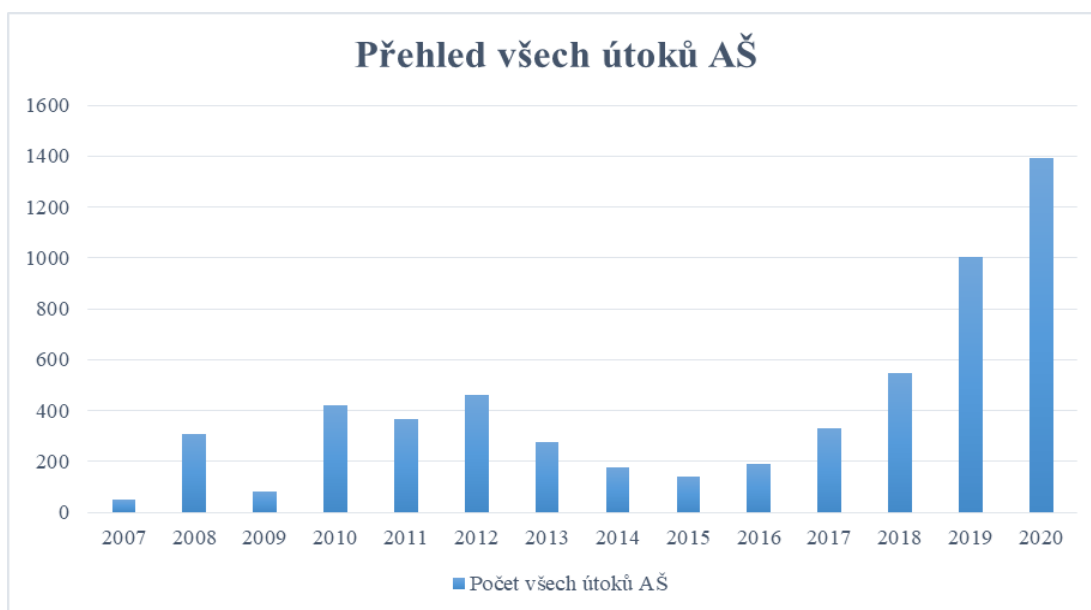

Zdroj: Autor dle ACLED (2021).

V případě datové sady sledující počet všech incidentů jsou hodnoty ještě více konzistentní než u celkových ztrát. Je také zřejmé, že po roce 2012, kdy mise dosáhla plných bojových kapacit, počet incidentů neklesl pod hranici 2 000 za rok. Dle údajů z ACLED byl nejvyšší počet konfliktních událostí zaznamenán v roce 2013, kdy vypukly mocenské boje uvnitř skupiny AŠ. Za zajímavé lze považovat následující dvouletý pokles. To lze pravděpodobně připisovat reakci AŠ na sérii multisektorových konsolidačních operací, které AMISOM v letech 2013 až 2015 uskutečnil, což lze spojovat s tím, že militanti AŠ se již nechtěli zapojovat do přímých ozbrojených střetů. Po ukončení ofenzivní operací AMISOM v roce 2016 počet incidentů opět vzrostl a od té doby se počet všech incidentů pohybuje v okolí hranice 2 500 za rok. Celkový obraz poukazuje na skutečnost, že nasazení mise AMISOM nemělo na celkový počet bezpečnostních incidentů pozitivní vliv.

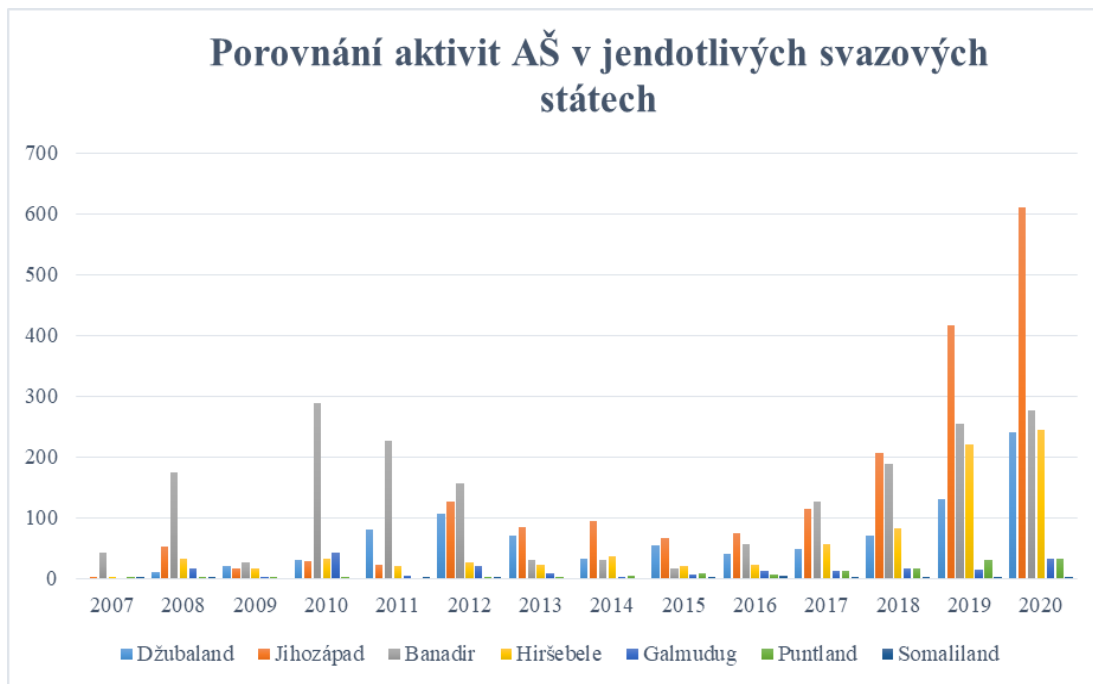
Dalším zkoumaným parametrem souvisejícím s vývojem bezpečnostní situace, je počet incidentů spojených s působením AŠ. Do zkoumaného vzorku dat byly zahrnuty pouze ty incidenty, u kterých ACLED identifikuje jako aktéra militanty AŠ. Tato kritéria však mohou samotnou analýzu dat do jisté míry zkreslit. A to z toho důvodu, že ne u všech konfliktních událostí byl identifikován aktér a samozřejmě ne všechny incidenty, které se ve sledovaném období v Somálsku staly, jsou v datasetech k dispozici. Za nejvíce relevantní data lze vzhledem k dostatečnému pokrytí považovat datové sady z Mogadišu. Analýza by nám však měla i přes uvedené nedostatky nastínit, zda a jak se působení AŠ Somálsko v hodnoceném období měnilo. Pro získání obrazu toho, jak se změnila operační schopnosti AŠ, byly incidenty rozděleny do příslušných lokalit, ve kterých k nim došlo. Pro cíle práce je dostačující geografické rozdělení do jednotlivých svazových států. Okresní úroveň je využita pouze v případě Banadiru, který zahrnuje město Mogadišu a jeho okolí, které je v otázce analýzy bezpečnostní situace značně specifické.

Graf č. 4 Přehled útoků AŠ.

Zdroj: Autor dle ACLED (2021).

Graf č. 5 Aktivity AŠ v jednotlivých svazových státech.

Zdroj: Autor dle ACLED (2021).

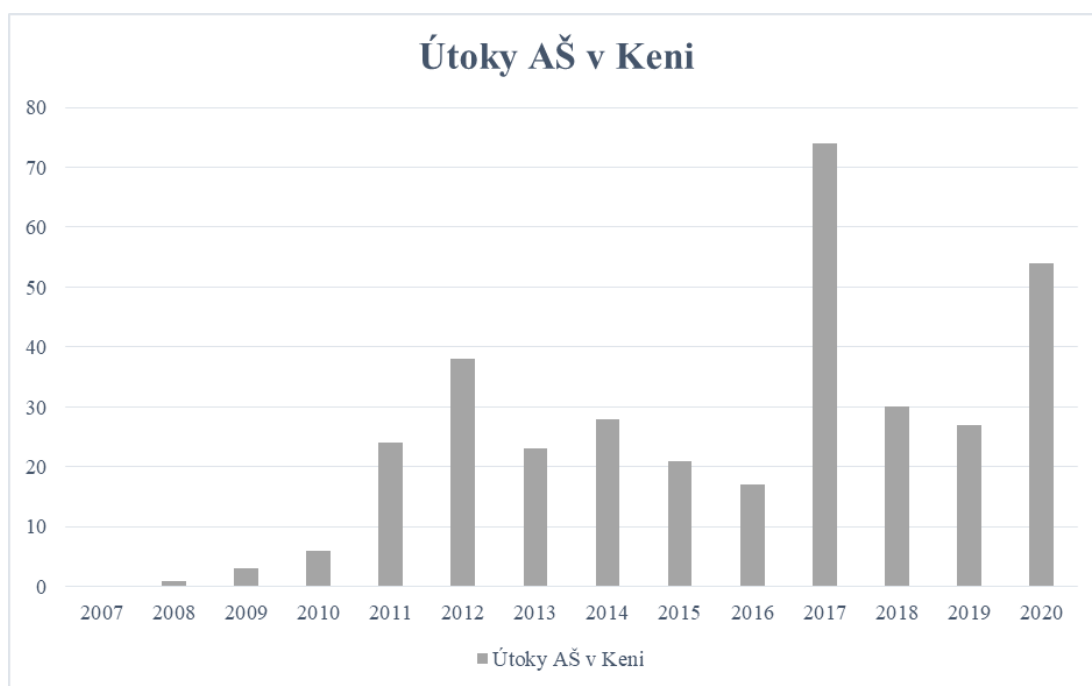
Z uvedených dat je zřejmé, že v hodnoceném období ke snížení počtu incidentů přímo spojených s působností AŠ nedošlo. Mimo již zmiňované období bojů o Mogadišu a zahájení ofenzivy keňských a etiopských sil optimisticky nevypadají ani data z posledních tří let. Při pohledu na graf číslo 4 je patrné, že AŠ operuje v převážné většině případů v jižním a středním Somálsku. Velikost oblasti, ve které AŠ operuje, však byla v průběhu let postupně omezována. Pod kontrolu provládních sil byla získána zejména města a důležité komunikace s přilehlými oblastmi. Mimo Mogadišu, které je v důsledku vysoké koncentrace signifikantních cílů častým cílem útoků, je zjevné, že AŠ zintenzivnilo v posledních letech útoky také v Džubalandu, Hiršebele a Jihozápadě. V případě Džubalandu a Hiršebele lze jako jednu z hlavních příčin vysokého počtu incidentů považovat komplikované místní přírodní podmínky, které tvoří silnou překážku jak pro demonstraci síly, tak pro vedení vojenských operací. Složitý terén s hustou vegetací jako například v lesoparku Boni, v okolí údolí řeky Džuby a v Džoharu poskytuje bojovníkům AŠ dostatečný úkryt před průzkumnými a bojovými leteckými prostředky, které pro AŠ představují jednu z největších hrozeb.

Přesun těžiště působnosti do širšího okolí somálsko-keňské hranice je také zjevný na počtech útoků AŠ v Keni, které je graficky znázorněno na grafu číslo 6.

Vojenská kampaň KDF poskytla hnutí AŠ argumenty, kterými přeshraniční výpady do Keni hnutí ospravedlňuje. Keňská protiteroristická opatření byla částečně úspěšná při vytlačení AŠ z městských center do venkovských oblastí. Nicméně právě příhraniční okresy Mandera, Wajír, Garissa a Lamu, které jsou nejčastějšími cíli útoků AŠ, obývá četná somálská diaspora, která je však keňskými úřady silně marginalizována. Tuto situaci pro své účely velice účelně využívá AŠ pro vlastní propagandu. Při útocích v Keni například bojovníci AŠ často oddělují muslimy od nemuslimů. V Somálsku samozřejmě radikálové AŠ žádné rozdíly nedělají.

Dlouhou porézní hranici s hustou vegetací nejsou bezpečnostní síly KDF ve spolupráci s jednotkami SNSF schopny kontrolovat. Většina útoků se omezuje pouze na méně významné cíle a nezpůsobuje velké ztráty na životech, opakovaně se však objevují komplexní útoky, které si vyžádají značné ztráty na životech. Cílem útoků menšího rozsahu jsou často kostely, autobusy, bary, restaurace, autobusové stanice, tržiště, vojenské tábory a nákupní centra. V roce 2013 se cílem teroristického útoku radikálů AŠ stalo nákupní centrum Westgate v Nairobi. O život přišlo více než 60 obyvatel. Mezi zabitými bylo 18 cizinců. Dosud posledním zaznamenaným spektakulárním útokem radikálů AŠ v Keni byl incident ze dne 5. 1. 2020, v okrese Lamu. Cílem útoku AŠ se stalo polní letiště ležící v těsné blízkosti základny keňských a amerických sil Camp Simba v Manda Bay. To také demonstruje skutečnost, že si AŠ i přes územní ztráty zachovává dostatečné schopnosti a kapacity zasáhnout proti silně zabezpečeným cílům za hranicemi Somálska. K většině incidentů došlo v Nairobi, Mombase a v příhraničních provinciích Mandera, Wajír, Garissa a Lamu.

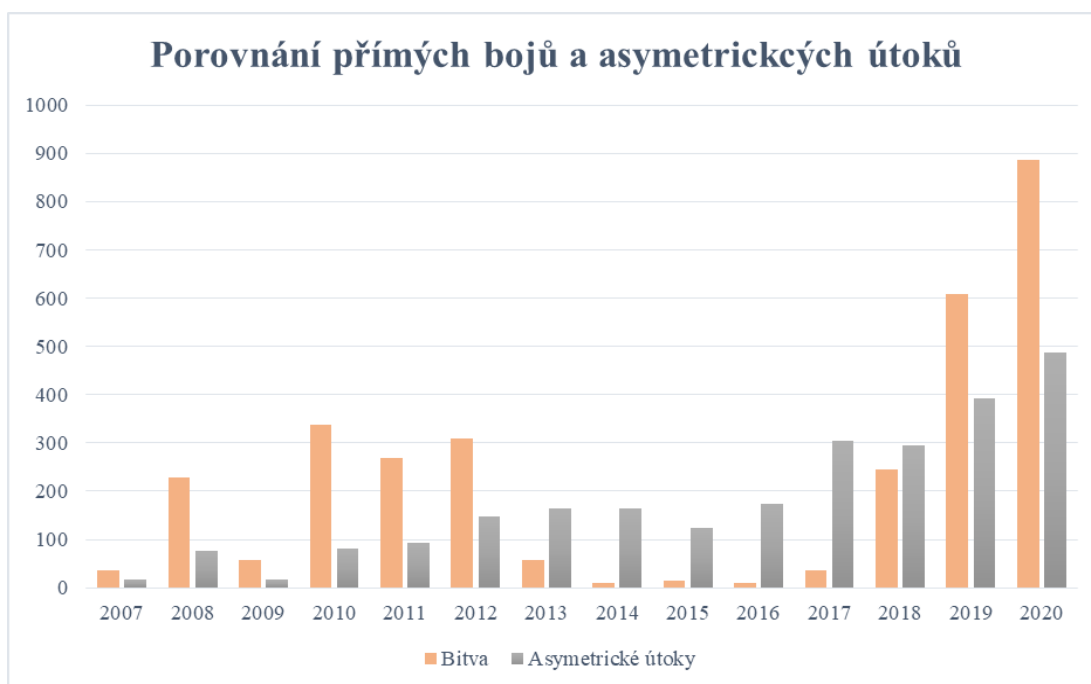
Graf č. 6 Přehled útoků AŠ v Keni.

Zdroj: Autor dle ACLED (2021).

V roce 2012 se v reakci na ofenzivní operace mezinárodních sil radikálové AŠ přeskupili a začali soustředit vlastní úsilí do méně rozsáhlých oblastí. Tím se stali schopnější k vedení asymetrických bojových aktivit. Změna taktiky je patrná na poklesu přímých ozbrojených střetů a mírném nárůstu počtu asymetrických útoků. Nejčastěji využívanou taktikou AŠ se stalo pokládání různých druhů improvizovaných výbušných nástrah, které cílí zejména proti zásobovacím konvojm a mobilním patrolám provládních sil. Dále jsou prováděny různé typy léček a přepady předsunutých vojenských základen. V Mogadišu se skupina zaměřila na cílené vraždy zaměstnanců somálské administrativy, výše postavené příslušníky bezpečnostních sil a významné objekty jako například hotely a vládní budovy. Od roku 2018 však dochází k opětovnému navýšení počtu přímých ozbrojených střetů, což je pravděpodobně spojeno s intenzivním nábořem nezaměstnaných mužů v roce 2017. Rozšířením členské základny se tak mohli radikálové AŠ opět zapojit do přímých konfrontací.

Graf č. 7 Souhrn přímých bojů a asymetrických útoků.

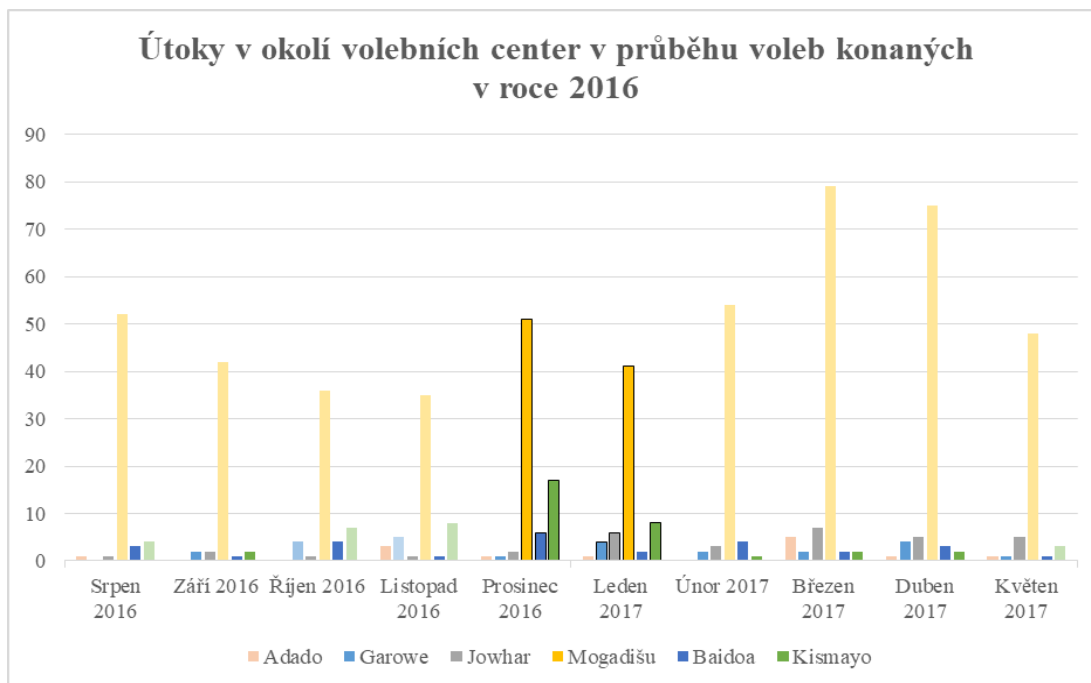

Zdroj: Autor dle ACLED (2021).

Posledním zkoumaným parametrem v rámci oblasti „válka a konflikt“ je zabezpečení volebního procesu. Na úvod je nutné konstatovat, že v období působnosti mise AMISOM došlo v Somálsku ke dvěma úspěšným volebním procesům, a to v roce 2012 a v roce 2016. Vzhledem k tomu, že protivládní skupiny hledají způsoby, jak volební proces narušit, představuje období voleb pro bezpečnostní složky silnou výzvu. Úspěšné dokončení volebního procesu tak lze považovat za jednoznačný úspěch. Před volbami v roce 2012 i 2016 militanti AŠ varovali před cílenými útoky, čímž chtěli oslabit volební účast a tím i legitimitu výsledků. S cílem narušit volební proces se tak potencionálními cíli útoků stala volební centra, kandidáti a volební delegáti. Navzdory počátečnímu závazku uspořádat všeobecné volby v roce 2016, přijali somálští politici aktéři proces politické transformace s některými omezenými volebními rysy, které sice od roku 2012 politickou účast rozšířily, ale pořádání všeobecných voleb odložily na plánované volby v roce 2020. Mimo jiných nedostatků byla jedním z hlavních důvodů přijetí nepřímého hlasování právě nestabilní bezpečnostní situace. Vzhledem k tomu, že AMISOM převzal primární odpovědnost za zajištění bezpečného perimetru v okolí volebních míst, je vhodné v rámci celkového hodnocení mise prozkoumat, zda byly v těchto lokalitách v inkriminované době militanti AŠ aktivní. Pro potřeby analýzy byly

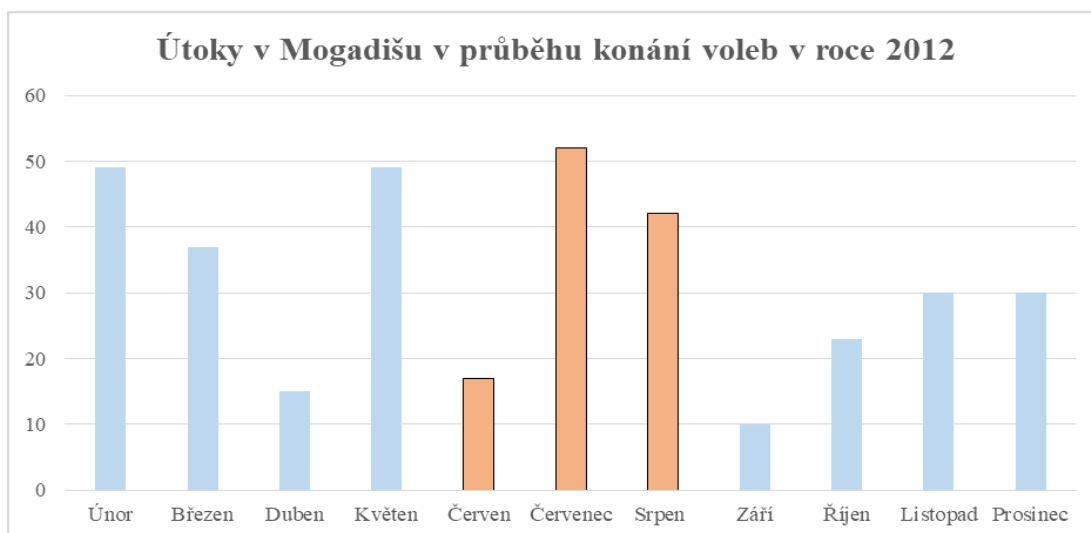
do vzorku zkoumaných dat zahrnutý bezpečnostní incidenty čtyři měsíce před a čtyři měsíce po konání voleb.

Graf č. 8 Bezpečnostní incidenty v okolí volebních center v roce 2016.

Zdroj: Autor dle ACLED (2021).

Graf č. 9 Bezpečnostní incidenty v Mogadišu v době konání voleb v roce 2012.

Zdroj: Autor dle ACLED (2021).

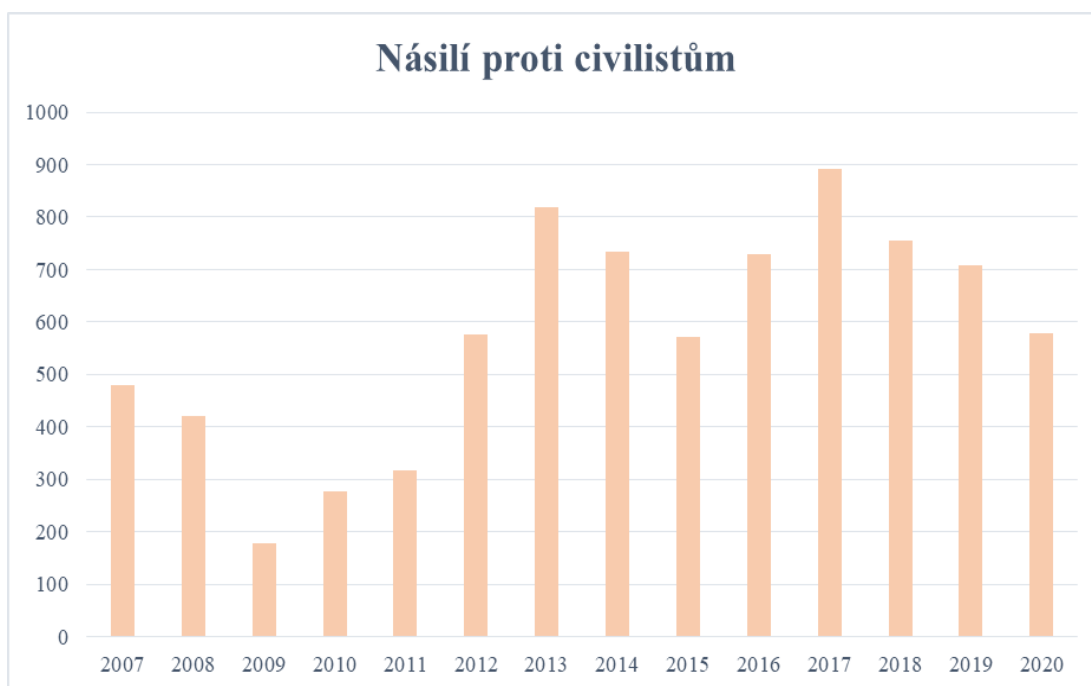
V případě voleb konaných v období měsíce červen až srpen roku 2012 v Mogadišu nedošlo v porovnání s ostatními měsíci k výrazným změnám v počtech

zaznamenaných incidentů. Nicméně, v červenci, kdy volební proces vrcholil, došlo v Mogadišu k nejvyššímu počtu útoků. Naopak po skončení voleb počet konfliktních událostí poklesl. Při volbách konaných od prosince 2016 do února 2017 je zjevné, že se zvýšily počty útoků v okolí volebních center Kismayu a Baidoa. Je tak zřejmé, že i přes zavedená zvýšená bezpečnostní opatření, nebyly provládní síly schopny eliminovat všechny bezpečnostní incidenty. To však neodráží pouze schopnosti AŠ, ale také velice problematickou spolupráci mezi somálskými sbory, lokálními milicemi a KDF. Nicméně, nedošlo k výraznému narušení volebního procesu a stejně tak nebyl zaznamenán žádný spektakulární útok, který by si vyžádal velké množství obětí. Lze tak hovořit o jednoznačně pozitivním dopadu působení mise AMISOM na zajištění voleb.

7.2 Komplexní bezpečnost

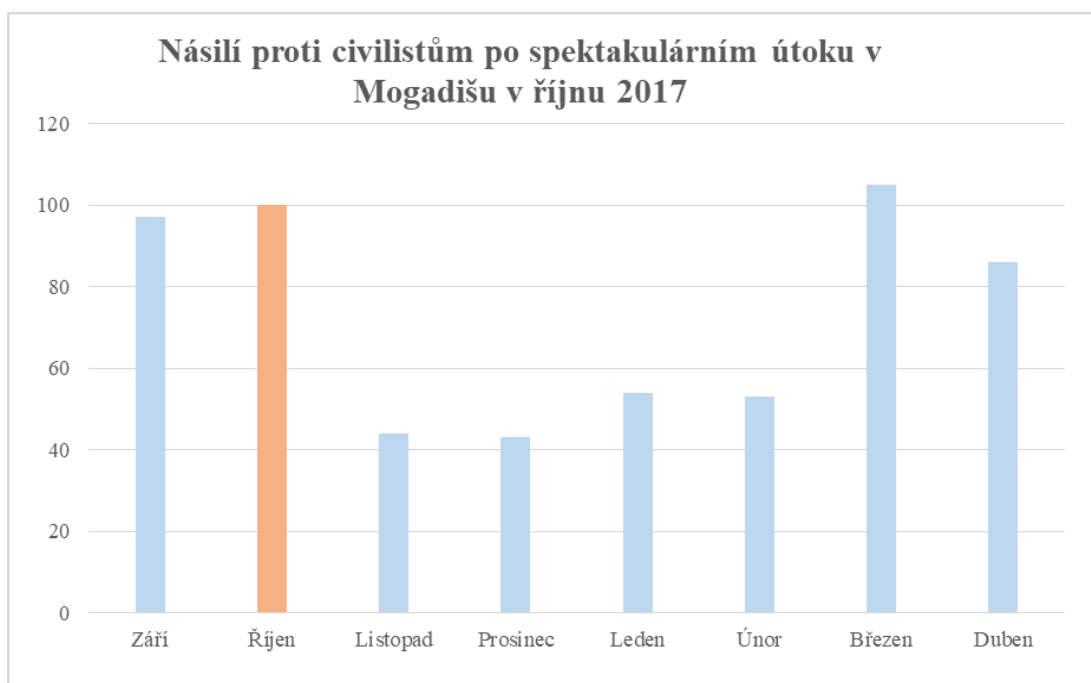
Data druhé dimenze indikátorů se zaměřují na celkovou změnu bezpečnostní situace v zemi po nasazení mise AMISOM. V rámci toho budou sledovány ukazatele o násilných činech proti civilnímu obyvatelstvu a počty vysídlených osob. Tyto údaje nám poskytnou širší pohled na celkovou bezpečnostní situaci. Zdrojem poznatků o incidentech směřovaných proti obyvatelstvu je datová sada ACLED. Pro údaje o nucené migraci uprchlíků byly využita data z projektu UNHCR. Analýza dat by měla nastínit, do jaké míry se s nasazením mise zlepšily životní podmínky. Jak je patrné z výše uvedených údajů, existuje rozdíl mezi počtem konfliktních událostí a počtem úmrtí souvisejících s bitvami. Vystává tedy otázka, zda jsou operace na udržování míru lépe schopny omezit počet úmrtí v bitvě, než ovlivnit jiné formy násilí.

Graf č. 10 Násilí proti civilnímu obyvatelstvu.

Zdroj: Autor dle ACLED (2021).

Graf č. 11 násilí proti civilnímu obyvatelstvu po útoku v Mogadišu.

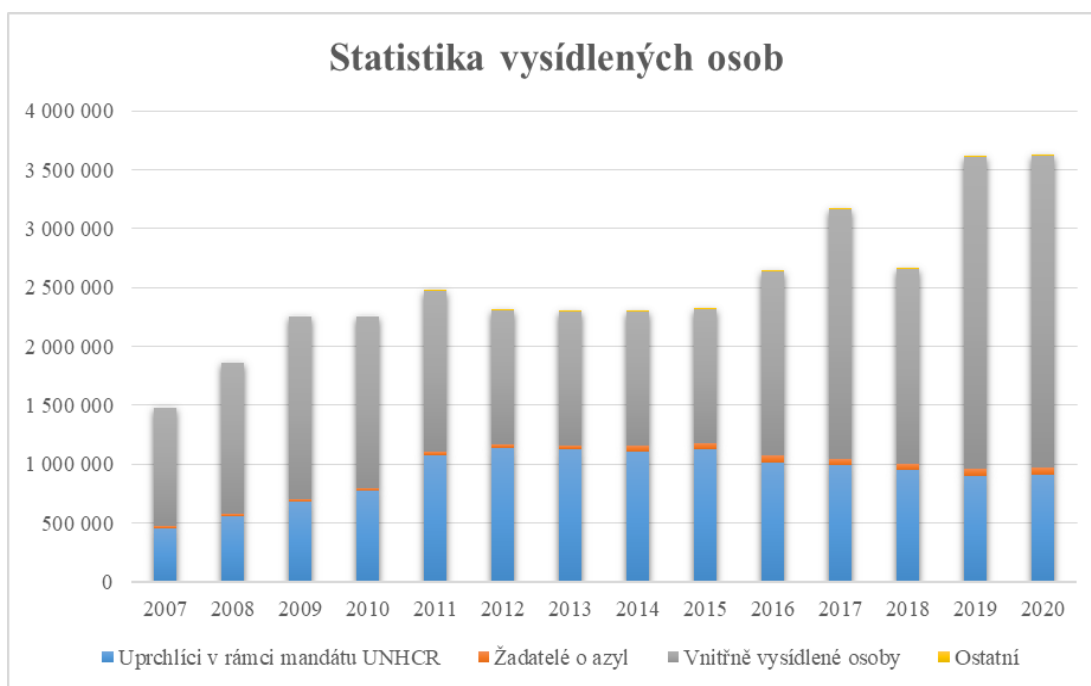
Zdroj: Autor dle ACLED (2021).

Z uvedených poznatků je zřejmé, že počty násilností směřovaných proti civilnímu obyvatelstvu od roku 2012, kdy mise dosáhla plných bojových kapacit, značně

vzrostly. Po roce 2017 je zjevný pokles hodnot, avšak obdobný trend byl sledován také v roce 2013, kdy hodnoty po dvou letech začaly opět narůstat. I přes mírně optimistická data z posledních tří let je tak nutné konstatovat, že mise AMISOM neměla pozitivní dopad na bezpečnost civilního obyvatelstva. Za signifikantní lze považovat to, že po útoku AŠ v Mogadišu, kdy zemřelo několik stovek obyvatel, došlo k prudkému poklesu bezpečnostních incidentů namířených proti civilním osobám. Zejména dva měsíce po tomto datu údaje ACLED ukazují snížení násilného chování. Mírný pokles se přenesl také do první poloviny roku 2018. Vzhledem k tomu, že před útokem v říjnu byl počet útoků vyšší a v roce 2018 opět vzrostl, zdá se nejpravděpodobnější, že hybným faktorem pro dočasné snížení násilného chování byly reakce veřejnosti na útok. Úroveň veřejného pobouření, kde se strach z AŠ změnil v hněv, byla bezprecedentní (Leithead, 2017). V návaznosti na útok vyzval prezident k vytvoření jednotné společnosti s obnoveným úsilím v boji proti AŠ. AŠ si chybný krok uvědomoval, proto se k útoku v Mogadišu nepřihlásil. Veřejnost však měla o skutečném viníkovi jasno.

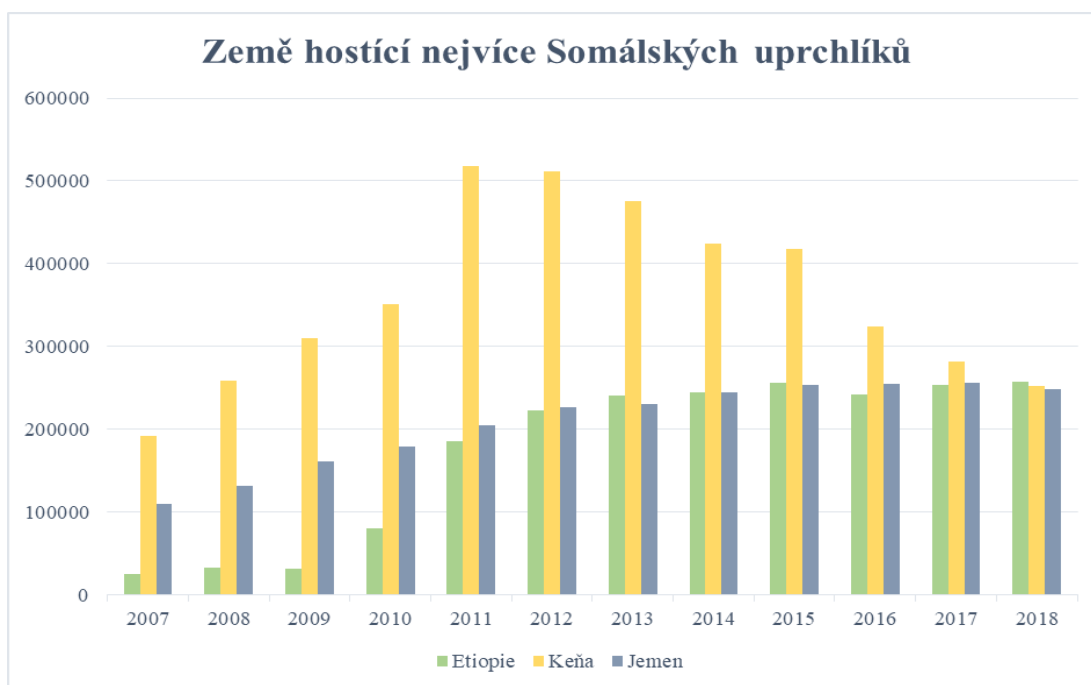
Závažné konflikty mají tendenci produkovat velké množství uprchlíků. V tomto ohledu jsou důležitým ukazatelem komplexní bezpečnosti. Je však nutné si uvědomit, že násilný konflikt není jedinou příčinou zvyšování počtu uprchlíků. Svou roli mohou sehrát také například klimatické šoky. Velké procento uprchlíků by však mělo představovat také osoby, které ze svých domovů přechájí před násilnostmi. Pokud by v průběhu působení mise AMISOM došlo ke snížení počtu uprchlíků, mohlo by to být považováno za pozitivní dopad. Nejprve budou zkoumána data zahrnující všechny uprchlíky, včetně vnitřně vysídlených osob, žadatelů o azyl a dalších. Pro doplňkovou analýzu budou zkoumána data zahrnující pouze uprchlíky v rámci mandátu UNHCR. Tedy všechny osoby, které uprchly ze země původu před možným pronásledováním, konfliktem, všeobecným násilím nebo jinými okolnostmi, které vážně narušily veřejný pořádek a které v důsledku toho vyžadují mezinárodní ochranu. Dostupná však byla pouze data do roku 2018.

Graf č. 12 Počty vysídlených osob.

Zdroj: Autor dle ACLED (2021).

Graf č. 13 Počty uprchlíků v zemích, které hostí nejvíce Somálských uprchlíků.

Zdroj: Autor dle ACLED (2021).

Humanitární krize v Somálsku je jednou z nejdelších a nejsložitějších na světě. Země prožívá ozbrojený konflikt i zhoršující se klimatické podmínky v různých

regionech, což je nebezpečná kombinace, která vyústila v masivní vysídlení, a to jak v Somálsku, tak i za jeho hranicemi. Ze zkoumaného datasetu vyplývá, že v průběhu nasazení mise AMISOM došlo k postupnému nárůstu celkového počtu uprchlíků. Od nasazení v roce 2007 do roku 2020 se počty až zdvojnásobily. Jak již bylo řečeno, je však nutné brát v úvahu i jiné skutečnosti, jako například extrémní sucha, která v tomto období Africký roh zasáhla. Tento faktor je zjevný například na stoupající křivce počtu všech uprchlíků v roce 2017, kdy Somálsko čelilo významným změnám klimatických podmínek. Největší počet somálských uprchlíků od nasazení mise AMISOM hostí Keňa. A to konkrétně uprchlický komplex Dadáb, který je největším uprchlickým táborem na světě. Tábor Dadáb byl původně založen v roce 1991, aby hostil asi 90 000 uprchlíků, avšak v polovině roku 2020 v něm bylo registrováno více než 200 000 osob. Během hladomoru v oblasti Afrického rohu byly v roce 2011 zřízeny další dva tábory, což je zjevné na ostře stoupající křivce nárůstu počtu uprchlíků v Keni na obrázku číslo 9 (IOM 2014). Postupně klesající počty somálských uprchlíků v Keni lze přisuzovat programu dobrovolných návratů, v rámci kterých byly postupně některé uprchlické tábory uzavřeny. Za zajímavé lze považovat také pozvolný, nicméně trvalý nárůst počtu uprchlíků směřujících do Jemenu. S ohledem na bezpečnostní situaci v Jemenu lze usuzovat, že mnoho z těchto uprchlíků a migrantů má v úmyslu tranzit přes Jemen na cestě do Saúdské Arábie a dalších zemí Perského zálivu. Křehká politická a bezpečnostní situace v Jemenu pravděpodobně otevřela nové cesty k převaděčským operacím a může nalákat uprchlíky a migranty k cestování. Tento trend tak může pokračovat i v dalších letech.

Závěr

S odvoláním na výše uvedenou analýzu zvolených parametrů bychom mohli misi AMISOM označit za víceméně neúspěšnou. To by však bylo velice nepřesné a závádějící tvrzení. Je nutné si uvědomit, že AMISOM byl původně pověřen podporou TFG v Mogadišu, postupem let se však jeho pole působnosti rozšířilo politicky, vojensky i geograficky. Na samém počátku se mise omezovala pouze na strategické pozice uvnitř Mogadiša. Dnes AMISOM působí v šesti sektorech, které pokrývají celé střední a jižní Somálsko, což je oblast o rozloze přibližně 400 000 km². Z politického hlediska byl AMISOM původně koncipován jako prozatímní přechodná operace, která měla po šesti měsících přejít pod vedení OSN. Následná stabilizace a postkonfliktní rekonstrukce měla probíhat pod dohledem OSN. Operaci však OSN dosud nepřevzala, protože podmínky v Somálsku byly pro nasazení „modrých helem“ opakovaně vyhodnoceny jako příliš nejisté. Mandát mise je tak soustavně prodlužován a také rozšiřován. Postupně se mise rozrostla z původních 8 000 až na 22 000 osob. Za jednu z hlavních operačních změn lze označit podporu budování somálské armády a policejních sil. Od září 2012 navíc přibýly úkoly spojené s úsilím rozšířit pravomoci nově vzniklé FGS a podpora připravovaného volebního procesu. Základ současného mandátu AMISOM byl stanoven v červenci 2016, kdy Rada bezpečnosti OSN povolila misi sledovat tři strategické cíle: (1) omezit hrozbu, kterou představuje hnutí AŠ a další ozbrojené opoziční skupiny. (2) Zabezpečit politický proces a podílet se na stabilizaci a budování míru. (3) Umožnit přechod odpovědnosti za bezpečnost v Somálsku z AMISOM na národní síly. Právě s těmito úkoly byly spojeny cíle této práce a výzkumné otázky: (1) Snížila se za působení operace AMISOM hrozba AŠ a dalších militantních skupin? (2) Došlo k redukci operačních schopností bojovníků AŠ? (3) Zlepšila se za působení mise AMISOM celková bezpečnostní situace v Somálsku?

Z dlouhodobého hlediska lze konstatovat, že AMISOM učinil významný pokrok při snižování hrozby, kterou AŠ a další militantní skupiny představují, tedy alespoň v určitých oblastech. Přestože námi zkoumané parametry nevypadají příliš pozitivně, je nutné poukázat na několik událostí, které by nebylo bez intervence možné realizovat. Nasazení AMISOM usnadnilo stažení etiopských vojsk z Mogadiša v lednu 2009. Přítomnost etiopských sil v Somálsku se stala hlavním zdrojem popularity AŠ a jejich další působení by významně narušilo již tak slabou legitimitu TFG. Dále je nutné zmínit, že síly AMISOM úspěšně chránily dvě vlády TFG. Zejména druhá vláda (2009–2012) by

po stažení etiopských sil bez přítomnosti AMISOM velice pravděpodobně nepřežila. Protipovstalecké aktivity AMISOM také umožnily realizovat rekonstrukci několika hlavních zásobovacích komunikací vedoucích z Mogadišu.

Bezpečnostní operace vytvořily prostor pro politický dialog a usmíření mezi somálskými politickými elitami. Poskytováním podpory a zajišťováním bezpečnosti na mnoha konferencích pomohly jednotky AMISOM usnadnit proces k zavedení nových prozatímních regionálních správ jako je Džubaland (2013), Jihozápad (2014), Galmudug (2015) a Hiršebelle (2016). Relativně pomalý politický proces byl bohužel jedním z důvodů nedostatečného pokroku při dosahování konsensu o federální ústavě a s tím související podobě nové somálské bezpečnostní architektury. V neposlední řadě AMISOM také poskytl relativně bezpečné, i když stále nestabilní prostředí pro aktivity mezinárodních diplomatických a humanitárních komunit.

Z výše uvedeného je tak zřejmé, že na námi zkoumané parametry je nutné pohlížet z širší perspektivy. Tyto proměny nedokládají to, že je AMISOM při svém působení silně neúspěšný, ale spíše signalizují, že jeho převážně vojenský přístup má pouze omezený a dočasně udržitelný pozitivní dopad. AMISOM zcela jistě omezil operační schopnosti AŠ, avšak nedisponuje dostatečnými prostředky k úplné eliminaci jeho bojových schopností. Kapacity pro zajištění bezpečnosti a práva postrádají zejména regionální orgány a místní správy, ležící dále od populačních center. Většina řídké osídlených venkovských oblastí, ale také značné části údolí řeky Džuba a středního a dolního toku řeky Šebele tak zůstávají pod kontrolou AŠ.

Jak již bylo uvedeno, AŠ na poměrně rychlé územní ztráty v okolí velkých měst, zareagoval přechodem na taktiku partyzánského boje. Tato taktika v kombinaci se složitým terénem provládáním jednotkám další protipovstalecké operace velice zkomplikovala. V oblastech, kde jsou omezeny schopnosti sofistikovaných prostředků, je pro narušení schopnosti AŠ provádět asymetrické útoky, klíčové získání místního obyvatelstva, které například může o této činnosti informovat. Souběžně s misí AMISOM však v Somálsku, v rámci protiteroristických opatření, působí jednotky z Etiopie, Keni a také USA. Tyto operace často nejsou s velením AMISOM ani konzultovány, natožpak koordinovány. Jejich aktivity zcela jistě přinesly taktické a operativní zisky proti silám AŠ, avšak také vyvolaly značnou polemiku ohledně rozsahu civilních obětí a posílily odpor vůči misi mezi segmenty místního obyvatelstva. To však společně s opakujícími se

incidenty, při kterých příslušníci AMISOM porušují lidská práva civilního obyvatelstva, rozhodně není vhodně nastavená cesta k získání podpory. Pro jednotky AMISOM je také velice složité rozlišit, kdo je a kdo není stoupencem AŠ. Výjimkou není ani to, že jedna somálská rodina má zastoupení na obou stranách konfliktu. AMISOM se proto místo dalšího bojového úsilí postupně zaměřil na zajištění již obsazených pozic s cílem vytvořit příznivé prostředí pro politický proces a rozvoj somálských bezpečnostních sil. To však povstalcům pravděpodobně poskytlo dostatečný prostor pro přeskupení a nabrání sil. Narůstající akceschopnost AŠ podporují i údaje z posledních let, kdy došlo k opětovnému nárůstu otevřených střetů. Nelze tak pochybovat o tom, že AŠ nadále představuje smrtící hrozbu. Územní zisky, kterých AMISOM v některých oblastech dosáhl, by tak mohly být při určitém negativním vývoji opět ztraceny.

Většina úsilí vedeného silami AMISOM proti AŠ měla dosud charakter vojenských operací. Hrozbu, kterou ozbrojenci představují, však lze pravděpodobně snížit spíše kombinací vojenských, ekonomických a politických iniciativ, které budou zahrnovat budování společnosti, vzdělávání za účelem snížení radikalizace a dosažení porozumění a dialogu mezi různými komunitami. Je na somálských úřadech, aby určily, kdy a jak by mohly chtít zapojit AŠ do politického dialogu, ale bylo by možné udělat mnohem více pro poskytnutí pobídek k oslabení sil AŠ pomocí finančních prostředků. Jak opakovaně ukázaly minulé zkušenosti v Somálsku, převážně vojenský přístup je nedostatečný a obvykle kontraproduktivní. Intevrence pravděpodobně uspěje pouze, pokud bude provázena úsilím k národnímu usmíření, poskytováním základních služeb, řešením humanitární krize, budováním účinných institucí, diskreditací kampaně AŠ a neutralizací jejích nejradikálnějších teroristických prvků.

V rámci zajištění politického procesu učinil AMISOM vše, co lze rozumně očekávat od takto vojensky náročných misí. Zabezpečil dva volební procesy a celou řadu regionálních konferencí. Za dobu působení AMISOM se podařilo otevřít somálským elitám prostor k řešení politické krize v zemi. To, že to tyto elity nedokázaly, postavilo AU do obtížné situace, protože bez úspěšného politického procesu nemá AMISOM vhodnou cestu k opuštění Somálska. S tím také souvisí jedna z hlavních výzev, a to implementace nové architektury národní bezpečnosti. AMISOM sice poskytl somálským silám určitý výcvik a vybavení, ale společné operace byly provázeny silnou vzájemnou nedůvěrou a nebyly tak dostatečně efektivní. Jedním z mála pozitiv bylo například

předání odpovědnosti za stadion Mogadišu a dalších méně důležitých obranných postavení. I to však vyvolalo politické kontroverze ohledně složení konkrétních somálských sil a jejich velení a řízení. Opět je však důležité zdůraznit, že za vybudování somálského bezpečnostního sektoru by měly být odpovědné zejména federální a regionální úřady a také zahraniční partneři, kteří zajišťují vzdělávací programy. Právě nekonečné vnitropolitické spory mezi regionální správou a FGS mají výrazný přesah také do bezpečnostního sektoru, protože v rámci probíhající reformy ozbrojených sil musí být všechny dohodnuté smlouvy ratifikovány také svazovými státy. Pokud nedojde ke společné dohodě, lze si však jen stěží představit, že státy FMS budou například souhlasit se začleněním vlastních sil do národních struktur. Zatímco somálským elitám se nepodařilo dosáhnout politického smíření, mezinárodní aktéři nedokázali koordinovat vlastní výcvikové a logistické programy. Výsledkem byla fragmentace existujících jednotek SNA a posílení již tak silné klanové vazby. SNA tak zůstala převážně uskupením různých milic, které jsou loajální spíše svým velitelům a klanům, než FGS. Tato nejednotnost často nechala AMISOM působit v dobytých oblastech, v politickém vakuu. V souvislosti s rozšiřujícím se prostorem odpovědnosti se to však pro AMISOM v mnoha případech ukázalo jako dlouhodobě neudržitelné. V konsekvenci s tím je pak téměř nemožné očekávat to, že Somálsko bude schopné v krátkodobém či střednědobém horizontu schopné zajistit bezpečnost v zemi bez mezinárodní pomoci.

Dle výše uvedeného by AMISOM měl nadále představovat hlavního garanta bezpečnosti v Somálsku. Situace z posledních let však poukazuje, že by mělo dojít k zásadní změně přístupu k řešení konfliktu v Somálsku. Minimálně by mělo dojít ke sladění činností mezinárodních aktérů, zejména mezi AU, OSN a EU. Je nutná účinná koordinace a sdílení informací. Pokud má být přechodový plán, přijatý v roce 2018, úspěšně implementován, musí všichni tito aktéři více spolupracovat. Mezinárodní aktivity v Somálsku se však příliš často vyznačovaly spíše roztržitostí než jednotou úsilí. Tak tomu bylo v celé řadě otázek, od úsilí o rozvoj somálského bezpečnostního sektoru, až po paralelní vojenské operace a pokusy o nastolení jednoty a usmíření mezi somálskou federální vládou a regionálními úřady.

Prameny

Internetové zdroje

Abdi O. Shuriye. 2012. *Research: Al-shabaab's Leadership Hierarchy and its Ideology,* "Horn Affairs. Dostupné z: <http://hornaffairs.com/en/2012/05/07/research-al-shabaabs-leadership-hierarchy-and-its-ideology/>

Abdullahi, Elmi, Mohamad. 2001. *Somalia's Degrading Environment: Causes and Effects of Deforestation and Hazardous Waste Dumping in Somalia.* Somali Centre for Water and Environment. Dostupné z: <http://www.somwe.com/Essay.html> (20. 1. 2021).

African Arguments. 2016. *What Ethiopia's withdrawals from AMISOM mean for Somalia.* Dostupné z: <http://africanarguments.org/2016/10/27/what-ethiopia-withdrawal-from-amisom-means-for-somalia/> (16. 1. 2021).

Africká unie mise v Somálsku. 2007. *AMISOM mandate.* Dostupné z: <https://amisom-au.org/amisom-mandate/> (16. 1. 2021). Organizace spojených národů. 2020. African Union Mission in Somalia (AMISOM) Reauthorisation. In: OSN. Dostupné také z: <https://www.securitycouncilreport.org/whatsinblue/2020/05/african-union-mission-in-somalia-amisom-reauthorisation.php> (19. 3. 2021).

Associated Press. 2017. *Somalia Raid Kills Shabab Leader and 3 Associates.* Dostupné z: https://www.nytimes.com/2017/05/07/world/africa/somalia-al-shabab.html?rref=collection%2Ftimestopic%2FSomalia&action=click&contentCollection=world®ion=stream&module=stream_unit&version=latest&contentPlacement=1&pgtype=collection (16. 1. 2021).

Kenyan Amisom soldier kills six Somali civilians [online]. 2012. BBC. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-africa-19698348> (16. 1. 2021).

Center for International Security and Cooperation, CISAC. 2019. *Mapping Militant Organizations.* "Al Shabaab." Stanford University. Last modified January 2019. <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/al-shabaab> (16. 1. 2021).

Al-Shabaab joining al Qaeda, monitor group says. 2012. CNN. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2012/02/09/world/africa/somalia-shabaab-qaeda/index.html> (16. 1. 2021).

Coning, Cedric, Hojem, Peter, Detzel, Julian. 2008. *UN Peacekeeping Operations Capstone Doctrine: Report of the TfP Oslo Doctrine Seminar 14 & 15 May 2008*, Norway: Norsk Utenrikspolitisk Institutt, 2008, 13 [cit. 2021-01-02]. ISSN 82-7002-200-4. Dostupné z: [https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/DPKO%20Capstone%20doctrine%20\(2008\).pdf](https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/DPKO%20Capstone%20doctrine%20(2008).pdf)

Country Reports on Terrorism. 2019. Official websites use government [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2019/#AS> (16. 1. 2021).

Country Watch. 2018. *Country Review* (online). Dostupné z: <http://www.countrywatch.com/intelligence/countryreviews?countryid=158> (30. 1. 2021).

Dagne, Ted. 2011. *Somalia: Current conditions and prospects for a lasting peace*. Congressional Research Service. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL33911.pdf>

Department of Justice. 2010. Fourteen Charged with Providing Material Support to Somalia-Based Terrorist Organization Al-Shabaab. USA: Public Affairs, 2010. Dostupné z: <https://www.justice.gov/opa/pr/fourteen-charged-providing-material-support-somalia-based-terrorist-organization-al-shabaab> (1. 2. 2021).

Fassrainer, Victoria. 2020. *Tweeting Terror Live: Al-Shabaab's Use of Twitter during the Westgate Attack and Implications for Counterterrorism Communications*. *Military Review* [online]. Army University Press. Dostupné z: <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/March-April-2020/Fassrainer-Tweet-Terror/>

SNA troops clash with Jubaland forces in Gedo, several casualties reported [online]. 2020. Garowe. Dostupné z: <https://www.garoweonline.com/en/news/somalia/somalia-sna-troops-clash-with-jubaland-forces-in-gedo-several-casualties-reported> (20. 2. 2021)

Ghálí, Boutros B. 1992. *An agenda for peace: Preventive diplomacy, peacemaking, and peace-keeping*. Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the summit meeting of the Security Council on 31 January 1992. New York: United Nations (16. 1. 2021).

Global Security. 2019. *Somalia war*. Global Security [online]. Dostupné z: <https://www.globalsecurity.org/military/world/war/Somalia.htm> (13. 2. 2021).

Groups Shape Post-conflict Transitions, ed. Adam Day (New York: United Nations University, 2020). ISBN 978-92-808-6513-4 (20. 2. 2021).

Hiiraan. 2018. *Committee: 587 dead in Oct 14 terror attack* [online]. Dostupné z: https://hiiraan.com/news4/2018/Mar/157047/committee_587_dead_in_oct_14_terror_attack.aspx (20. 1. 2021).

Holt, Victoria, Taylor, Glin. 2009. *Protecting Civilians in Peacekeeping Operations: Successes, setbacks and Remaining challenges*. New York: DPKO. ISBN 9789211320299 Dostupné z: <https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/Protecting%20Civilians%20in%20the%20Context%20of%20UN%20Peacekeeping%20Operations.pdf> (15. 2. 2021)

Hussein, Mohamed. 2017. *Somalia's President Declares War on Shabab Militants*. New York Times. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2017/04/06/world/africa/somalia-shabab.html> (16. 1. 2021).

International Crisis Group. 2003. *Somaliland: Democratisation and its Discontents*. Nairobi; Brussels. Dostupné z: <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/somaliland/somaliland-democratisation-and-its-discontents> (1. 2. 2021).

Kiley, Sam. 2018. *Funding al-Shabaab: How aid money ends up in terror group's hands*. CNN. Dostupné z: <https://www.cnn.com/2018/02/12/africa/somalia-al-shabaab-foreign-aid-intl/index.html> (16. 1. 2021).

Kron, Josh. 2011. *Kenya Offensive is not welcome Somalia's President says*. The New York Times. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/10/25/world/africa/grenade-attack-on-kenyan-bar-raises-fear-of-widening-conflict.html> (16. 1. 2021).

Leithead, Alastair. 2017. *Anger over Mogadishu bomb attack boils over into streets*. BBC News [online]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-africa-41680829> (13. 3. 2021).

Mezinárodní soudní dvůr. 1962. *Certain Expenses of the United Nations*. Article 17, p 2. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/en/case/49> (16. 1. 2021).

Miyandazi, L. 2012. *Kenyan Military Intervention in Somalia: An intricate Process*. Policy and Practice Brief. Dostupné z: <http://www.accord.org.za/publications/policy-practice-briefs/1013-kenya-smilitary-intervention-in-somalia> (5. 2. 2021).

Organizace spojených národů. 2018. *Report on Somalia of the Monitoring Group on Somalia and Eritrea*. United Nations, November 9

United Nations Security Council. 2010. *resolution 1964*, S/RES/1964 (2010), Dostupné z: <https://unsos.unmissions.org/sites/default/files/s-res-1964.pdf>.

Vella, Heidi. 2020. *Sizing up Somalia: a new offshore oil frontier in the making*. Offshore Technology [online]. Dostupné z: <https://www.offshore-technology.com/features/sizing-up-somalia-a-new-offshore-oil-frontier-in-the-making/> (20. 1. 2021).

Xan Rice, (2010). *Uganda bomb blasts kill at least 74*. The Guardian, 12 July 2010, available at <https://www.theguardian.com/world/2010/jul/12/uganda-kampala-bombs-explosions-attacks>.

Department of Operations and Emergencies. *Dimensions of Crisis on Migration in Somalia*. Switzerland: International Organization for Migration, 2014.

Literatura

Abdulahi, Osman. 2007. *Cultural Diversity and the Somali Conflict: Myth or Reality?* African Journal on Conflict Resolution. 7. Dostupné z doi: 10.4314/ajcr.v7i2.39412.

Bellamy, Alex J., Williams, Paul D. a Griffin, Stuart. 2010. *Understanding Peacekeeping*. Cambridge: UK Polity Press, 2. vydání. ISBN 978-0745641867.

Blyth, Fiona. 2019. *Transitioning to National Forces in Somalia: More Than an Exit for AMISOM*. International Peace Institute (IPI).

Bongartz, Maria. 1991. *The civil war in Somalia: Its genesis and dynamics*. Nordiska Afrikainstitutet. ISSN 0280-2171

Boulden, Jane. eds. 2013. 'Somalia'. In *Responding to Conflict in Africa: The United Nations and Regional Organizations*, 258–281. New York, NY: Palgrave Macmillan.

Bratt, D. 1997. *Explaining peacekeeping performance: The UN in internal conflicts*. *International Peacekeeping*, Vol. 4, No. 3, p. 46.

Bruton, Bronwyn, Williams, Paul. 2014. *Counterinsurgency in Somalia: Lessons Learned from the African Union Mission in Somalia, 2007-2013*. JSOU Report 14-5, Macdill, 2014, p. 44. Dostupné z:

https://www.socom.mil/JSOU/JSOUPublications/JSOU14-5_BrutonWilliams_AMISOM_FINAL.pdf (20. 2. 2021).

Bureš, O. 2007. *Hledání teorie mezinárodního peacekeepingu*. Mezinárodní vztahy. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/276/282> (19. 2. 2021).

Bureš, Oldřich. 2003. *Mírové operace OSN v postbipolárním světě. – méně znamená více*. Mezinárodní vztahy 38, no. 3. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/83/80>

Bureš, Oldřich. 2006. *Inovační politické činnosti a institucionalizace UN Peacekeeping in the 21st Century: A Capabilities-Expectations Gap Analysis*. Politologický časopis, 13, 2006, č. 4, s. 379-398.

Bureš, Oldřich. 2007. *Hledání teorie mezinárodního peacekeepingu*. Mezinárodní vztahy [online]. Mezinárodní vztahy, 2007. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/276/282>

Bureš, Oldřich. 2007. *Wanted: A Mid-Range Theory of International Peacekeeping*. *International Studies Review* 9, no. 3 (2007): 407-36. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4621833> (16. 1. 2021).

Butler, John R. 2002. *Somalia and the imperial savage: Continuities in the rhetoric of war*. *Western Journal of Communication* 66(1): 1-24.

Camacho, Paul R, Abukar, Ibrahim, Mohamed. *Somalia 's Security The Reconstruction of the Somali National Army*. Mogadishu: Center for Policy Analysis & Research (CfPAR), 2017.

Dallaire, Romeo. 2004. *Shake Hands with the Devil: The Failure of Humanity in Rwanda*. London. Arrow Books. ISBN 0786715103

Diehl, Paul F. 2007. *Forks in the Road: Theoretical and Policy Concerns for 21st Century Peacekeeping*. Global Society, ISSN 1360-0826. Dostupné z: [doi:10.1080/13600820050085741](https://doi.org/10.1080/13600820050085741)

Diehl, Paul. F., Drucman, Daniel, Wall, James. 1998. *International Peacekeeping and Conflict Resolution: A Taxonomic Analysis with Implications*. *Journal of Conflict Resolution*. Dostupné z: www.jstor.org/stable/174552 (19. 3. 2021).

Dorn, Walter. 1998. *Regional Peacekeeping is not the Way*. *Peacekeeping and International Relations* 27.

Doyle, Michael W, Sambanis, Nicholas. (2000). *International Peacebuilding: A Theoretical and Quantitative Analysis*. The American Political Science Review, Vol. 94 s. 779–801. doi:10.2307/2586208

Druckman, Daniel, Stern, Paul C., Diehl, Paul, Fetherston, A. Betts, Johansen, Robert, Durch, William, & Ratner, Steven. (1997). *Evaluating PeaceKeeping Missions*. Mershon International Studies Review 41, no. 1 (1997): 151-65. doi:10.2307/222819 (6. 1. 2021).

Druckman, Daniel, Stern, Paul. (1999). *Perspectives on evaluating peacekeeping missions*. International Journal of Peace Studies, 4(1), 79-86. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/41852869> (16. 1.2021).

Felbab-Brown, Vanda. 2020. *The Problem with Militias in Somalia: Almost Everyone Wants Them Despite Their Dangers*. Hybrid Conflict, Hybrid Peace: How Militias and Paramilitary Vilkkö, Valter. 2011. *Al-Shabaab: From External Support to Internal Extraction*. Department of Peace and Conflict Research, Uppsala University, March 2011, pp. 6-7

Findlay, T. 2002. *The Use of Force in UN Peace Operations*. Oxford: SIPRI – Oxford University Press. Dostupné z <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/books/SIPRI02Findlay.pdf> (19. 2. 2020)

Fitzgerald, Nina J. 2002. *Somalia: issues, history, and bibliography*. Huntington, N.Y.: Nova Science, Publishers, 978-1590332658

Forest, James, Meservey, Joshua, Turbiville, Graham. 2014. *Countering the al-Shabaab Insurgency in Somalia: Lessons for U.S. Special Operations Forces*.

Fortna, Virginia Page. 2004. *Does Peacekeeping Keep Peace? International Intervention and the Duration of Peace After Civil War*. International Studies Quarterly Vol. 48, No. 2, p. 270. Dostupné z: www.jstor.org/stable/3693574. Accessed 19 Mar. 2021 (18. 12. 2020).

Franke, Benedikt F. 2006. *In Defense of Regional Peace Operations in Africa*. The Journal of Humanitarian Assistance (online). Dostupné z: <https://sites.tufts.edu/jha/archives/40>

- Giordano, Mark F., Giordano, Meredith A., Wolf, Aaron T. 2016. *International Resource Conflict and Mitigation*. Journal of Peace Research [online]. 42(1), 47-65 [cit. 2021-03-20]. ISSN 0022-3433. Dostupné z: doi:10.1177/0022343305049666
- Goulding, Marrack. 1993. *The Evolution of United Nations Peacekeeping*. International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-) 69, no. 3 (1993): 451-64. Dostupné z: doi:10.2307/2622309.
- Haliaras, A. 2002. *The Viability of Somaliland: Internal Constraints and Regional Geopolitics*. Journal of Contemporary African Studies, 20, 157-182.
- Hansen, Stig Jarle. 2013. *Al-Shabaab in Somalia: The History and Ideology of a Militant Islamist Group*. 2005–2012. Oxford, UK: Oxford University Press, 2013. ISBN: 978-0190264826
- Hatto, Ronald. 2013. *From peacekeeping to peacebuilding: the evolution of the role of the United Nations in peace operations*. International Review of the Red Cross [online]. Paris: Centre d'Etudes et de Recherches Internationales, 2013, 95 (891-892), 495-515 [cit. 2021-01-02]. ISSN 1816-3831. Dostupné z: doi:10.1017/S1816383114000277
- Haulman, Daniel. 2015. *The United States Air Force in Somalia 1992-1995*. (revised) 12 November 2015. Dostupné z: <https://www.afhra.af.mil/Portals/16/documents/Airmen-at-War/Haulman-USAFSomalia1992-1995.pdf?ver=2016-08-22-131410-337> (20. 1. 2021).
- Helfont, Tally. 2010. "The Foreign Fighter Problem: Recent Trends and Case Studies." Foreign Policy Research Institute. Dostupné z: <https://www.fpri.org/article/2011/04/the-foreign-fighters-problem-recent-trends-and-case-studies-selected-essays/> (1. 2. 2021).
- Hippel, Karin von. 1998. Kolaps státu a budování státu – jiný pohled na Somálsko. Mezinárodní vztahy. Ústav mezinárodních vztahů. Praha. roč. 33. č. 4. s. 82-90. ISSN 0323-1844
- Hiraal Institute. 2018. *AL-Shabab's Military Machine*. Mogadishu: Hiraal Institute, Dostupné z: <https://hiraalinstitute.org/wp-content/uploads/2018/12/The-Al-Shabab-Military.pdf> (20. 1. 2021).

- Hoehne, Markus V. 2010. *Understanding Somalia and Somaliland: culture, history and society by Ioan M. Lewis London*. The Journal of Modern African Studies [online]. 1993, 48(2), 343-346. ISSN 0022-278X. Dostupné z: doi:10.1017/S0022278X10000145
- Howard, Lise Morjé, Anjali Kaushlesh Dayal. 2017. *The Use of Force in UN Peacekeeping*. International Organization 72 (1): 71-103 (online). Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0020818317000431> (13. 1. 2021).
- Karbo, Tony, Murithi, Tim. 2018. *The African Union: Autocracy, Diplomacy and Peacebuilding in Africa*. London, New York: IB Tauris & Co. Ltd. 324 pp.
- Kenkel, Kai Michael. 2013. *Five generations of peace operations: from the "thin blue line" to "painting a country blue."* Revista Brasileira de Política Internacional. 56(1), 122-143. ISSN 0034-7329. Dostupné z: doi:10.1590/S0034-73292013000100007
- Khayre, Ahmed Ali M. 2016. *Somalia, An Overview of the Historical and Current Situation* (1).
- Laitin, David D., Said S. Samatar. 1984. *Somalia and the World Economy*. Review of African Political Economy, no. 30: 58-72. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4005687> (20. 1. 2021).
- Laitin, David, Samatar, Said. 1987. *Somalia: Nation in Search of a State*. ISBN 978-0865315556
- Laitin, David. 1979. *The War in the Ogaden: Implications for Siyaad's Role in Somali History*. The Journal of Modern African Studies, 17(1), 95-115. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/159897> (16. 1. 2021).
- Lake, James C. S. 2002. *The Challenges of Post-cold War Peacekeeping*. New York: State University of New York.
- Lewis, I. M. 1999. *A Pastoral Democracy: a study of pastoralism and politics among the northern Somali of the Horn of Africa*, James Currey Publishers.
- Lewis, Ioan M. 2002. *A Modern History of the Somali: Nation and State in the Horn of Africa*. Boydell & Brewer.

Lewis, Ioan M. 2008. *Understanding Somalia and Somaliland: Culture, History, Society*. London, Hurst & Company, ISBN 231700857

Lewis, Ioan M. 2010. *Making and Breaking States in Africa. The Somalia Experience*. East African Studies. Kenya. ISBN 1569022909

Lewis, Ioan M. 2011. *Somalia: Livelihood and Politics. Open Democracy*. Dostupné na: <http://www.opendemocracy.net/ioan-m-lewis/somalia-livelihood-and-politics> (16. 1. 2021)

Lewis, Ioan M., Janzen, Jörg H. A. 2021. *Somalia*. Encyclopedia Britannica, Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Somalia> (20. 3. 2021).

Lizak, Wiesław. 2016. *Peace Operations in the Activity of the Organization of African Unity and the African Union*. African Studies 42: 75-92 (online). Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24920248> (20. 1. 2021).

Luttwak, Edward N. (1999). *Give War a Chance*. Foreign Affairs, 78, 36. Dostupné z: <https://www.semanticscholar.org/paper/Give-War-a-Chance-Luttwak/0dd0e433cb71600c13d859e0059f60a35275daba>

Mahmoud, Mohamed. 2012. *Al-Shabaab Beleaguered with Deep Internal Disputes*. Sabahi. Dostupné z: http://sabahionline.com/en_GB/articles/hoa/articles/features/2012/03/26/feature-01 (16. 1. 2021).

Makoni, Munyaradzi. 2017. *Foreign Fleets Plundered Somalia's Fish: During decades of civil war, illegal fishers ransacked the country's waters*. Hakai magazine [online]. Dostupné z: <https://www.hakaimagazine.com/news/foreign-fleets-plundered-somalias-fish/> (20. 1. 2021).

Maruf, Harun. 2017. *AMISOM Marks 10 Years in Somalia, to Everyone's Regret*. Dostupné z: <https://www.voanews.com/a/amisom-marks-ten-years-somalia-to-everyonesregret/3751556.html> (30. 1. 2021).

Menkhaus, K. 2007. *The Crisis in Somalia: Tragedy in Five Acts*. African Affairs, 106, 357-390

Menkhaus, K., Ortmyer, L. 1995. *Key Decisions in the Somalia Intervention*. Washington DC: Georgetown University. ISBN 978-1569274644

Menkhaus, Ken, Prendergast, John. 1995. *Political Economy of Post-intervention Somalia*. Washington D.C.: The Center of Concern.

Michael Taarnby, Lars Hallundbaek. 2010. *Al-Shabaab: The Internationalization of Militant Islamism in Somalia and the Implications for Radicalisation Processes in Europe* Copenhagen: Danish Ministry of Justice

Mubarak, Mohamed. 2014. *Somali military has more problems than lack of guns*. African Arguments. Dostupné z: <https://africanarguments.org/2014/02/somali-military-has-more-problems-than-lack-of-guns-by-mohamed-mubarak/> (1. 2. 2021).

Nations Encyclopedia. 2003. Nations Encyclopedia [online]. Dostupné z: <https://www.nationsencyclopedia.com/geography/Slovenia-to-Zimbabwe-Cumulative-Index/Somalia.html> (20. 1. 2021).

Nshimbi, Chris Changwe. 2020. *Why the African Union has failed to 'silence the guns'. And some solutions*. The conversation [online]. Dostupné z: <https://theconversation.com/why-the-african-union-has-failed-to-silence-the-guns-and-some-solutions-139567> (5. 1. 2021).

O'kasick, Jeremy. 2007. *Ethiopian Invasion of Somalia*. Global Policy [online]. New York, Dostupné z: <https://archive.globalpolicy.org/empire/intervention/2007/0814sensitive.htm> (19. 3. 2021).

OSN. 2018. *Somalia conflict*. UN Security Council. Dostupné z: <http://undocs.org/S/2018/1002>

Paquin, Jonathan. 2010. *A Stability-Seeking Power: US Foreign Policy and Secessionist Conflicts*. Montreal and Kingston: McGill-Queen's University Press.

Paul Reynolds. 2002. *African Union Replaces Dictators' Club*. BBC News. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/2115736.stm> (6. 1. 2021).

Payton, Gary D. 1980. *The Somali Coup of 1969: the Case for Soviet Complicity*. The Journal of Modern African Studies [online]. B. m.: Cambridge University Press, vol. 18, no. 3, pp. 493–508. Dostupné z: doi:10.1017/S0022278X00011629

Prendergast, John. 1997. *Crisis Response: Humanitarian Band-Aids in Sudan and Somalia*. London: Pluto Press, 1997, p. 4. ISBN 978-0745311555

Prunier, Gerard. 1993. *L'inconcevable aveuglement de l'ONU en Somalie*. Le Monde diplomatique [online]. 1993, 1993, 7. Dostupné z: <https://www.monde-diplomatique.fr/1993/11/PRUNIER/45727> (20. 1. 2021)

Prunier, Gerard. 1996. *Somalia: Civil War, Intervention and Withdrawal 1990-1995*. Refugee Survey Quarterly 15:1, 35–85. ISSN 1020-4067. Dostupné z: doi:10.1093/rsq/15.1.35

Ramsbotham, M. David. 1995. *The Changing Nature of Intervention. The Role of UN Peacekeeping*. London. Research Institute for the Study of Conflict and Terrorism 1995.

Robinson, Colin. 2016. *Revisiting the Rise and Fall of the Somali Armed Forces, 1960–2012*. Defense & Security Analysis 32/3 (2016), 237–52. doi: 10.1080/14751798.2016.1199122.

Robinson, Colin. 2019. *The Somali National Army: an assessment*, *Defense & Security Analysis*. 35:2, 211-221, DOI: 10.1080/14751798.2019.1600805

Rutherford, Ken. 2008. *Humanitarianism Under Fire: The US and UN Intervention in Somalia*. Kumarian Press. ISBN 1-56549-260-9.

Samatar, Said S. 1982. *Oral poetry and Somali nationalism: the case of Sayyid Mahammad 'Abdille Hasan*. African studies series, 32. Cambridge Univ. Press.

Samatar, Said. 1991. *Somalia., a Nation in Turmoil*. 2nd ed. Minority Rights Group, 1991. 34 s. ISBN 0946690804.

Shapiro, Andrew. 2011. *U.S. Approaches to Counter-Piracy*. Remarks to the International Institute for Strategic Studies. U.S. State Department. Online at: <http://www.state.gov/t/pm/rls/rm/159419.htm>.

Sommer, John. 2018. *Hope restored? Humanitarian aid in Somalia 1990-1994*. 1. RPG Refugee Policy Group, Center for Policy Analysis and Research on Refugee Issues.

Spilker, Dirch. 2008. *Current Conflicts and New Chances for State Building*. 6. Heinrich Böll Foundation. ISBN 978-3-927760-87-5.

Spreber, Amanda. 2018. *Somalia Is a Country Without an Army*. Dostupné také z: <https://foreignpolicy.com/2018/08/07/somalia-is-a-country-without-an-army-al-shabab-terrorism-horn-africa-amisom/>

The Guardian. 2009. *Failed States Index belongs in the policy dustbin*. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2012/jul/02/failed-states-index-policy-dustbin> (19. 3. 2021).

UN Department of Peacekeeping Operations (DPKO). 2008. *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines.*, Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/484559592.html> (19. 3. 2021).

United Nations Security Council. 2007. Resolution 1744, S/RES/1744, Dostupné z: www.amisom-au.org/wp-content/uploads/2011/09/Resolution%201744%20%282007%29.pdf (6. 1. 2021).

Urbanovská, Jana. 2008. *Operace OSN na udržení míru v Africe po skončení studené války – předpoklady úspěchu*. Mezinárodní vztahy 3

Thulstrup, Waaben, Andreas, Habiman, Didier, Joshi, Indira, Ouduri, Simon, Mumuli. 2020. *Uncovering the challenges of domestic energy access in the context of weather and climate extremes in Somalia*. *Weather and Climate Extremes*. ISSN 22120947. Dostupné z: doi: 10.1016/j.wace.2018.09.002

Waisová, Šárka. 2005. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha, Portál 2005. 206 s. ISBN 80-7178-390-0.

Warbrick, C., & Yihdego, Z. W. 2006. *Ethopia's military action against the Union of Islamic Courts and others in Somalia: Some legal implications*. *International and Comparative Law Quarterly*, 56(3), 666-676.

Wiklund, Cecilia H. 2013. *The Role of the African Union Mission in Somalia*. Sweden: FOI Swedish Defence Research Agency, 2013

Wilén, Nina, Williams, Paul D. 2018. *The African Union and coercive diplomacy: The case of Burundi*. *The Journal of Modern African Studies*, 56(4), 673-696. doi:10.1017/S0022278X18000459

Williams, Paul D. 2009. *Into the Mogadishu Maelstrom: The African Union Mission in Somalia*. *International Peacekeeping* [online]. 1993, 16(4), 514-530. ISSN 1353-3312. Dostupné z: doi:10.1080/13533310903184713 (20. 3. 2021).

Williams, Paul D. 2018. *Fighting for Peace in Somalia: A History and Analysis of The African Union Mission (AMISOM), 2007-2017*. Oxford: Oxford University Press.

Williams, Paul D. *The Battle at El Adde: the Kenya Defence Forces, al Shabaab and Unanswered Questions*. International Peace Institute. Dostupné z: https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2016/07/1607_Battle-at-El-Adde.pdf.

Williams, Paul, Hashi, A. 2016. *Exit Strategy Challenges for the AU Mission in Somalia*. *The Heritage Institute for Policy Studies*, February 2016. Dostupné z: <http://www.heritageinstitute.org/wp-content/uploads/2016/02/Exit-Strategy-Challenges-for-the-AU-Mission-in-Somalia.pdf> (1. 2. 2021).

Williams, Paul. D. 2013. *The African Union Mission in Somalia and Civilian Protection Challenges*. *Stability: International Journal of Security and Development*, 2(2), p.Art. 39. doi: <http://doi.org/10.5334/sta.bz>

Williams. Paul D. 2020. *Building the Somali National Army: Anatomy of a failure, 2008–2018*, *Journal of Strategic Studies*, 43:3, 366-391, doi: 10.1080/01402390.2019.1575210

Woodhouse, Tom. 2000. *Conflict Resolution and Peacekeeping: Critiques and Responses*. In: *Peacekeeping and Conflict Resolution*. Ed: Ramsbotham, O. – Woodhouse, T. London: Frank Cass Publisher, 8–26.

Writenet. 1995. *Somalia: Civil War, Intervention and Withdrawal 1990–1995*. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/3ae6a6c98.html> (10. 1. 2021).

Závěšický, Jan. 2003. „*Somálsko v tranzici.*“ Politologický časopis 2: 185-198 (online).
Dostupné z: <https://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2003/2/2003-2-13-Z%e2%80%a0v%c5%8d%c3%81ick%c5%be-Som%e2%80%a0lsko%20v%20tranzici.pdf> (30. 1. 2021).

Seznam Grafů

Graf č. 1: Přehled všech násilných.

Graf č. 2: Poměr civilních ztrát.

Graf č. 3: Souhrn všech bezpečnostní incidentů.

Graf č. 4: Přehled útoků AŠ.

Graf č. 5: Aktivity AŠ v jednotlivých svazových státech.

Graf č. 6: Přehled útoků AŠ v Keni.

Graf č. 7: Souhrn přímých bojů a asymetrických útoků.

Graf č. 8: Bezpečnostní incidenty v okolí volebních center v roce 2016.

Graf č. 9: Bezpečnostní incidenty v Mogadišu v době konání voleb v roce 2012.

Graf č. 10: Násilí proti civilnímu obyvatelstvu.

Graf č. 11: Násilí proti civilnímu obyvatelstvu po útoku v Mogadišu.

Graf č. 12: Počty vysídlených osob.

Graf č. 13: Počty uprchlíků v zemích, které hostí nejvíce Somálských uprchlíků.